

Arbeids- og sosialpolitiske institutter

En gjennomgang

Arbeids- og sosialpolitiske institutter

En gjennomgang

© **Norges forskningsråd 2006**

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01

Publikasjonen kan bestilles via internett:
<http://www.forskningsradet.no/publikasjoner>

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Grafisk design omslag:	Creuna as
Foto/ill. omslagsside:	Photo Alto
Trykk omslag:	Allkopi as
Trykk innmat:	Forskningsrådets hustrykkeri
Opplag:	300

Oslo, desember 2006
ISBN 82-12-02381-8 (trykksak)
ISBN 82-12-02382-6 (pdf)

Forord

Som en oppfølging av Forskningsmeldingen, St. meld. nr. 20 (2004-2005) ”Vilje til forskning”, har Kunnskapsdepartementet bedt Forskningsrådet om å foreta en gjennomgang av instituttene som arbeider innenfor områdene arbeids- og sosialpolitikk og utenriks- og sikkerhetspolitikk. Som ledd i dette arbeidet nedsatte Forskningsrådet i mai 2006 et eget utvalg til å foreta en gjennomgang av de arbeids- og sosialpolitiske instituttene. Foreliggende rapport gjengir konklusjoner og anbefalinger fra utvalget, samt utvalgets begrunnelser og drøftinger av disse.

Utvalget vil takke instituttene for at de har stilt opp og gitt utvalget det nødvendige bakgrunnsmateriale.

Niels Ploug (leder)

Synnøva Aga

Gunnar Aronsson

Knud Knudsen

Jorun Nygård

Karl Erik Brofoss (sekretær)

Innhold

1	Sammendrag og anbefalinger	7
1.1	Sammendrag.....	7
1.2	Konklusjoner.....	7
1.3	Anbefalinger.....	12
2	Mandat og tolkning av mandatet	15
2.1	Bakgrunn og mandat.....	15
2.2	Utvalgets sammensetning.....	15
2.3	Arbeidsmåte og tilnærminger.....	16
2.4	Avgrensninger mht instituttene som utvalget har forholdt seg til.....	16
3	Beskrivelse av det enkelte institutt	18
3.1	Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI).....	18
3.2	Fafo AVF -Institutt for arbeidslivs-og velferdsforskning AS (Fafo AVF).....	19
3.3	Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning.....	20
3.4	Institutt for samfunnsforskning (ISF).....	21
3.5	Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).....	22
3.6	Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier (Rokkansenteret).....	24
3.7	SINTEF TEKNOLOGI OG SAMFUNN – Ny praksis.....	24
3.8	Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS).....	25
3.9	Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF).....	26
4	Premisser for de arbeids- og sosialpolitiske instituttene i fremtiden	28
4.1	Generelt om instituttene syn på dagens situasjon og fremtiden.....	28
4.2	Transaksjons- og akvisisjonskostnader.....	28
4.3	Markedstilpasning.....	30
5	Instituttene faglige profil	31
5.1	Sammenfatning av instituttene virksomhetsprofiler.....	31
5.2	Instituttene fremtidige faglige profiler.....	33
5.3	Instituttene vurdering av sektorens fremtidige forskningsbehov.....	36
6	Samarbeid og konkurranse	40
6.1	Samarbeidspartnere.....	40
6.2	Konkurrenter.....	42
6.3	Samforfatterskap.....	44
7	Brukerundersøkelsen	47
	Vedlegg 1 Underlagsmateriale	51
	Vedlegg 2 Spørreskjema brukerundersøkelse	85
	Vedlegg 3 Forskningsrådets oppnevning og utvalgets mandat	91

1 Sammendrag og anbefalinger

1.1 Sammendrag

Utvalget konstaterer:

- Strukturen i instituttsektoren innen arbeids- og sosialpolitikkområdene er god og velfungerende.
- Det er ingen u hensiktsmessig eller ineffektiv tematisk dobbeltdekning.

Utvalget anbefaler:

- Det bør etableres økonomiske insitamenter som bidrar til økt nasjonalt og internasjonalt samarbeid.
- Samarbeid fremmes best ved økonomiske mekanismer snarere enn ved strukturelle tiltak.
- Instituttene bør sikres likeverdige rammevilkår mht basisbevilgninger.
- Det bør etableres langsiktige og overordnede programmer som fremmer kompetanseutvikling og samarbeid.
- Det er behov for å etablere et forum mellom instituttene og oppdragsgiverne for å identifisere fremtidig satsing og finansieringen av denne.
- Det er behov for en avklaring av det begrepsmessige innholdet av nasjonale oppgaver.

1.2 Konklusjoner

Det er utvalgets oppfatning, at den norske instituttsektor har mange sterke sider, men også potensielle forbedringspunkter. Disse kan i første rekke følges opp gjennom bruk av økonomiske incentiver, men på enkelte områder vil også mer strukturelle tiltak kunne være nyttige.

Den norske instituttsektoren innenfor arbeidsmarkeds- og sosialpolitikk dekker mange temafelter innenfor disse to politikkområdene. Utvalgets analyse av instituttene faglige profil viser følgelig en bred dekning over flere temafelter. I noen tilfeller er det slik at et temaområde dekkes av flere institutter. Utvalget ser ikke på denne situasjonen som et uttrykk for en u hensiktsmessig eller ineffektiv dobbeltdekning.

I en rekke tilfeller er det snakk om at institutter dekker det samme temafeltet, men med en bevisst forskjellig metodisk tilnærming. I andre tilfeller er det i større grad snakk om både et emnemessig og metodisk overlapp som bl.a. er med til å sikre konkurranse mellom instituttene som bevisst tilstrebes innenfor instituttsektoren.

Utvalgets hovedkonklusjon er at strukturen i instituttsektoren innen arbeids- og sosialpolitikkområdene er god og velfungerende.

I forhold til de vurderingspunktene som er gitt i utvalgets mandat, har utvalget følgende vurderinger og konklusjoner:

Arbeidsdeling

Det er utvalgets oppfatning at den aktuelle arbeidsdelingen mellom instituttene er et resultat, dels av instituttene egne strategiske valg i forhold til deres plassering i forskningsmarkedet, og dels av den måte forskningsmarkedet fungerer på. Utvalgets analyse viser at instituttene er bevisste egen faglige og emnemessige plassering i forhold til de øvrige institutter på området. Videre at instituttene er bevisste på hvilke områder det skal satses forskningsmessig på. Disse beslutningene treffes bl.a. ut fra en vurdering av både egne og andres styrker og svakheter. Slik utvalget ser det, er det fornuftig at instituttene på denne måten ikke bidrar til for mye dobbeltdekning av gitte områder.

Det fremgår av utvalgets analyser at den til enhver tid gjeldende fordeling av tematiske felter på tvers av instituttene, også er påvirket av oppdragsmarkedet. De emner som etterspørres av oppdragsgiverne, vil selvsagt over tid påvirke hvilke temafelter instituttene dekker. Der er derfor både eksempler på institutter som har tatt opp nye temafelter på grunn av dette, så vel som eksempler på institutter som har avvirket forskningen på gitte temafelter på bakgrunn av utviklingen i oppdragsmarkedet. Det er likevel ikke snakk om dramatiske forskyvninger, men om mindre tilpasninger til den løpende utvikling innenfor det gjeldende forskningsområde.

Det er etter utvalgets vurdering fornuftig at det, innenfor visse grenser, skjer en tilpasning av de områdene som instituttene beskjeftiger seg med. Det er for øvrig viktig å være oppmerksom på at dette betyr at investeringer i oppbygningen av forskningsmessig kompetanse på områder som ikke er aktuelle, men som muligens igjen vil bli relevante, kan gå tapt.

Samarbeid

Det gjennomgående inntrykket som utvalget sitter igjen med, er at det samarbeides en hel del mellom instituttene. Utvalgets analyse viser at stort sett alle instituttene som inngår i utvalgets arbeid, har flere samarbeidsparter. Der er likevel enkelte institutter som dette ikke gjelder for. Dette kan skyldes at de dekker et område som ikke prioriteres av andre institutter, eller fordi instituttene organisatoriske plassering i forhold til universitetsverdenen har betydning for omfanget av samarbeidsrelasjoner.

Instituttene gir generelt uttrykk for et ønske om økt samarbeid. Den gjennomgående oppfatning sett fra instituttene side, er at den synergi som potensielt kan oppnås ved å samle forskere og forskningsmiljøer som arbeider med de samme temafelter, best oppnås ved prosesser hvor det gis incitament til økt samarbeid på tvers. En strukturell endring i form av sammenslåinger anser de imidlertid ikke som hensiktsmessig. De mener at dette ikke vil bidra til økt synergi og kvalitet i norsk forskning på de områdene som dekkes av instituttene.

Det er utvalgets vurdering at det i forbindelse med bevilgningene av forskningsmidler innenfor området arbeidsmarkeds- og sosialpolitikk, vil være en fordel at forskningen gjennomføres som et samarbeide mellom forskere fra forskjellige institutter. Det er imidlertid klart at det vil være mange mindre og kortsiktige oppgaver som bl.a. av praktiske grunner best løses av forskere fra et enkelt institutt. For større og mer langvarige prosjekter og programmer bør det gis incitament for økt samarbeid.

Dette gjelder også for deltagelse i det internasjonale forskningssamarbeidet.

Gjennomgående er deltagelse i internasjonale forskningsprosjekter og forskningssamarbeide et område der instituttene deltagelse er begrenset i omfang. Utvalget finner at dette ikke er unaturlig, da en stor del av instituttene arbeid vil ha et relativt snevert utgangspunkt i kunnskapsbehov som knytter seg til etterspørselen av en kunnskapsbasert politikktutvikling i Norge. Ikke desto mindre vil både kravet til og ønsket om en økt norsk deltagelse i den internasjonale forskning, også på sosial- og arbeidsmarkedsområdet, være stigende fremover både fra oppdragsgivere og fra instituttene forskningsmedarbeidere. En økt aktivitet på dette område krever imidlertid både langsiktig planlegning og et langsiktig økonomisk fundament. Slik utvalget vurderer det, vil kjernemedarbeiderne på instituttene, dem som spiller en avgjørende rolle i det daglige arbeidet, også være dem det er naturlig å satse på i internasjonale prosjekter.

Det er utvalgets vurdering at det i forbindelse med bevilgningene av forskningsmidler innenfor området arbeidsmarkeds- og sosialpolitikk, skal legges vekt på virkemidler som gjør det mulig for den norske instituttsektoren i større utstrekning enn i dag, å delta i internasjonale forskningsprosjekter og internasjonalt forskningssamarbeide.

Utvalget mener at det samarbeidet som finnes i forbindelse med forskerutdanning og andre kompetansebyggende tiltak, bør styrkes ytterligere. Dette gjelder også tiltak for å styrke forskningslederkompetansen. Det er utvalgets klare oppfatning at det på disse områdene vil kunne oppnås store fordeler ved et mer formelt og strukturert samarbeid mellom instituttene.

Konkurransen

Det er utvalgets oppfatning at det er en sunn og god konkurranse innenfor forskningsfeltet arbeids- og sosialpolitikk. De instituttene som inngår i denne gjennomgangen, deltar alle i betydelig grad i oppdragsmarkedet. Instituttene er, med en viss variasjon, svært opptatte av å være konkurransedyktige.

Utvalget og flere av instituttene er i denne sammenheng oppmerksomme på at konkurransen om forskningsmidler ikke alltid foregår på like vilkår. Dette skyldes dels de relative forskjellene i instituttene basisbevilgninger, og dels forskjellene i den organisatoriske plasseringen der mulighetene for kryssubsidiering kan være vanskelig å gjennomskue.

Konkurransen mellom instituttene på dette området, er etter utvalgets vurdering, en så naturlig del av instituttene selvforståelse at det kan være grunn til å vurdere hvor hensiktsmessig dette vil være for norsk forskning på lengre sikt. Balansen mellom basisbevilgninger og andre bevilgninger bør etter utvalgets vurderinger, være slik at den grunnleggende og langsiktige kompetanseoppbyggingen ikke kommer i fare. Utvalget mener at det er viktig å sikre at grunnleggende kompetanse, som det periodevis ikke er etterspørsel etter i oppdragsmarkedet, ikke går tapt. Videre bør men sikre at den langsiktige kompetanseoppbyggingen i form av forskerutdanning ikke i for stor grad blir avhengig av forholdene i den konkurranseutsatte delen av forskningsmarkedet.

Rekruttering og personalutvikling

I dialogen med instituttene har utvalget drøftet rekrutterings- og kompetanseutviklingsproblemer i forhold til nåværende og fremtidig personale. I den forbindelse har en rekke institutter dels pekt på behovet for et økt fokus på utviklingen av forskningslederkompetanse, og dels på frykten for en for stor belastning på seniormedarbeiderne. Det er utvalgets syn at dette er viktige problemstillinger som det er helt avgjørende at man finner en løsning på. I et fremtidig forskningslandskap hvor det legges stadig mer vekt på samarbeidsprosjekter, vil forskningslederkompetanse bli stadig viktigere. Videre, i et arbeidsmarked hvor det blir vanskeligere å rekruttere dyktige medarbeidere, vil seniormedarbeiderne bli stadig mer sentrale.

Forskning og brukernes behov

Det fremgår klart av den gjennomførte brukerundersøkelsen at brukerne i stor grad er tilfredse med de tjenestene de mottar fra instituttene. brukerundersøkelsen gir et godt bilde av forholdet mellom instituttene og brukerne, og resultatene samsvarer godt med utvalgsmedlemmenes egne erfaringer. Det er utvalgets inntrykk at norske brukerrepresentanter i Forskningsrådets programstyrer har utvist en god forståelse av forskningens grunnleggende behov. Dette gjenspeiles også i brukerundersøkelsen. Man skal imidlertid være oppmerksom på at vurderingene i brukerundersøkelsen er gitt av brukere som har anvendt instituttene som leverandører av kunnskap over en lengre tid og som derfor kanskje har et mer positivt inntrykk av instituttene enn et tilfeldig utvalg av brukere ville gitt uttrykk for.

Det er videre grunn til å merke seg at undersøkelsen viser at hele 40 prosent av brukerne peker på at det er kunnskapshull hvor instituttene ikke dekker brukernes behov. Det er derfor tydelig at det er et klart behov for en mer omfattende dialog mellom instituttene og brukerne knyttet til fremtidens behov for kunnskap. Dette må, etter utvalgets syn, vektlegges mer i den dialogen som finner sted mellom tilbydere og etterspørere av forskning.

Deltakelse i internasjonalt samarbeid

Deltakelse i det internasjonale forskningssamarbeid har gjennomgående et begrenset omfang for flertallet av de instituttene som inngår i denne gjennomgangen.

Selv om det også her er visse variasjoner mellom instituttene, er det mange som stort sett utelukkende arbeider med forskning som er orientert mot lokale norske problemstillinger, mens internasjonale og komparative perspektiver kun i liten utstrekning trekkes inn. Instituttene utnytter i begrenset omfang de mulighetene som finnes for internasjonalt samarbeid, finansiering av internasjonale forskernettverk og internasjonale forskningsinfrastrukturer som for eksempel den europeiske sosiale survey (ESS).

Etter utvalgets vurdering kan dette tilskrives at det ikke finnes noe økonomisk press for slik virksomhet da det nasjonale forskningsmarked gir et tilstrekkelig økonomisk grunnlag for instituttene eksistens. Instituttene har derfor begrenset kjennskap til og erfaringer med de muligheter for internasjonalt samarbeid som finnes. Det bør etter utvalgets vurdering, bygges inn incitament for deltakelse i internasjonalt samarbeid i den nasjonale forskningsfinansieringen. Dette kan skje både ved at man i større grad enn i dag medfinansierer det omfattende arbeidet det er å delta i etableringen av internasjonalt forskningssamarbeid, og ved å bygge inn finansieringsmekanismer som muliggjør samarbeid med internasjonale partnere også i rent norsk finansierte prosjekter og programmer.

Bidrag til politikkutforming og innovasjon

Resultatene fra brukerundersøkelsen viser som tidligere nevnt, en svært høy grad av tilfredshet med instituttene på alle de punkter brukerne har blitt spurt om. Utvalget kan kun tolke dette som et uttrykk for instituttene input til politikkutforming og innovasjon.

Karakteren av samfunnsvitenskapelig forskning som er instituttene forskningsområde, betyr i mange tilfeller at de bidragene som instituttene kommer med til politikkutforming, i første rekke vil være mer indirekte enn direkte. Dette vil for eksempel være bidrag i form av å utvikle begreper og tankemodeller/tankesett som kan anvendes i den politiske beslutningsprosessen..

Et vesentlig formål med den forskningen instituttene utøver, er å sikre at den politiske debatten og de politiske beslutningene som fattes, er baserte på forskningsbasert kunnskap.

Ut fra resultatene fra brukerundersøkelsen og basert på utvalgets øvrige kjennskap til instituttene er det utvalgets klare oppfatning at instituttene gjør et godt arbeid på dette område.

Ivaretagelse av en kritisk og uavhengig rolle

En kritisk og uavhengig forskning som bidrar med både ny kunnskap og nye svar på viktige samfunnsmessige spørsmål, er av avgjørende betydning for et hvert fritt samfunns utvikling. Dette gjelder også for den anvendt orienterte forskningen som utføres av de instituttene som inngår i denne gjennomgangen. Utvalget vil påpeke at det ikke har mulighet til å vurdere instituttene kritiske rolle. De oppdragskontrakter instituttene bruker,

gir dem imidlertid rett til å publisere resultatene selv om oppdragsgiver ikke skulle være interessert i dette. Dette har i seg selv et kritisk potensial.

Det er utvalgets vurdering at disse instituttene, i stor grad gjennom analyser og resultater, bidrar til en kunnskapsbasert debatt. Basert på brukerundersøkelsen og på en generell vurdering av instituttene rolle og synlighet i den offentlige debatten, er utvalget av den oppfatningen at instituttene gjør en innsats som er preget av stor troverdighet og legitimitet, og som bidrar til å belyse sosial - og arbeidsmarkedspolitiske problemstillinger som er av stor betydning for det norske samfunnet.

Ivaretagelse av nasjonale oppgaver

Utvalget har stilt spørsmål ved hvilke av instituttene oppgaver som er nasjonale oppgaver. Denne usikkerhet skyldes at noen institutter viser til konkret oppgaver av infrastrukturell karakter som for eksempel biblioteksdrift, mens andre viser til at mer brede oppgaver som for eksempel forskning på et gitt område er en nasjonal oppgave.

Etter utvalgets oppfatning er en nasjonal oppgave en oppgave som et institutt har fått av en utenforstående myndighet, og at for å ivareta denne oppgaven, følger det med en over tid øremerket bevilgning fra denne aktuelle myndigheten.

Med en slik definisjon er det svært få av instituttene, om noen, som ivaretar nasjonale oppgaver. Etter utvalgets vurdering er de nasjonale oppgaver instituttene henviser til, mer et resultat av en historisk praksis. Mens utvalget har forståelse for at det kan være behov for å finansiere spesifikke infrastrukturelle oppgaver så som biblioteksdrift eller utvikling og videreutvikling av store databaser som en nasjonal oppgave, er utvalget mer usikker på nytten av å definere forskning på gitte tematiske felter som en slik oppgave. Det er ikke slik at når et institutt som for eksempel NOVA oppfatter at de har som nasjonal oppgave å forske på et gitt felt, så har instituttet en eksklusiv rett til dette forskningsfeltet. Snarere er praksis i dag, er at også andre kan forske på dette feltet. Dermed mister definisjonen av et bestemt forskningsområde som en nasjonal oppgave sin mening. En slik definisjon, som instituttene legger til grunn, kan i et konkurransepreget marked bidra ytterligere til å forsterke de ulike konkurransevilkår som allerede finnes, for eksempel gjennom ulikheten i basisbevilgningenes størrelse.

1.3 Anbefalinger

Utvalgets hovedanbefaling er at det sikres et økonomisk fundament for at de institutter som inngår i denne gjennomgangen. Det er viktig at instituttene blir i stand til å foreta de langsiktige satsningene som skal til for å sikre den kvalitative utvikling av arbeidet innenfor instituttsektoren, og som det etter utvalgets oppfatning er behov for.

Utvalget har konstatert at det er svært store variasjoner mellom instituttene hva angår basisbevilgningenes størrelse. Det er ikke utvalgets oppgave å forholde seg til disse variasjonene.

Det er imidlertid utvalgets grunnleggende vurdering at en basisbevilgning av en rimelig størrelse, og en størrelse som er større enn hva den er i dag, er nødvendig for flere av instituttene, for å imøtekomme de utfordringene som utvalget peker på i sine konklusjoner.

Forskningsmidler utdelt i konkurranse er viktige både for å sikre relevans og kvalitet. Men det er også viktig å sikre de langsiktige og grunnleggende kompetansebehovene innenfor forskningen. Det er utvalgets oppfatning at det relativt kortsiktige forskningsmarkedet ikke er i stand til dette. Det er derfor behov for en større basisbevilgning. Erfaringen er, etter utvalgets vurdering, at emner som i en periode ikke er etterspurt senere kan komme til å fremstå som viktige. Det er etter utvalgets oppfatning en av instituttsektorens sentrale oppgaver å sikre at de fortløpende har den forskningsmessige kompetansen som oppdragsgivere og samfunn løpende vil etterspørre. Dette sikres kun med en basisbevilgning av en rimelig størrelsesorden.

Utvalget anbefaler også, at det utvikles virkemidler i forbindelse med utdelingen av konkurranseutsatte forskningsmidler som øker incitamentene til så vel nasjonalt, som internasjonalt samarbeid.

På det nasjonale plan er det utvalgets vurdering at det er et forbedringspotensial i et økt samarbeid. Utvalgets analyse viser klart at det er et sammenfall mellom de temafeltene som instituttene dekker, men et noe mindre sammenfall mellom de metodene instituttene anvender i analysene av disse temafeltene. Det er derfor utvalgets oppfatning at det vil være en potensiell gevinst i å øke incitamentene slik at disse miljøene kan samarbeide mer. I den forbindelse bør det også være mulig å søke om tilstrekkelige midler til alene å utføre kunne påta seg forskningsledelsesoppgaven. Eventuelt bør det også avsettes midler til opplæring i forskningsledelse for de prosjekt- eller programdeltagerne som er mindre erfarne på dette området

Videre er det utvalgets oppfatning at det finnes et forbedringspotensial knyttet i en mer organisert dialog mellom flere institutter i felleskap på den ene side og sentrale brukere på den andre siden om hvilke langsiktige tematiske satsinger som bør settes i fokus og finansieringen av disse. Et slikt forum kan også brukes til å foreta en avveining av instituttene og oppdragsgivernes forventninger til det fremtidige oppdragsvolumet.

På det internasjonale planet er det utvalgets vurdering at kunnskap om og analyser av norske forhold kan være både interessante og relevante. Den nordiske velferdsmodellen som Norge er en del av, står i dag som en av de mest konkurransedyktige samfunnsmodellene i verden. Denne posisjon bør utnyttes av forskerne på de områdene som omfattes av denne gjennomgangen. Instituttene gir uttrykk for et ønske om å delta i internasjonalt forskningssamarbeide. På tross av de positive faglige gevinstene som ofte er forbundet med dette, uttrykker de at det er vanskelig å få slik deltakelse til å henge sammen rent økonomisk. Det bør derfor etter utvalgets oppfatning, utvikles virkemidler

som sikrer den nødvendige finansielle basis for norsk deltagelse i det internasjonale forskningssamarbeidet både på nordisk og europeisk plan.

Oppsummert er det derfor utvalgets anbefaling at det skal benyttes økonomiske instrumenter og økonomiske insitamenter for å iverksette de endringene for de arbeidsmarkeds- og sosialpolitiske forskningsinstitusjonene som mandatet omfatter.

Av strukturelle tiltak vil utvalget anbefale at det etableres et forum for dialog mellom instituttene og oppdragsgiverne om fremtidens kunnskapsbehov – samt at forumet bør drøfte det hensiktsmessige i de nåværende innhold og fordeling av nasjonale oppgaver.

Med utgangspunkt i utvalgets konklusjoner med hensyn til de nasjonale oppgaver vil utvalget anbefale at de nasjonale oppgaver blir gjenstand for en særskilt gjennomgang. Hensikten med gjennomgangen bør være å avklare hva de nasjonale oppgaver skal være, og sikre at eventuelle nasjonale oppgaver ikke virker konkurransevridende i et oppdragsmarked.

2 Mandat og tolkning av mandatet

2.1 Bakgrunn og mandat

Formålet med denne gjennomgangen er å vurdere instituttsektoren på områdene arbeids- og sosialpolitikk, hovedsakelig ut fra kriteriene faglig kvalitet, relevans og effektivitet i systemet. Gjennomgangen skal ha fokus på instituttsektorens struktur og helhet. Det skal ikke gjøres en inngående evaluering av den faglige virksomheten ved hvert enkelt institutt. Gjennomgangen skal identifisere mulige forbedringspunkter, og komme med forslag til tiltak og konkrete virkemidler for å realisere potensialet for forbedring. Gjennomgangen skal kartlegge og vurdere samarbeid, arbeidsdeling og konkurranse mellom instituttene, og mellom instituttene og andre FoU-miljøer.

Utvalget har startet opp arbeidet med gjennomgangen og hadde sitt første møte i Forskningsrådet 13.juni 2006. Utvalget har valgt følgende fortolkning av mandatet for gjennomgangen:

”Utvalget skal trekke sine konklusjoner og legge fram sine anbefalinger på grunnlag av vurderinger av

- om arbeidsdelingen, samarbeidet og konkurransen internt mellom instituttene, og mellom instituttene og andre FoU-miljøer bidrar til å styrke forskningsområdet,
- om instituttene tilbyr forskning som har faglig relevans for sentrale brukeres etterspørsel og behov for grunnleggende og anvendt forskning, også tverrfaglig forskning,
- om og hvordan instituttene deltar i internasjonalt forskningssamarbeid,
- om og hvordan instituttene bidrar til politikktutforming og innovasjon,
- om og i hvilken grad de aktuelle instituttene ivaretar en kritisk og uavhengig rolle
 - i forhold til sine oppdragsgivere og
 - i forhold til den generelle samfunnsdebatt,
- om instituttene ivaretar sine nasjonale oppgaver og forvaltningsoppgaver på en god måte, samt om dagens finansieringsordning og organisasjonsmåte for disse oppgavene er hensiktsmessig.”

2.2 Utvalgets sammensetning

Utvalget oppnevnt av Norges forskningsråd har hatt følgende sammensetning:

- Niels Ploug, Forskningsdirektør, Socialforskningsinstituttet, Danmark, leder
- Synnøva Aga, Bedriftsrådgiver, NHO Luftfart
- Gunnar Aronsson, Professor, Arbetslivsinstituttet, Sverige
- Knud Knudsen, Professor, Universitetet i Stavanger
- Jorun Nygård, Avdelingsdirektør, Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Karl Erik Brofoss, NIFU STEP har vært utvalgets sekretær.

Utvalgets arbeid har blitt fulgt fra Forskningsrådets side av Ingunn Stangeby, Jorunn Thorbjørnsrud og Lillian Børresen.

2.3 Arbeidsmåte og tilnærminger

Utvalget bygger sine analyser og vurderinger på følgende kilder:

- Svarene på et spørreskjema fra utvalget med spørsmål knyttet til instituttets egenrevisning, med svarfrist 15. august 2006.
- Brukerundersøkelse fra oktober 2006, se spørreskjema Vedlegg 2
- Tidligere relevante forskningspolitiske dokumenter
- Dialogmøter med hvert enkelt institutt avholdt 2. oktober 2006 i Forskningsrådets lokaler i Oslo.
- NIFU STEPs gjennomgang av de arbeids- og sosialpolitiske instituttene, jfr. Vedlegg 1
- Kapittel 10 i Forskningsmeldingen i St.meld.nr.20(2004-2005): Vilje til forskning
- Beskrivelse av det enkelte institutt hentet fra instituttens hjemmesider – forelagt instituttene for korreksjon
- Nytt basisbevilgningssystem for instituttsektoren, Norges forskningsråd, oktober 2006
- Utvalget har avholdt følgende møter: 13.juni 2006, 7.september 2006, 2. og 3. oktober 2006, 8.november 2006, 21.november 2006.

2.4 Avgrensninger mht instituttene som utvalget har forholdt seg til

På grunnlag av Forskningsrådets erfaring med instituttsektoren valgte Forskningsrådet ut et sett med institutter som skulle danne utgangspunktet for en nettverksanalyse for å avgjøre hvilke institutter som skulle inngå i utvalgets arbeid. Disse instituttene ble bedt om å gjøre rede for de ti viktigste samarbeidspartnerne og konkurrenter. Nettverksanalysen viste at følgende institutter utgjorde de mest sentrale instituttene innen arbeids- og sosialpolitikkområdet:

- Arbeidsforskninginstituttet (AFI)
- Fafo AVF - Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning AS
- Frischsenteret
- Institutt for samfunnsforskning (ISF)
- Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
- Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier (Rokkansenteret)
- SINTEF Teknologi og samfunn avdelingen Ny praksis
- Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS)
- Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)

Utvalget besluttet at gjennomgangen skulle omfatte de forannevnte instituttene.

STAMI var opprinnelig inkludert som et kjerneinstitutt i gruppen av arbeids- og sosialpolitiske institutter. Instituttet ba seg unntatt fra opplegget da det hevdet at instituttets virksomhetsområde falt på siden av de øvrige instituttens virkefelt. En bibliometriske analyse viser at STAMI er et naturvitenskapelig forskningsinstitutt med en vektet fagandel

for humaniora/samfunnsvitenskap på kun 0,5. Man gjør således rett i å holde instituttet utenfor.

3 Beskrivelse av det enkelte institutt

I dette kapitlet gis en kortfattet beskrivelse av det enkelte institutt. For en mer utfyllende fremstilling av særlig den faglige profilen, henvises det til Vedlegg 1.

3.1 Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI)

Eierform

Fra 1. juli 2002 er instituttet et heleid statlig aksjeselskap. Statens eierinteresser forvaltes av Kunnskapsdepartementet. Styringsansvaret er imidlertid delegert til høyskolene i Oslo, Agder og Vestfold. Instituttet mottar basisbevilgning fra Norges forskningsråd.

Formål

AFI utvikler forskningsbasert kunnskap om arbeidsmiljø, organisasjon og ledelse. AFI er spesielt opptatt av organisasjons- og ledelsesformer som kan styrke betingelsene for læring, bedriftsutvikling, medvirkning og omstilling i offentlig og privat sektor.

Nasjonale oppgaver

AFI har ingen nasjonale oppgaver.

Forskningsprofil

AFI driver forskning og utvikling på følgende områder:

- Arbeidsmiljø, integrering og mestring (AIM)
- Bedriftsutvikling og innovasjon (BU&I)
- Politikk, organisering og læring (POL)

Arbeidsmiljø, integrering og mestring (AIM)

AIM foretar kartlegging av organisatorisk arbeidsmiljø og utvikling av tiltak for å bedre dette, fremme helse, redusere sykefravær og hindre utstøting. *AIM* forsker på grunnleggende endringstrekk i det norske arbeidslivet med særlig vekt på inkluderings og ekskluderingsmekanismer. Studier av virkemidler for å integrere marginale grupper og for å fremme arbeidshelse er sentralt. *AIM* foretar også arbeidsmiljøundersøkelser, bidrar i utviklingsprosesser å øke organisatoriske og individuell mestringsevne og analyserer konfliktforhold i organisasjoner.

Bedriftsutvikling og innovasjon (BU&I)

BU&I driver tverrfaglig arbeidslivsforskning med fokus på virksomhetenes utviklingsbehov. *BU&I* gruppen fokuserer på omstilling og innovasjon i næringslivet med utgangspunkt i bred medvirkning og læring på arbeidsplassen.

Politikk, organisering og læring (POL)

POL arbeider med organisering og virkemiddelbruk i offentlig sektor. Gruppen studerer nye organisasjons- og arbeidsformer i velferdstjenestene og i forvaltningen, endringer i utdanningssystemet og i helsesektoren og kjønnsdimensjonen i arbeidslivet.

3.1 Fafo AVF - Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning AS (Fafo AVF)

Eierform

Fafo AVF -Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning AS er et heleid datterselskap av Forskningsstiftelsen Fafo. Fafo AVF mottar via Forskningsstiftelsen Fafo basisbevilgning fra Norges forskningsråd.

Formål

Forskningsstiftelsen Fafo AVF har som mål å utvikle kunnskap om deltakelse, levekår, demokrati, utvikling og verdiskaping. Med et historisk utgangspunkt i norsk fagbevegelse leverer instituttet kritisk og handlingsorientert forskning om arbeidsliv og velferdspolitik til sentrale beslutningstakere og -prosesser.

Nasjonale oppgaver

Instituttet har ingen nasjonale oppgaver

Forskningsprofil

Fafo AVFs forskningsvirksomhet er organisert i fire områder:

- Arbeidslivsorganisering og arbeidsmarked
- Sosialpolitikk og velferdsproduksjon
- Bedrifts- og virksomhetsstudier
- Arbeid, inkludering og kompetanse

Arbeidslivsorganisering og arbeidsmarked

Målet er å utvikle handlingsorientert forskning om samspillet og sammenhengen mellom arbeidsmarkedets virkemåte, kollektive partsrelasjoner og arbeidslivsinstitusjoner. Europeisk integrasjon, internasjonalisering av selskaper, teknologisk utvikling, økt migrasjon og endringer i arbeidsstyrkens kompetanse og sammensetting endrer vilkårene for politisk styring, kollektiv organisering og individuell atferd i arbeidslivet.

Sosialpolitikk og velferdsproduksjon.

Målsettingen for området er å utvikle handlingsorientert forskning om velferdskonsekvensene av ulike sosialpolitiske løsninger. Vi ser på utviklingstrekk i velferdsstatens ytelser og tjenester. I mange av prosjektene er det et internasjonalt og europeisk perspektiv.

Bedrifts- og virksomhetsstudier

Gruppen er rettet inn mot virksomhetsutvikling og innovasjon i næringslivet og offentlige virksomheter. Forskningsarbeidet er knyttet til den omfattende omstillingen som foregår innenfor norsk arbeids- og næringsliv

Arbeid, inkludering og kompetanse

Forskningen er knyttet opp mot arbeidslinjen i norsk arbeids- og velferdspolitik, og belyser vilkårene for deltakelse i arbeidsmarkedet for ulike grupper. Sentrale spørsmål er: Hva kjennetegner et velfungerende arbeidsmarked? Hvordan kan det legges til rette for bedre utvikling og forvaltning av menneskelige ressurser?

3.2 Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Eierform

Frischsenteret er en stiftelse opprettet av Universitetet i Oslo. Frischsenteret utfører anvendt samfunnsøkonomisk forskning i samarbeid med Økonomisk institutt og andre enheter ved universitetet og støtter den utdanningen som gis i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Oslo. Senteret mottar ikke grunnbevilgning fra Norges forskningsråd, men har strategiske instituttprogrammer finansiert av Finansdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet..

Nasjonale oppgaver

Frischsenteret har ingen nasjonale oppgaver.

Forskningsprofil

Forskningen ved Frischsenteret dekker en lang rekke felt, men er konsentrert om fire hovedområder: Arbeidsmarked og utdanning, Energi og miljø, Offentlig økonomi og produktivitetsanalyser og Helseøkonomi.

Arbeidsmarked og utdanning

Viktige temaer er forhandlingsstruktur, institusjonelle ordninger, lønnsdannning og arbeidsløshet, utdanning og inntekt, trygdeordninger og ledighetsdynamikk, samt makroøkonomisk politikk og arbeidsmarkedspolitik.

Energi og miljø

Ett viktig tema er internasjonale avtaler om tiltak for å redusere miljøproblemer, som global oppvarming og forsuring. Et annet tema er studier av moralske handlinger og virkninger på miljøet. Et tredje tema er teoretisk og numerisk modellering av virkninger av miljøpolitikken på internasjonale energimarkeder, med vekt på olje-, og gass- og elektrisitetsmarkedene. Sammen med Økonomisk institutt arrangerte Frischsenteret EARE99, den niende årlige konferansen for den Europeiske foreningen for miljø- og ressursøkonomer.

Offentlig økonomi og produktivitetsanalyser

En viktig del her er mikroøkonomiske analyser av sektorer som arbeidskontorer, transport og telekommunikasjon, elektrisitetsmarkedet, utdanning og pleie og omsorg, koblet til teorier for incentiver, regulering og moderne næringsøkonomi. Problemstillinger knyttet til finansiering av virksomhet som ikke er underlagt privatøkonomiske lønnsomhetsmotiver studeres også.

Helseøkonomi

Dette fjerde hovedområdet er nært knyttet til offentlig økonomi og produktivitet, men er organisert som et eget hovedområde gjennom Frischsenterets deltakelse i HERO Helseøkonomisk forskningsprogram ved Universitetet i Oslo sammen med Institutt for helseledelse og helseøkonomi og Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Sentrale temaer er finansiering og organisering av helsesektoren; etterspørselen etter helse, helsetjenester og helseforsikring; og prioritering og nyttekostnadsanalyser av helsetiltak.

3.3 Institutt for samfunnsforskning (ISF)

Eierform

ISF er en forskningsstiftelse opprettet i 1950. Instituttet mottar basisbevilgning fra Norges forskningsråd.

Formål

I målsetningsdokumentet for 2006-2008 er det angitt fire overordnede målsettinger:

- Være møteplass for grunnforskning og anvendt forskning.
- Ivareta en tverrfaglig forskningsprofil, slik at de sentrale samfunnsfagene er sterkt nok representert til å ha faglig bærekraft.
- Bidra til rekruttering til forskning og til kvalifisering og kompetanseheving.
- Formidle forskning og bidra til den allmenne samfunnsdebatt.

Nasjonale oppgaver

ISF anser at deres valgforskningsprogram, med regelmessig innsamlet data over snart 50 år, er en nasjonal oppgave for instituttet, med en særskilt bevilgning fra Kommunal- og regionaldepartementet.

Instituttet anser sin bibliotekdrift som en nasjonal oppgave.

Forskningsprofil

Prosjektene kan grupperes innenfor fem hovedområder:

- Sysselsetting og arbeidsvilkår
- Kjønn og samfunn
- Sivilsamfunn i endring
- Politikk, opinion og demokrati
- Internasjonal migrasjon, integrasjon og etniske relasjoner

Sysselsetting og arbeidsvilkår

Målet for forskningen er økt innsikt i arbeidstakernes atferd, virksomhetenes tilpasning og arbeidsmarkedets virkemåte, samt hvordan goder og ulemper fordeles gjennom yrkesarbeid. Innsikt i slike forhold er av allmenn interesse som grunnlag for å forstå samfunnsutviklingen.

Kjønn og samfunn

Det postindustrielle arbeidslivets implikasjoner for likestilling er et omfattende forskningsfelt. Her handler det om det kjønnsdelte arbeidsmarkedet i ulike betydninger – med blant annet studier av kvinners og menns arbeidstidsmønstre og karriereløp.

Sivilsamfunn i endring

I de senere år har ISFs arbeid på dette området vært fokusert på idretten som aktivitets- og integrasjonsarena. Idretten tilkjennes en egenverdi, men har også betydelige virkninger over mot helse- og sosialpolitikk. Det er gjort studier av ulike former for treningsaktivitet, idrettslagenes økonomi, omfanget av frivillig innsats i idretten, demokratiske innslag i idrettens organisasjoner, samt samspillet mellom statlig politikk og selvforvaltning innen idretten.

Politikk, opinion og makt

Et viktig fokus har vært å studere samspillet mellom det representative demokratiets aktører og institusjoner både i et historisk og et samtidig perspektiv. I den senere tid er søkelyset satt på samspillet mellom ulike nivåer i det norske politiske systemet; lokalt, regionalt og nasjonalt. Det er også en viktig målsetning å beskrive og analysere nye former for politisk deltakelse, engasjement og påvirkning.

Internasjonal migrasjon, integrasjon og etniske relasjoner

Gruppens arbeid befinner seg i spenningsfeltet mellom nasjonale og internasjonale forhold. Alle prosjektene forholder seg til utfordringer i flerkulturelle samfunn, enten det gjelder innreisekontroll eller integrasjonspolitik. Mange har også en internasjonal komparativ forankring.

Et overordnet spørsmål er hvordan samfunnet kan organiseres for å realisere målsettinger om likeverdighet, parallelt med aksept for forskjellighet. Samspillet mellom etnisitet (religion og kultur), klasse og kjønn står sentralt i gruppens prosjekter, som i bred forstand omhandler spenninger mellom identitet og interesse; mangfold og nasjonal tradisjon; eksklusjon og innlemming.

3.4 Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

Eierform

NOVA er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Administrativt er instituttet underlagt Kunnskapsdepartementet. Instituttet mottar grunnbevilgning fra Kunnskapsdepartementet, og har strategiske instituttprogrammer finansiert av Kunnskapsdepartementet.

Formål

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering

- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Nasjonale oppgaver

NOVA ble pålagt særskilte oppgaver da det ble opprettet som NOVA selv oppfatter som nasjonale oppgaver. Instituttet skulle forske på seksuelle overgrep, bidra til koordineringen av de regionale utviklingssentrene innen barnevern, sette i gang tiltak for informasjonsspredning innen ungdomsforskning og videreutvikle gerontologien som tverrfaglig disiplin. NOVA har et særskilt ansvar for den samfunnsvitenskapelige trygdeforskningen, og instituttet har en avtale med Arbeids- og inkluderingsdepartementet om finansieringen av stillinger innen trygdeforskning. Samme departement finansierer en forskerstilling knyttet til området eldre innvandrere og velferdstjenester.

Forskningsprofil

Barn, barnevern

NOVA har et særlig ansvar for å bidra med forskning som styrker kunnskapsgrunnlaget for barnevernstjenestens ivaretagelse av sine kjerneoppgaver, som studier av omsorgssvikt, vold, seksuelle overgrep og atferdsvansker.

Ungdom

Tematisk spenner ungdomsforskningen ved instituttet svært bredt, og dekker de fleste sidene ved oppveksten og livssituasjonen til både majoritets- og minoritetsungdom. NOVA har i økende grad rettet søkelyset mot minoritetsungdom og forholdet mellom majoritet og minoritet i et flerkulturelt samfunn.

Eldre år

Instituttet studerer aldring som en prosess, om eldre år som en fase av livet og om eldre mennesker som en gruppe i samfunnet. Like viktig er det å studere behov og virkninger av tjenester og tiltak, ikke minst i eldreomsorgen.

Migrasjon og minoriteter

Instituttet er særlig opptatt av transnasjonale og komparative tilnærminger og av å studere samspillet mellom posisjoner og maktdimensjoner forbundet med kjønn, seksualitet, sosial klasse, rase, alder og etnisitet, for tilgang til ressurser i vid forstand.

Levekår og velferdstjenester

Instituttet studerer inntektssikring primært gjennom arbeid, gode boliger, adgang til utdanning og tilgang til helse- og omsorgstjenester. Under dette ligger den hensikt å sikre befolkningen gode levekår, helse og livskvalitet

3.5 Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier (Rokkansenteret)

Eierform

Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier, Rokkansenteret, ble etablert i 2002. Rokkansenteret er en avdeling i UNIFOB AS, et forskningsselskap der Universitetet i Bergen er hovedeier. Senteret mottar ikke basisbevilgning fra Forskningsrådet.

Nasjonale oppgaver

Rokkansenteret har ingen nasjonale oppgaver.

Forskningsprofil

Rokkansenteret er organisert i fire forskningsgrupper:

- Sosial- og helsepolitikk
- Kultur, teknologi og arbeid
- Helseøkonomi, organisasjon og ledelse
- Demokrati, makt og forvaltning

Sosial- og helsepolitikk

Forskergruppen studerer utforming og utvikling av politikk og praksis innen sosial- og helsefeltet. Sentrale temaer er helse og sykdom i kulturelt perspektiv, forståelser og konstruksjoner av normalitet og avvik, forebygging og folkehelse, helse- og medisinhistorie, endringer i velferdsinstitusjonene og analyser av velferdsstatens normative grunnlag.

Kultur, teknologi og arbeid

Viktige studiefelt er politikk, arbeidsliv, kjønn, rett, vitenskap og teknologi. Kulturperspektivet innebærer å studere konstruksjon av mening individuelt og kollektivt, og hvordan sosiale og kulturelle interesser, grupper og kategorier blir konstituert.

Helseøkonomi, organisasjon og ledelse

Forskningen dreier seg om organisering, styring og ledelse av foretak og offentlige institusjoner.

Demokrati, makt og forvaltning

Gjennomgående problemstillinger er: Offentlige institusjoners betydning for politikken utforming og innhold, og samspill og konflikt mellom ulike nivåer i det offentlige styringssystemet. Et annet viktig tema er forholdet mellom fag, forvaltning og politikk.

3.6 SINTEF TEKNOLOGI OG SAMFUNN – Ny praksis

Eierform

SINTEF-konsernet som er en stiftelse, består i dag av syv divisjoner med til sammen 2000 ansatte. En av divisjonene, SINTEF Teknologi og samfunn, mottar i dag en grunnbevilgning fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet via Norges forskningsråd rettet mot arbeidslivsforskning. Fra 01.06,2006 omfattes basisbevilgningene fra Norges forskningsråd de to fagmiljøene Ny praksis og Sikkerhet og pålitelighet.

Forskningsprofil

Avdelingene vil ha et fokus på:

1. Den norske samarbeidsmodellen i det globale arbeidsliv: Analyser og metoder for å forstå og utvikle konkurransefortrinnene knyttet til skandinavisk bedriftskultur og ledelsespraksis.
2. Arbeidspraksis i en globalisert verden: Analyser og metoder for å forstå og utvikle god arbeidspraksis i det globale arbeidslivet. Området har en driftsnær tilnærming, og inkluderer det å forstå og utvikle det psykososiale arbeidsmiljøet som en viktig betingelse for å skape attraktive og effektive / produktive arbeidsorganisasjoner.
3. Robuste organisasjoner, ivaretagelse av arbeidsmiljø og sikkerhet i forbindelse med bransjevise omstillingsprosesser, inkl offentlige reguleringer og tilsyn.

3.7 Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS)

Eierform

SIRUS ble opprettet i 2001 ved en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotika forskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i det daværende Rusmiddeldirektoratet. Fra 1.januar 2002 omfatter forskningsområdet også tobakk. Etter hvert har også prosjekter knyttet til pengespill kommet til.

Instituttet eies av Helse- og omsorgsdepartementet og finansieres i hovedsak direkte over statsbudsjettet.

Nasjonale oppgaver

SIRUS oppfatter seg å ha en nasjonal oppgave å forske på rusmiddelproblematikken. Instituttet er også Norges kontaktpunkt for Det europeiske narkotikaovervåkningssenter i Lisboa, EMCDDA (et senter som utvikler databaser/statistikk og analyser av narkotikamisbruk i Europa – et desentralisert EU-organ).

Forskningsprofil

SIRUS har som formål å utføre og formidle forskning og dokumentasjon omkring rusmiddelspørsmål, med særlig vekt på samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Instituttet skal kartlegge sosiale og helsemessige skadevirkninger som bruken av rusmidler fører til, problemenes årsaker og hvordan disse skal kunne løses eller reduseres gjennom offentlig og privat innsats. Det skal bidra med kunnskap av betydning for arbeidet med å forebygge misbruk av rusmidler. Det skal kartlegge virkninger av eksisterende ordninger og muligheter for forbedringer. Instituttet skal også vurdere sammenhenger og muligheter på tvers av gjeldende inndeling i forvaltningssektorer og nivåer. Det skal sikre at kunnskap gjøres tilgjengelig.

SIRUS Forskningsprosjektene kan inndeles i fem hovedområder:

- Rusmiddelmarkedet (5 prosjekter)
- Rusmiddelbruk og rusmiddelkultur (19 prosjekter)
- Forebyggende tiltak (12 prosjekter)
- Konsekvenser av rusmiddelbruk (11 prosjekter)
- Behandling og omsorg (5 prosjekter)

Ny organisering av SIRUS

Forsknings- og dokumentasjonsvirksomheten er fra 1.3. 2006 inndelt i tre faggrupper (se nedenfor) som hver ledes av en forskningsleder. Faggruppene skal tydeliggjøre SIRUS sin strategiske rolle som kunnskapsprodusent, dvs. hva slags kunnskap som skal produseres og

strategisk fordeling av denne. Den bærende ideen bak faggruppeinndelingen er at et anvendt samfunnsvitenskapelig institutt med forskningsmessig ansvar for et problemområde av stor samfunnsmessig betydning skal produsere tre typer av kunnskap: (i) kunnskap om problemets størrelse og fordeling, (ii) kunnskap om problemenes årsaker, og (iii) kunnskap om tiltak og virkemidler for å redusere problemene.

Gruppe for dokumentasjon og deskriptive studier

Gruppe for forklaringer og konsekvenser

Gruppe for virkemiddelforskning

3.8 Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)

Eierform

SNF ble formelt opprettet i 1991 som en forskningsstiftelse med faglig tilknytning til Norges Handelshøyskole (NHH). I 2002 ble forskningsstiftelsen SNF omorganisert. De forskningsutførende oppgavene ble ført videre i aksjeselskapet SNF (SNF AS).

Nasjonale oppgaver

SNF har ingen nasjonale oppgaver.

Forskningsprofil

Forskningen i SNF tar utgangspunkt i teori og metode på de økonomisk-administrative fagområder, og anvender dette for å vinne økt innsikt i spørsmål som vedrører verdiskapning, velferd og økonomisk utvikling. Settet av problemstillinger favner vidt, og kan kombineres på mange ulike måter for å beskrive tema, eller områder som det forskes på.

Forskningen ved SNF er organisert i fem forskningssentre:

- CASE – Centre for Advanced Studies in Economics
- Senter for økonomisk politikk (ØP)
- Senter for fiskeriøkonomi (FISK)
- Senter for strategi og ledelse (SOL)
- Senter for finansiell økonomi (FINANS)

CASE – Centre for Advanced Studies in Economics

Senteret ble opprettet i 2006. Forskningssenteret samler solid samfunnsøkonomisk kompetanse på tvers av fagfelt, og arbeider med alle typer spørsmål knyttet til samfunnsøkonomiske problemstillinger. Senteret har særskilt kompetanse på områdene internasjonal økonomi, næringsøkonomi, arbeidsmarked, handel, faktorbevegelser, økonomisk integrasjon, næringspolitikk, internasjonal makroøkonomi og skattepolitikk.

Senter for strategi og ledelse (SOL)

SOL tilbyr næringsliv og forvaltning anvendt forskning innen feltene strategi, organisasjon, markedsføring og informasjonsbehandling.

Både arbeidsliv og velferdsordninger er i betydelig endring. Senter for strategi og ledelse har i lang tid drevet forskning på ulike problemstillinger om arbeid og velferd. Et gjennomgående tema er å analysere hvilke prosesser som fører til overgang fra arbeid til en midlertidig eller varig trygdetilværelse, og omvendt betingelsene for overgang fra trygd til

arbeid. Et annet tema er hvordan velferdssystemet og andre institusjonelle forhold henger sammen med organisering av arbeid i virksomheter. Det belyses hvordan virksomheter bruker midlertidig ansatte og innleie av arbeidskraft samt hvilken betydning dette har for jobbsikkerhet blant arbeidstakere. Sammenlikninger på tvers av land står sentralt. Forskningen analyserer hvilke effekter trekk ved: 1) det nye arbeidslivet (tidsklemme, innvandring, nye arbeidskontrakter, globalisering etc.), og 2) velferdsordningene, har på fravær, helse og pensjonering.

4 Premisser for de arbeids- og sosialpolitiske instituttene i fremtiden

4.1 Generelt om instituttenes syn på dagens situasjon og fremtiden

Instituttene ser for seg en uendret eller svak vekst i virksomhetene sine i fremtiden. Det de kan konstatere er at de i løpet av de siste 10-20 årene har opplevd økende etterspørsel etter forskning som de kan utføre, både nasjonalt og internasjonalt. De forventer at denne tendensen vil vedvare inn i fremtiden.

Instituttene er generelt positive til samarbeid med andre institutter og institusjoner mht FoU – flere av dem oppgir at de allerede har sterke samarbeidsrelasjoner, både nasjonalt og internasjonalt. Nettverksbaserte samarbeidsprosjekter (partnerskap) fremheves av alle som den mest sannsynlige og fruktbare måten samarbeid og integrasjon vil skje i fremtiden. Grunnlaget for dette er at samarbeid dem imellom er godt og at de kan trekke veksler på hverandres spesialiseringer og overlappende kompetanser og interesser. Ordningen med Strategiske institutt program (SIP) fremheves av alle som et vellykket virkemiddel i denne sammenheng.

Alle instituttene fremhever behov for sterkere satsning på tverrfaglighet, både for å dekke brukerbehov og fordi forskningsfrontene tilsier at dette er viktig. Samtidig påpekes at tverrfaglighet er utfordrende pga føringer i insentivstrukturen til akademia og forskningsfinansieringen (de er disiplinorienterte).

Alle instituttene ønsker både konkurransearenaer og samarbeidsarenaer mht forskningsoppdrag og -finansiering. Konkurranse er viktig av hensyn til kvalitet og kreativitet. Ingen ønsker at det blir tatt organisatoriske grep – enten disse er direkte eller via finansielle incentiver – som tvinger dem til samarbeid, f. eks. fusjoner eller lignende. Enkelte er gir sterke signaler om at dette vil være uheldig.

En form for finansiering etter Strategisk institutt program-modell eller Senter for fremragende forskning-modell som er innrettet mot langsiktige og strategiske faglige målsetninger foreslås av noen. Man vil da både få konkurranse om forslagene, men de som ”vinner” vil da kunne utvikle sterke samarbeidsarena til beste for fagutviklingen.

4.2 Transaksjons- og akvisisjonskostnader

Det er viktig for utvalget innledningsvis å formidle noen inntrykk av overordnet karakter. Gjennomgangen har gitt utvalget det inntrykket at vi i Norge har et bredt og høyt kvalifisert FoU-miljø i instituttene. Sammen og hver for seg har instituttene et potensial for

å kunne levere et godt kunnskapsgrunnlag for utvikling av arbeids- og sosialpolitikken, både med politikere, embetsverk og offentligheten som målgruppe. Det er også utvalgets inntrykk at fagmiljøene i instituttene har ulike profiler og ulike sterke og svake sider som gjør samarbeid mellom miljøene svært viktig og interessant, men også krevende. Dette har utvalget behov for å peke på i forkant av at vi tar opp de forhold der vi ser klare utfordringer og forbedringspotensialer.

De arbeids- og sosialpolitiske instituttene som omfattes av denne gjennomgangen har det tilfelles med unntak av SIRUS, at de har brorparten av sine inntekter fra oppdrag. Noen av instituttene er svært oppdragsintensive, eksempelvis Rokkansenteret hvor 100 % av inntektene kommer fra oppdrag. I dialogmøtene med instituttene ble spørsmålet om instituttens kostnader knyttet til akvisisjon reist. De betegnes som ”betydelige”, og at instituttene bruker store ressurser, særlig på konkurranse om relativt små oppdrag. Det ble samtidig hevdet at de aktuelle sektordepartementene praktiserer utdeling av småoppdrag fordi dette lettere lar seg tilpasse deres rammebetingelser og ønsker. Det er klart at instituttens jakt på finansiering i oppdragsmarkedet under visse omstendigheter blir en kilde til ineffektivitet.

Det å måtte skaffe en viss andel oppdrag er etter utvalgets oppfatning positivt skjerpene for instituttene, noe de også selv var positivt opptatt av. Det synes imidlertid som en viktig utfordring framover er å finne det rette balansepunktet mellom muligheter for langsiktig kompetanseoppbygging og kortsiktig prosjektjakt for å finansiere forskerårsverk. Det at så stor aktivitet går med til nytteløs søking er et tegn på at finansieringsstrukturen har et forbedringspotensial.

Departement og direktorater som finansieringskilde.

Departementene har et overordnet ansvar for forskningen i sin sektor. Det gjelder både for den mer grunnleggende og for den anvendte forskningen. De ulike sektorene har ulik måte å praktisere dette ansvaret på. Det er viktig at de ressursene som departementene har til FoU og FoU-formidling ikke bare går til kortsiktige høyaktuelle FoU-behov av utredningskarakter, men at de også går til rammeprogrammer/storprosjekter som har en viss størrelse og går med en viss forutsigbarhet over flere år.

De må være helt legitimt for et departement/direktorat å ”kjøpe ” kortsiktige oppdrag på aktuelle tema av instituttene. De må kunne forvente at instituttene kan levere og svare på slike behov. Utvalget er av den oppfatning at dette bør være ledsaget av rammebevilgninger/storprosjekter med tydelige tematiske signaler om en mer langsiktig kunnskapsetterspørsel som det forventes at det enkelte instituttet skal ha ansvar for å svar på. Det bør også være tydelige signaler til instituttene om at det innenfor disse programmene av mer langsiktig karakter bygges opp samarbeid nasjonalt og internasjonalt.

Utvalget er av den oppfatning at utvikling av et slikt finansieringsinstrument i departementene rettet mot det enkelte institutt vil føre til både høyere kvalitet og økt

relevans. Det vil også kunne føre til bedre arbeidsdeling mellom FoU-miljøene og føre til at instituttene tematiske profiler blir lettere å identifisere.

4.3 Markedstilpasning

Gitt at instituttene i stor (om enn varierende) grad er avhengig av inntekter fra oppdragsmarkedet, har oppdragsmarkedet stor innflytelse på instituttene forskningsprofil. Instituttene strategi vil være å søke oppdrag hos oppdragsgiver som ligger nærmest deres egen forskningsagenda – og dyrke relasjoner til disse. Imidlertid, innen en nasjonal kontekst, står man overfor et marked styrt av monopolister. Instituttene vil uvilkårlig tilpasse seg disse og deres ønsker. Dette kan være gunstig i mange tilfeller fordi det fører til at relevant forskning blir utført. Samtidig er dette situasjoner hvor det oppstår ”markedssvikt”: Ingen vil finansiere forskning som ligger utenfor deres umiddelbare politiske dagsorden. Det er mye som taler for at forskningen innen arbeids- og sosialpolitiske områder bør få en horisont som er langt mer fremtidsrettet enn dagens – og som det bare foreligger svake incentiver for å finansiere i dagens system.

Uavhengighet og integritet av forskningen

I forlengelsen av de punktene som ble drøftet ovenfor, kan det argumenteres for at det vil være i nasjonens interesse – særlig det sivile samfunn og generelle offentlighet – at policyorienterte forskningsmiljøer som de arbeids- og sosialpolitiske instituttene har en uavhengighet i forhold til andre institusjonelle interesser og dagsordener. I dialogmøtene fremhevet enkelte at dette ikke var så problematisk fordi oppdragsgivere ikke utgjør en homogen, monolittisk masse med en stabil og velartikulert preferanse. Andre vil hevde at sterke seleksjonsmekanismer i oppdragsmarkedet virker diskriminerende for forskningsaktiviteter som ”ikke passer inn”.

5 Instituttene faglige profil

I dette kapitlet sammenfattes instituttene faglige profiler. Deretter foretar vi en sammenfatning av instituttene syn på egen fremtidig faglige profil og sektorens fremtidige forskningsbehov.

5.1 Sammenfatning av instituttene virksomhetsprofiler

Instituttene dekker, et svært bredt spekter av arbeids- og sosialpolitikken. Som et forsøk på å fremstille instituttene faglige profiler, har vi trukket frem 13 hoveddimensjoner som vi karakteriserer instituttene langs. Vi har tentativt valgt å dele instituttene inn i tre hovedgrupper nisjeinstitutt, randsonelinstitutt og ”kjerneinstitutter”. Inndelingen er problematisk da de med unntak av SIRUS, er meget heterogene langs flere dimensjoner. Særlig er randsonelinstituttene svært ulike med hensyn til tilknytningsform til moderuniversitetet. De skiller seg imidlertid ut fra kjerneinstituttene ved at de nettopp har en tett kopling til universitetssystemet. Sammenfatningen som er fremstilt nedenfor må derfor kun oppfattes som et forsøk på å få frem instituttene fagprofiler – likheter og ulikheter.

Tabell 1: Oversikt over instituttene virksomhetsprofiler

	ISF	AFI	NOVA	SIRUS	Fafo AVF	Rokkan	Frisch	SNF	Ny praksis
Arbeidsliv/marked	X	X	X	X	X		X	X	X
Organisasjon ledelse		X			X	X		X	X
Barn og ungdom			X	X					
Aldring og livsløp			X			X	X	X	
Kjønn	X	X				X			
Innvandring/migrasjon	X		X	X	X		X		
Forvaltning/styring		X				X			
Demokrati/politikk	X	X			X	X			
Velferd og levekår	X	X	X		X	X	X		
Samfunnsøkonomi						X	X	X	
Næringsliv								X	X
Rusmiddel				X					
Helse/sosialpolitikk			X	X	X	X	X	X	

Av instituttene skiller SIRUS seg ut som et rendyrket nisjeinstitutt som i liten grad har et faglig overlapp med de andre forskningsmiljøene. Det er et nesten rendyrket rusmiddelforskningsinstitutt – et temaområde som ikke inngår i de andre miljøenes fagprofiler. Vi har imidlertid markert at instituttet gjennom sin virksomhet har berøringspunkter med deler av de andre forskningsmiljøenes virksomhet i og med at rusmiddelproblematikken i høy grad angår helse- og sosialpolitikken, velferd og levekår, samfunnsøkonomi og forvaltning og styring, men dette er mer indirekte og er ikke sentrale studieobjekter for SIRUS.

Også randsoneinstituttene Frischsenteret ved Universitetet i Oslo og SNF ved Handelshøyskolen og Universitetet i Bergen har profiler som i mindre grad sammenfaller med de andre forskningsmiljøene idet de har et hovedfokus på samfunnsøkonomiske problemstillinger selv om også disse har klare tematiske berøringspunkter med de andre instituttene særlig når det gjelder arbeidsmarkedsforskning. For SNFs vedkommende er det kun en mer begrenset del av virksomheten som kan sies å falle inn under områdene arbeids- og sosialpolitikk. Det klareste berøringspunktet både for Frischsenteret og SNF med de andre instituttene er miljøenes fokus på helseøkonomi/helsepolitikk.

Rokkansenteret er det randsoneinstitutt som i fagprofil er mest likt instituttene for øvrig. Senteret har fokus på organisasjon og ledelse; kjønnsperspektivet; forvaltning og styring; demokrati og politikk; og helse og sosialpolitikk. Dette er temaområder som også utgjør kjerneområder for de andre instituttene. En forklaring på denne forskjellen mellom randsoneinstituttene er instituttenes ulike forankringer. Både Frischsenteret og SNF er forankret i økonomimiljøene i henholdsvis Oslo og Bergen, mens Rokkansenteret har en forankring i tidligere SEFOS og LOS og er bemannet med andre samfunnsvitere enn økonomer.

Når det gjelder de øvrige instituttene ISF, AFI, NOVA, Fafo AVF og SINTEF Ny praksis, er det vanskelig å gi en sammenliknende karakteristik av instituttens forskningsfelt. Dette skyldes både at forskningstemaene griper over i hverandre og at instituttene har ulike måter å angi sine forskningsfelter på. Emner som utgjør overordnede forskningsfelt på ett institutt kan inngå som delemner under andre overskrifter. Hvis man går nærmere inn på hvilke konkrete prosjekter som det arbeides med ved det enkelte institutt, finner man prosjekter som klart ville falle under hovedkategorier av forskning ved andre institutter selv om dette ikke flagges ved instituttet som et fagfelt det arbeides med. Eksempelvis er kjønnsforskning et forskningsfelt hos ISF og AFI, men hvor eksempelvis NOVA også har slik forskning uten at det flagges som et forskningsfelt.

De fire instituttene ISF, AFI, NOVA og Fafo AVF har en klar fellesnevner: velferd og levekår. Instituttene har ulike vinklinger og tilnærminger til dette feltet, så selv om vi ikke finner velferd og levekår som hovedkategorier av forskning ved enkelte av instituttene, har de i høyeste grad et fokus på problemstillinger som faller innen dette feltet. Et eksempel på dette er ISF hvor vi finner velferdspolitiske problemstillinger under eksempelvis kategoriene ”sivilsamfunn i endring” og ”kjønn og samfunn”.

Et annet viktig felt er arbeidsliv og arbeidsmarked hvor ISF, AFI, Fafo AVF og SINTEF Ny praksis er tungt inne, men hvor NOVA mer indirekte forsker på relevante problemstillinger gjennom særlig trygdeforskningsgruppa. Også her vil vi finne svært ulike vinklinger hvor ISF har et fokus på arbeidstakernes atferd, virksomhetenes tilpasning og arbeidsmarkedets virkemåte og hvordan goder og ulemper fordeles gjennom yrkesarbeid. AFI på sin side legger større vekt på arbeidslivets organisering, omstilling og innovasjon i

næringslivet. Tilnærmingene er også svært ulike hvor ISF anvender mer tradisjonelle sosiologiske og økonomiske tilnærminger mens AFI er aksjonsforskningsorientert.

På mange måter er AFI, Fafo AVF og SINTEF Ny praksis de tre instituttene som har størst tematisk fellesskap med deres vekt på arbeidslivets organisering. Fafo AVF har fire hovedfelt: Arbeidslivsorganisering og arbeidsmarked, sosialpolitikk og velferdsproduksjon, bedrifts- og virksomhetsstudier, og arbeid, inkludering og kompetanse. Med unntak av området sosialpolitikk og velferd er de tre andre områdene felt hvor AFI og til dels SINTEF Ny praksis vil kjenne seg godt hjemme. Også når det gjelder det fjerde punktet sosialpolitikk og velferdsproduksjon (Fafo AVF) er det klare likhetspunkter i temavalg med AFIs område *Politikk, organisering og læring*. Også SINTEF Ny praksis med dets vektlegging av analyser av den norske samarbeidsmodellen har klare faglige berøringspunkter med de to andre instituttene. Det som virkelig skiller dem er deres ulike tilnærminger til problemstillingene hvor AFI er aksjonsforskningsorientert, men ikke bare, og Fafo AVF som anvender mer tradisjonelle sosiologiske tilnærminger og hvor SINTEF Ny praksis står i en mellomstilling med innslag av begge tilnærmingene.

Instituttene har også forskningsfelt som de er mer eller mindre alene om. Tydeligst er dette for NOVA hvor forskning om barn og unge og om aldringsprosesser er sentrale forskningsfelt. Dette er i liten grad satt i fokus ved de andre instituttene, men hvor Frischsenteret har en ikke ubetydelig virksomhet. ISFs særpreg kan sies å være nasjonale politiske prosesser knyttet til kjønn, migrasjon og makt i den offentlige sfæren. Fafo AVFs særpreg er instituttets fokus på fagbevegelsen, partsforhold og lønnforhandlinger og skjæringspunktet mellom arbeidsliv og velferd. AFI har et særegent fokus på interne bedriftsforhold med vekt på deltakelse og demokrati, men også her finner vi klare trekk av det samme hos Fafo AVF om enn med en litt annen vinkling. Også SINTEF Ny praksis har et klart fokus på en bedriftsnær tilnærming med vekt på å forstå det psykososiale arbeidsmiljøets betydning for å skape attraktive og effektive arbeidsorganisasjoner.

Det er også et annet skille mellom instituttene og det er deres plassering i forhold til en akse fra nysgjerrighetsdreven forskning til problemdreven forskning, det vil si i hvor stor grad instituttene har en akademisk orientering eller oppdragsdreven orientering. ISF skiller seg her ut blant de fem instituttene ved å søke en nærmere oppkopling til academia enn de øvrige instituttene noe formålsparagrafene åpner opp for – yte forskningshjelp til spesielle oppgaver på fritt vitenskapelig grunnlag. I så måte likner ISF mer på randsoneinstituttene Frischsenteret og Rökkansenteret.

5.2 Instituttenes fremtidige faglige profiler

Instituttenes virksomhet spenner over store områder. Dette gjenspeiles også i hva instituttene angir vil være deres fremtidige virksomhetsfelt. Felles har de imidlertid at de i hovedsak vil satse på forskning og i langt mindre grad på rådgivning og utredninger/utviklingsprosjekter. I den grad de vil være rådgivere vil dette være i tilknytning til de forskningsprosjekter og særlig utrednings- og utviklingsprosjekter som

inngår i deres prosjektporteføljer. Rendyrket rådgivningsvirksomhet er således ikke en virksomhet som står sentralt for instituttene. De oppfatter seg således ikke å være i konkurranse med rene konsulentfirmaer.

Videre fremgår det av egenrevisningene at instituttene ikke ser for seg noen stor volumøkning i deres virksomhet – en viss økning, men stort sett marginalt. Begrensningene ligger først og fremst i mangelen på et kjøpekraftig oppdragsmarked utover dagens nivå. Denne vurderingen samsvarer godt med de oppfatninger oppdragsgiverne gir uttrykk for i brukerundersøkelsen.

Gitt at instituttene spenner over et stort virksomhetsfelt er det ikke umiddelbart lett å sammenholde dem i en enkel oversikt. Fire tematiske hovedområder peker seg imidlertid ut:

- Arbeidsmarkedsstudier
- Arbeidslivets organisering
- Velferdspolitiske virkemidler
- Helsepolitikk og helseøkonomi

Når det gjelder arbeidsmarkedsstudier, er dette viktige felt for Fafo AVF, Frischsenteret og Institutt for samfunnsforskning. I Fafo AVF er den en glidende overgang mellom studier av arbeidsmarkedet og arbeidslivets organisering med en større vekt på sosiologiske tilnærminger til studiet av arbeidsmarkedet enn særlig Frischsenteret med et klart fokus på en økonomisk tilnærming, og til en viss grad ISF som representerer en kombinasjon av de to hovedtilnærmingene.

Arbeidslivets organisering i vid forstand er det feltet som har flest forskerårsverk. Det er særlig AFI, SINTEF Ny praksis som er de tunge aktørene på området med et hovedfokus på dette. Men også Fafo AVF og til dels Rokkansenteret er viktige aktører på feltet. De faglige tilnærmingene er ulike. AFI har et fokus på aksjonsforskning og vil opprettholde dette. Fafo AVF kjennetegnes av en mer sosiologisk tilnærming mens Ny praksis befinner seg mellom de to instituttene. Rokkansenteret har et litt annet tematisk fokus enn de andre med dets vekt på problemstillinger knyttet til den offentlige forvaltning og den tjenesteproduksjon som der finner sted. Dette er imidlertid en problemstilling som står sentralt også i Fafo AVFs forskning. Det er således både faglige felles tilnærminger og tematisk overlapp som kjennetegner forskningen på feltet. Det burde således ligge godt til rette for å utvikle felles prosjekter og et nærmere faglig samarbeid mellom disse instituttene.

Studier av velferdspolitiske virkemidler er et svært vidt felt. Dette reflekteres i de ulike instituttens vurdering av fremtidige tematiske områder. Trygdeforskningen er solid forankret på NOVA og har i mange år utgjort en egen forskningsgruppe. Den statsvitenskapelige og sosiologiske tilnærmingen som kjennetegner instituttet finner gjenklang både i Rokkansenteret, Fafo AVF og ISF. Frischsenteret er mer preget av en

rendyrket samfunnsøkonomisk tilnærming, men også dette senteret er i ferd med å åpne opp for en faglig tilnærming som inkluderer andre samfunnsvitenskapelige tilnærminger. I en slik sammenheng har utlysningen av en omfattende evaluering av Ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV) spilt en instrumentell rolle i og med at det der forutsettes av flere fagmiljøer samarbeider i evalueringsoppdraget.

Helsepolitikk og helseøkonomi er viktige temaer for Rokkansenteret, SNF og til dels for Frischsenteret. Tilnærmingene er ulike hvor Rokkansenteret preges av en statsvitenskapelig/sosiologisk vinkling mens SNF og Frischsenteret har en økonomisk vinkling.

Instituttene har også en rekke andre forskningsaktiviteter som i større eller mindre grad kan sies å falle inn under hovedkategoriene arbeids- og sosialpolitikk. Denne virksomheten er plassert under kategorien annet. Et eksempel på slik forskning er prosjekter både ved ISF og Rokkansenteret som har et fokus på makt og demokrati.

Tabellen nedenfor gir en grov oversikt over hvor mange årsverk som instituttene per i dag setter inn på de ulike tematiske feltene. Oversikten er tentativ da den er skjønsmessig, men kan likevel gi et visst inntrykk av vektleggingen av de ulike forskningsområdene. SIRUS er holdt utenfor fremstillingen da instituttet er så spesialisert og forskjellig fra de andre instituttene at det ikke gir god mening å inkludere instituttet.

Tabell 2: Oversikt over antall årsverk instituttene bruker på ulike tematiske felt

	Arbeidsliv		Sosialpolitikk			Totalt
	Arbeids- marked	Arbeidslivs- organisering	Stønadssordninger	Helse/økonomi	Annet	
AFI		22			11	33
Fafo AVF	15	10	10		10	45
Frisch	6	2	6	3		17
ISF	10		6		*	16
NOVA						
Rokkan		10	15	10	10	45
SINTEF		23				23
SNF	3	4	2	4	33	46
Totalt	34	71	39	17	64	225

* Ikke oppgitt

Nedprioriterte områder

I hovedsak er instituttenes virksomhetsprofiler et resultat av et samspill mellom strategiske overveininger og hva oppdragsmarkedet er villig til å finansiere. Da de fleste instituttene er helt avhengig av oppdragsfinansiering for storparten av virksomheten, er den siste faktoren således avgjørende for den faktiske virksomhetsprofilen. Dette har fått noe ulike konsekvenser for de ulike instituttene.

AFI har eksempelvis foretatt et bevisst bortvalg av arbeidsmiljøforskning da instituttet ikke ser seg i stand til å konkurrere med STAMI som opererer med helt andre rammebetingelser som et statseid institutt med bevilgninger direkte over statsbudsjettet.

Frischsenteret har registrert at bevilgningene til samfunnsøkonomisk miljøforskning kan bli trappet ned. Dette finner instituttet svært uheldig da det er nedlagt betydelige midler i å bygge opp en høy faglig kompetanse på feltet. Også andre institutter har opplevd slike fluktuasjoner i bevilgningene med uheldig kompetansekonskvenser. ISF har hatt problemer med å finansiere studier av fordelingsnormer. Rokkansenteret har ikke klart å opprettholde arbeidslivsforskning som et eget forskningsfelt med det resultat at forskerne på feltet nå er engasjert i annen forskning.

SINTEF Ny praksis er det instituttet som i størst grad har foretatt en tilpassing til de endrede eksterne rammebetingelsene ved at de nå avviker forskningsfeltene:

1. Innvandring, arbeid og integrasjon
2. Kjønnskultur og arbeidsliv i endring
3. Skolen som kvalifiseringsarena og arbeidsorganisasjon

Dette er områder som også andre forskningsmiljøer er engasjert i. SINTEF har ikke nådd opp i konkurransen med disse og har tatt konsekvensen av dette. Dette reiser en generell forskningspolitisk problemstilling: Hva gjør de forskningspolitiske myndigheter for å sikre en langsiktig kompetanseoppbygging og vedlikehold på de ulike forskningsfeltene. Med en programstruktur med en relativt kortsiktig tidshorisont og et fluktuerende oppdragsmarked står man i fare for å en negativ avkastning av kompetansebyggende tiltak. Det vil således være nødvendig at de forskningspolitiske og forskningsstrategiske myndigheter ser ut over det enkelte program for å sikre nødvendig kompetanse. Det enkelte program kan ikke være seg selv nok. En slik strukturell oppgave kan ikke overlates til et oppdragsmarked. Mot dette kan det innvendes at det er naturlig at miljøer som ikke når opp i konkurransen må trappe ned på virksomheten. Nå er imidlertid de enkelte programmer så vidt små at det ikke er så lett å opprettholde flere miljøer innen samme felt. Løsningen kan derfor være at man etablere større programmer over lengre tid som opprettholder flere kompetansmiljøer og dermed bidrar til et konkurransedyktig mangfold – noe oppdragsmarkedet er helt avhengig av – monopoler eller oligopoler er sannsynligvis lite ønskelig i et forskningspolitisk perspektiv.

5.3 Instituttene vurdering av sektorens fremtidige forskningsbehov

Instituttene har ulike virksomhetsprofiler. Dette reflekteres i hva det enkelt institutt mener bør styrkes i fremtiden. Til tross for dette finnes det noen felles trekk av overordnet karakter.

For det første er det en enstemmighet i at det er et behov for mer komparativ forskning både innenfor arbeidslivsforskningen og det sosialpolitiske feltet. I første rekke fremheves det at det er et klart behov for at Norge studeres også i et europeisk perspektiv av to grunner:

- Norge påvirkes direkte av de vedtak og prosesser som foregår i Europa. Disse legger føringer på arbeidslivs- og sosialpolitiske forhold i Norge.
- Ved å sette Norge inn i en større europeisk kontekst vil man ha et bedre utgangspunkt til å studere hvilke generelle samfunns- og politiske mekanismer som skaper de tilstander man kan observere innen de to områdene.

Enkelte av instituttene fremhever at blikket også burde heves ut over Europa gitt en økende globalisering.

For det andre er det viktig for instituttene at det er en kontinuitet i hvilke forskningstemaer det satses på fra de offentlige myndigheter. Dette vil sikre en forutsigbarhet – en forutsigbarhet som er nødvendig for å drive en langsiktig kompetanseoppbygging på relevante tematiske områder. Slik det oppleves i dag, er forskningstemaene i for stor grad knyttet til problemstillinger med en dagsaktuell vinkling og med en kort tidshorisont.

For det tredje, og i forlengelsen av foregående punkt, er det behov for at det etableres finansieringsmekanismer som rettes inn mot forskning orientert mot å få en overgripende forståelse av samfunnsprosesser.

For det fjerde er det et behov for at man kan få etablert databaser/registre rettet inn mot virkemiddelsbruken innen arbeids- og sosialpolitikken. Slike databaser bør omfatte informasjon på person- bedrifts- og institusjonsnivå.

Nærmere om fremtidige forskningssatsinger

Instituttene fremhever at de også i fremtiden vil beskjeftige seg forskningsmessig med de tematiske områder som de arbeider med i dag. Det er således ingen av instituttene som forventer å endre vesentlig på virksomhetsprofilen rent forskningsmessig.

Men instituttene har felles en rekke potensielle utviklingstrekk som kan få betydning for den måte forskningen instituttene arbeider med vil bli utført fremover.

For det første er det et ønske om å dyrke og styrke det komparative perspektivet. Det er instituttene vurdering at det er potensial i dette av minst to grunder. For det første utgjør Norge som en del av den Nordiske velferdsmodell en samfunnsmodell som har vist seg konkurransedyktig også på de områder – arbeidsmarked og det sosiale område – som er instituttene forskningsområder. Det er derfor en etterspørsel etter analyser av og kunnskap om, hvordan denne modellen fungerer – det gjelder både kunnskap om outcomes i form a politikkutvikling og output i form av resultater for de enkelte grupper av borgere som er berørt av de enkelte politikker som f.eks. arbeidsløse eller sosialklienter på forskjellige områder. Denne etterspørselen etter kunnskap finnes både i politiske kretser i andre land og i det internasjonale forskersamfunn i den forstand at gode analyser av den norske/nordiske

case har gode muligheter for å finne vei til de internasjonale tidsskrifter. Og hermed oppstår den andre grunnen for å utvikle det komparative element i forskningen nemlig at det gir adgang til å delta i internasjonale samarbeidsprosjekter med forskningskolleger i andre land, hvilket alt annet likt, vil være en styrkning av norsk forskning.

Når det gjelder den langsiktige planleggingen av forskningsinnsatsen, har instituttene generelt det problem at det fra oppdragsgiveres side og dermed fra forskningsmarkedets side ofte tenkes relativt kortsiktig på de dagsaktuelle behov for kunnskap. Dette er på den ene side fullt legitimt, men stiller på den andre side instituttene overfor et problem når det også for dem gjelder om å sikre vedlikeholdet av en mer grunnleggende viten og kompetanse innenfor den arbeidsmarkeds- og sosialpolitiske forskning. En bedre balanse mellom de midler som skal sikre at de kunnskapsbehov som aktuelt finnes hos oppdragsgivere innenfor området, og de midler som setter instituttene i stand til også å sikre den grunnleggende og langsiktige kompetanseutvikling vil kunne bidra til å løse dette problem.

Et annet fellestrekk er at flere institutter uttrykker ønske å arbeide med de temaområder og forskningsspørsmål som beskjeftiger seg med i dag, i et samarbeide som komplementerer den viten og de kompetanser de har i dag. Det gjelder både for institutter der arbeider innenfor samme forskningsfelt, men med forskjellige metodisk tilnærminger, og det gjelder institutter som beskjeftiger seg med et gitt område – f.eks. alkohol – men hvor forståelsen av forholdene på dette område vil kunne økes ved å trekke på viten fra andre forskningsområder for eksempel oppvekst, familie, utdanning og sosiale forhold.

Som nevnt vil de problemstillinger som instituttene arbeider med være påvirket av oppdragsgivernes behov og dermed av den samfunnsmessige utvikling. For tiden spiller de fremtidige konsekvenser av den demografiske utvikling på arbeidsmarkeds- og sosialpolitikken en rolle. Selv om de problemer, som dette kan gi, er mindre i Norge enn i andre land, så er det opplagt at spørsmål om familiedannelse, fødselstall og fertilitet med stor sannsynlighet vil komme til å spille en større rolle fremover. Dette gjelder også spørsmålet om arbeidskraftutbudet og arbeidsstyrkens størrelse og de derav avledete konsekvenser og problemer både for næringslivet og den offentlige sektors produksjon av serviceytelser på bl.a. det sosiale område og helseområdet. For de institutter som beskjeftiger seg med arbeidsmarkedspolitikken er det forventningen av især spørsmålet om arbeidsutbudet og bl.a. de organisatoriske tiltak på bedriftsnivå for å klare seg i en situasjon med mindre arbeidsutbud får større betydning. På det sosiale område vil bl.a. spørsmål om pensjonssystemets innretning og finansiering, men også innretning og finansiering av sykelønnsordninger og tidlig pensjon få større betydning. I skjæringsfeltet mellom arbeidsmarkedspolitikken og sosialpolitikken vil det også ligge en rekke problemstillinger som vil være relevante for den forventede utvikling og for de institutter som inngår i analysen. Det gjelder bl.a. spørsmålet om det inkluderende arbeidsliv som både har arbeidsmarkedspolitiske, sosialpolitiske og også helsepolitiske aspekter knyttet til seg.

På dette område vil spørsmålet om integrasjon av innvandrere i dette norske samfunn og på det norske arbeidsmarked også få stigende betydning. I den forbindelse vil fenomenet vandrende arbeidskraft herunder ikke minst arbeidskraft på kort opphold fra Øst-Europa også bli et område som i hvert fall visse av instituttene gir uttrykk for, at de forventer at vil beskjeftige seg med.

Så i kort form så vil de vesentligste utviklingstrekk og de steder hvor det ligger et utviklingspotensial dreie seg dels om et større engasjement i den internasjonale komparative forskning, dels om et større nasjonalt samarbeide mellom institutter og forskere som beskjeftiger seg med de samme forskningsfelter, men med forskjellig metodemessig innfallsvinkler.

Instituttene vurderingsprofil av fremtidige tematiske forskningsområder

Det er viktig å understreke at dette er en sammenfatning i noen grove kategorier og at det er til dels stor variasjon mellom instituttene med hensyn til hvilke konkrete tematiske områder de mener vil bli viktige innen kategoriene.

Tabell 3: Instituttene vurdering av hva som blir viktige forskningsområder for sektoren i fremtiden

	Arbeidsliv		Sosialpolitikk	
	Arbeidsmarked	Arbeidslivsorganisering	Stønadordninger	Helse/økonomi
AFI	X	X		
Fafo AVF	X	X	X	
Frisch	X		X	X
ISF	X		X	
NOVA	X	X	X	
Rokkan		X	X	X
SINTEF		X		
SNF		X	X	X

Fet skrift indikerer at et institutt har et hovedfokus på dette i dets vurdering av hva som blir viktig for sektoren i fremtiden. Normal skrift innebærer at området er berørt. SIRUS har ingen synspunkter på dette.

Oversikten viser at studier av ulike velferdsordninger også i fremtiden vil være viktig slik instituttene vurderer det. Det er bare AFI og SINTEF Ny praksis som ikke har fremholdt dette. Arbeidslivets organisering står særlig sentralt i AFIs, Fafo AVFs og SINTEFs vurderinger av fremtid, men berøres også av NOVA og SNF. Arbeidsmarkeds problemstillinger fremheves av både Frischsenteret og ISF, men omtales også av AFI, Fafo AVF og NOVA.

6 Samarbeid og konkurranse

Instituttene har blitt bedt om å utarbeide oversikt over sine viktigste samarbeidspartnere og viktigste konkurrenter innenfor de aktuelle områdene. Alle typer FoU-miljøer skulle tas med, også universitetsinstitutter og høyskoler, konsulentvirksomheter og liknende, både i Norge og i utlandet. De ble bedt om å lage to oversikter: en for de viktigste samarbeidspartnerne og en for de viktigste konkurrentene. Ved å sammenholde hvilke forskningsmiljøer kjerneinstituttene samarbeider med og konkurrerer med, kan vi danne oss et bilde av hvilke forskningsmiljøer som er aktive på de arbeids- og sosialpolitiske forskningsområdene.

For å kartlegge samarbeidsrelasjonene ytterligere har vi gjennomført en kortfattet bibliometrisk analyse av antall vitenskapelige artikler indeksert i National Citation Report og National Science Indicators (NCR 2004/NSI Deluxe 2004) hvor kjerneinstituttene er registret som forfattere/medforfattere. Dette vil gi oss et bilde av instituttens internasjonale publiseringer og hvem de publiserer sammen med.

6.1 Samarbeidspartnere

Av tabell 1 ser vi at kjerneinstituttene for en stor del samarbeider med andre innen instituttsektoren. Av de 58 samhandlingsrelasjonene som er registrert, er 36 med andre institutter. 18 er med miljøer i UoH-sektoren og kun 2 med andre nasjonale miljøer.

Tabell 4: Arbeids- og sosialpolitiske institutters vurdering av nasjonale samarbeidspartnere. Aggregert etter type institusjon.

Type	Arbeids- og sosialpolitiske institutter									Antall
	Fafo		Ny		ISF	NOVA	Rokkan	SNF	SIRUS	
	AFI	AVF	praksis	Frisch						
Instituttsektor	4	8	1	3	7	3	4	2	5	37
UoH-sektor	3	2	1		4	1	3	2	3	19
Andre miljøer					1	1				2
Sum samarbeidspartnere	7	10	2	3	12	5	7	4	8	58

I tabell 5 er dette brutt ned på enkeltmiljøer instituttene samarbeider med. Det er viktig å understreke at et kjerneinstitutt kan oppgi at et annet kjerneinstitutt er en viktig samarbeidspartner for dem uten at dette instituttet oppgir det samme. Relasjonen er således nødvendigvis ikke resiprok. Av de 58 samarbeidsrelasjonene som inngår i tabellen er 21 mellom kjerneinstituttene - noe som utgjør i underkant av 40 prosent av de totale samarbeidsrelasjonene. Selv om det er et relativt omfattende samarbeid kjerneinstituttene i mellom så oppgir instituttene at det er flere viktige samarbeidspartnere utenom kjerneinstituttene. Hvor mange relativt sett som befinner seg utenfor kjernegruppen varierer mellom kjerneinstituttene. ISF oppgir 4 av de 8 kjerneinstituttene som viktige samarbeidspartnere, noe som utgjør 35 prosent av instituttets viktige samarbeidspartnere. AFI oppgir 1 kjerneinstitutt, noe som utgjør 25 prosent. NOVA oppgir 2 kjerneinstitutter, 40

og det utgjør 40 prosent. SIRUS oppgir også 2 av kjerneinstituttene, og det utgjør 25 prosent av de samarbeidspartnerne instituttet har nevnt. Fafo AVF oppgir 4 av de 8, noe som utgjør 40 prosent av de partnerne som er nevnt. Rokkansenteret oppgir 3 kjerneinstitutter, og det utgjør 43 prosent. Frischsenteret oppgir også 3 kjerneinstitutter, men her utgjør det 100 prosent av oppgitte samarbeidspartnere. Her bør det likevel legges til at Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo langt er det viktigste miljøet dette sentret samarbeider med, men det kan være vanskelig å skille disse to enhetene fra hverandre. SNF oppgir til sammen 4 samarbeidspartnere, hvorav 1 kjerneinstitutt, noe som utgjør 25 prosent. Også her bør det understrekes at det nærmest er et symbiotisk forhold mellom Institutt for økonomi ved Universitetet i Bergen, NHH og senteret. Ny praksis har i hovedsak samarbeid med Trondheismiljøene NTNU og andre deler av SINTEF.

Tabell 5: Arbeids- og sosialpolitiske kjerneinstitutters vurdering av nasjonale samarbeidspartnere. Detaljert. Kolonne viser hvem instituttene samarbeider med

Partnere	Arbeids- og sosialpolitiske kjerneinstitutter						Ny praksis	SNF	SIRUS	Antall
	AFI	Fafo AVF	Frisch	ISF	NOVA	Rokkan				
AFI		Ja		Ja						2
Fafo AVF	Ja		Ja	Ja	Ja			Ja		5
Frisch				Ja		Ja		Ja		3
ISF		Ja	Ja		Ja					3
NOVA		Ja	Ja	Ja		Ja		Ja		5
Rokkan			Ja							1
Ny praksis										0
SNF		Ja	Ja			Ja				3
SIRUS										0
SSB		Ja	Ja	Ja	Ja			Ja		5
HiO	Ja			Ja	Ja					3
SINTEF		Ja		Ja		Ja	Ja			4
UiB, flere						Ja		Ja	Ja	3
UiO, flere			Ja	Ja		Ja			Ja	4
HiAgder	Ja	Ja								2
TIK		Ja		Ja						2
Agderforsk	Ja									1
BI				Ja						1
Byggforsk				Ja						1
ECON				Ja						1
Folkehelsa			Ja					Ja		2
HiBo						Ja				1
HiV	Ja									1
Husbanken					Ja					1
Møreforsk		Ja								1
NHH								Ja		1
NIBR		Ja								1
NTNU, flere							Ja		Ja	2
IRIS	Ja									1
SIFO									Ja	1
Stami									Ja	1
Østlandsforskning	Ja									1
Antall	7	10	8	12	5	7	2	4	8	63

6.2 Konkurrenter

Kjerneinstituttene ble også bedt om å liste opp deres viktigste konkurrenter. Sammen med oversikten over deres samarbeidspartnere vil dette kunne gi et rimelig godt bilde av hvilke aktører som arbeider innen feltene arbeids- og sosialpolitikk.

Av tabell 6 og 7 fremgår det at kjerneinstituttene oppgir at om lag to tredjedeler av deres konkurrenter er andre forskningsinstitutter og av disse igjen er drøyt seksti prosent andre kjerneinstitutter. Som vi kunne forvente fra fordelingene som viser samarbeidsrelasjoner, er forskningsmiljøer i UoH-sektoren også konkurrenter til kjerneinstituttene. Det er interessant å registrere at også de regionale forskningsmiljøene oppfattes som konkurrenter av noen av kjerneinstituttene spesielt SIRUS. Et annet interessant trekk ved tabellene er at miljøer utenfor instituttsektoren og UoH-sektoren oppfattes som konkurrenter, først og fremst ECON, SSB og Statskonsult.

Tabell 6: Arbeids- og sosialpolitiske kjerneinstitutters vurdering av nasjonale konkurrenter. Aggregert etter type institusjon.

Type	Arbeids- og sosialpolitiske kjerneinstitutter									Antall
	AFI	Ny praksis	Fafo AVF	Frisch	ISF	NOVA	Rokkan	SNF	SIRUS	
Instituttsektor	4	3	9	7	7	4	4	7	5	50
UoH-sektor	1	2	5	1	3	2	3		1	18
Andre miljøer	4		4	1	1					10
Sum konkurrenter	9	5	18	9	11	6	7	7	6	78

Hvis vi ser nærmere på det enkelte kjerneinstitutt, ser vi at to institutter skiller seg ut: SIRUS og AFI. SIRUS ved at det har få konkurrenter, og ved at disse konkurrentene ikke tilhører kjerneinstituttene, men snarere er regionale forskningsstiftelser – det vil si relativt små forskningsmiljøer. AFI har flere konkurrenter, men kun to er å finne blant de andre kjerneinstituttene. AFIs konkurrenter befinner seg mer i konsulentsektoren som ECON, Agenda og Statskonsult. Fafo AVF har svært mange konkurrenter. Dette gjenspeiler instituttets brede faglige nedslagsfelt. Fafo AVF oppfatter at instituttet konkurrerer med samtlige av de andre kjerneinstituttene med unntak for SIRUS, samtidig som instituttet konkurrerer med både konsultentselskaper og regionale forskningsmiljøer. Frischsenteret har de andre kjerneinstituttene, med unntak for SIRUS, som instituttets hovedkonkurrenter. I tillegg er ECON og SINTEF konkurrenter. ISF har også mange konkurrenter hvorav fire er fra kjerneinstituttene. Andre viktige konkurrenter for ISF er Universitetet i Oslo, Høgskolen i Oslo, SSB og SINTEF. NOVA har relativt få konkurrenter. I første rekke finner vi dem innenfor kjerneinstituttene. At instituttet opplever å ha relativt få konkurrenter, har noe med instituttets fagprofil å gjøre. Det er svært få andre forskningsmiljøer som direkte har et fokus på barn og ungdom og livsløpsprosesser. Også SNF har relativt få konkurrenter utover kjerneinstituttene. SINTEF Ny praksis står i et direkte konkurranseforhold til de tre kjerneinstituttene Fafo AVF, ISF og AFI samt at de også konkurrerer med fagmiljøer ved NTNU og Universitetet i Stavanger.

Når vi ser tabellene som viser samarbeidsrelasjoner og konkurrenter under ett, fremtrer følgende bilde: Kjerneinstituttene er virkelig kjerne institutter i den forstand at de utgjør både hovedtyngden av samarbeidspartnere samtidig som de er hovedkonkurrentene. Vi skal imidlertid legge merke til at blant kjerneinstituttene er det to institutter som faller utenfor langs disse to dimensjonene: SIRUS og AFI.

SIRUS ved at det har relativt få samarbeidspartnere totalt sett og at det er få av disse som befinner seg blant kjerneinstituttene. Instituttet har også få konkurrenter. Dette skyldes at dette er et nisjeinstitutt med en faglig profil som de er alene om i Norge og instituttet får en så stor bevilgning av Helse- og omsorgsdepartementet at det ikke behøver å gå i et marked. De få andre miljøene som arbeider innen dette feltet oppfatter imidlertid klart SIRUS som en konkurrent.

AFI med sin vektlegging av aksjonsforskning som sin hovedtilnærming – noe instituttet er relativt alene om i Norge innen deres problemfelt - gjør at instituttet i liten grad samarbeider med de andre kjerneinstituttene, og oppfatter dem da heller ikke som konkurrenter. Instituttets tilnærming gjør at det heller ikke konkurrerer med særlig mange andre miljøer i Norge. På sett og vis er AFI derfor også et nisjeinstitutt. Det er også slik at instituttet har fått nye eiere og det er derfor noe åpent hvilken profil instituttet vil få i fremtiden.

Tabell 7: Arbeids- og sosialpolitiske kjerneinstitutters vurdering av nasjonale konkurrenter. Detaljert. Kolonne viser hvem instituttene oppfatter er deres viktigste konkurrenter.

Konkurrenter	Arbeids- og sosialpolitiske kjerneinstitutter									Antall
	AFI	Fafo AVF	Frisch	ISF	NOVA	Rokkan	Ny praksis	SNF	SIRUS	
AFI		Ja	Ja	Ja			Ja	Ja		5
Fafo AVF	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja		6
Frisch		Ja		Ja				Ja		3
ISF	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja	Ja	Ja		6
NOVA		Ja	Ja	Ja		Ja		Ja	Ja	5
Rokkan		Ja	Ja		Ja					3
Ny praksis										0
SNF		Ja	Ja							2
SIRUS										0
SINTEF	Ja	Ja	Ja	Ja		Ja		Ja		5
Econ	Ja	Ja	Ja	Ja						4
HiO		Ja		Ja	Ja					3
SSB				Ja	Ja			Ja		3
Agenda	Ja	Ja								2
Byggforsk		Ja		Ja						2
NIBR		Ja			Ja	Ja				2
NTNU	Ja						Ja		Ja	3
IRIS	Ja					Ja	Ja		Ja	3
Statskonsult	Ja	Ja								2
UiO		Ja		Ja						2

Agderforsk		Ja								1
BI				Ja						1
GRUK	Ja									1
HiAgder		Ja								1
HiBo		Ja								1
Møreforsk Trøndelag forskning og utvikling								Ja		1
Rambøl		Ja								1
Stami			Ja							1
Vestlandsforsk								Ja		1
Antall	9	18	9	11	6		5	7	6	71

Tabelloversiktene viser at det er en rekke forskningsmiljøer som forsker på problemstillinger innen arbeids- og sosialpolitikkområdene, men at de fleste av disse befinner seg i hovedsak innen UoH-sektoren og til dels blant de regionale forskningsinstituttene og konsulentfirmaer.

6.3 Samforfatterskap

En gjennomgang av National Citation Report og National Science Indicators for perioden 2000 – 2004 ga følgende resultat:

Tabell 8: Antall internasjonalt publiserte artikler fordelt på årene 2000 - 2004

Arbeids- og sosialpolitikk # artikler	2000	2001	2002	2003	2004	Totalt
	Antall artikler					
Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI)	1	4	4	3	1	13
Fafo AVF – Institutt for arbeidslivs- og velferdspolitik AS	1	3	3	3	5	15
Institutt for samfunnsforskning (ISF)	7	2	2	4	2	17
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)	3	7	8	12	5	35
SINTEF Teknologi og samfunn Ny praksis*						4
Statens institutt for rusforskning (SIRUS)	2	5	1	6	8	22
Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)	13	8	12	8	8	49
Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning	2	1	10	11	5	29
Rokkansenteret	0	0	2	1	5	8

* Mangler informasjon om Ny praksis før 2005. 2005-tall er gitt i totalen

Av de tradisjonelle forskningsinstituttene er det NOVA som har det største antallet av internasjonalt publiserte artikler med om lag dobbelt så mange artikler som de andre instituttene. Randsoneinstituttene Frischsenteret og særlig SNF har en omfattende internasjonal publisering.

For å gi et nærmere bilde av hvem instituttene samarbeider med, har vi foretatt en gjennomgang av hvilke institusjoner instituttene skriver internasjonalt publiserte artikler

sammen med. Vi har videre registret hvor mange nasjonale og internasjonale samforfattere som har vært involvert i perioden.

Tabell 9: Antall nasjonale og internasjonale samforfattere i de internasjonale artiklene

	Antall Int.artikler	Antall int.art med samforfattere fra eget institutt	Antall norske samforfattere	Antall Int.samforfattere
AFI	13	10	2	5
Fafo AVF*	15			
ISF	17	7	16	4
NOVA	35	18	30	9
SIRUS	22	9	14	16
SNF	49	14	62	16
Frisch	29	7	31	12
Rokkan	8	1	13	4
Ny praksis**	4	4	8	0

* mangler informasjon, da det ikke er mulig å skille de to instituttene som inngår i Fafo fra hverandre i databasene.

** tall bare for 2005

De tre randsonelinstituttene skiller seg klart ut som de som har minst andel med internt produserte internasjonalt publiserte artikler. I den andre enden av fordelingen finner vi AFI hvor hele tre fjerdedeler av artiklene er et resultat av internt samforfatterskap.

Frischsenteret, Rokkansenteret og SNF er også de instituttene som har flest norske samforfattere og til dels også internasjonale samforfattere. Det er interessant å registrere at de arbeids- og sosialpolitiske instituttene relativt sett har langt flere nasjonale samforfattere enn internasjonale. Det synes derfor som om instituttene har en langt mer nasjonal forskningsprofil med begrenset appell til det internasjonale forskersamfunnet.

Tabell 10: Nasjonale samforfatterskap fordelt på institusjon og antall forfattere per institusjon

	UiO	UiB	NTNU	NHH	Høyskoler	Andre inst.	SSB	Andre off.org
AFI	1				1			
Fafo AVF*								
ISF	11				1	4		
NOVA	5		11		5	6	2	3
SIRUS	3	1			2	1		6
SNF	4	15		29	7	2		4
Frisch	15					6	6	4
Rokkan	6	7						
Totalt	45	23	11	29	16	19	8	17

* informasjon mangler, se fotnote til tabell 9

Universitetet i Oslo fremtrer tydelig som den institusjon hvor flest av samforfatterne har sin forankring, men også Universitetet i Bergen og NHH i Bergen er godt representert. Vi skal imidlertid legge merke til at det er en klar geografisk dimensjon i valget av medforfattere. Institutter som er forankret i Oslo, søker medforfattere i Oslo regionen og institutter med en forankring i Bergen søker samarbeidspartnere i Bergensområdet. Geografisk nærhet ser således ut til å være viktig for valg av samarbeidspartnere.

Høyskoler og andre institutter er også attraktive samarbeidspartnere. Ikke minst antyder tabellen at det er et relativt nært samarbeid mellom instituttene i sektoren.

Tabell 11: Internasjonale samforfatterskap fordelt på land og antall forfattere per land

	US	CAN	UK	S	SF	DK	NL	D	AUS	Andre
AFI				1	3		1			
Fafo AVF*										
ISF	3		1							
NOVA	3			2	3	1				
SIRUS		1		8	3	2	2			
SNF		1	4	3	3			1	3	1
Frisch	5		1	2	2	1		1		
Rokkan			2	2						
Totalt	11	2	8	18	14	4	3	2	3	1

* Se fotnote tabell 9

Samforfatterskap med forskere i de nordiske landene dominerer bildet. Fulgt av forskere fra de anglosaksiske landene. Det er også tydelig at samarbeid med forskere fra fjernere land ikke forekommer særlig hyppig. Det er imidlertid noe overraskende at vi ikke finner mer samarbeid med forskere fra andre europeiske land. Man skulle forvente at det relativt utstrakte samarbeide som springer ut av EUs rammeprogrammer ville gi seg utslag i et større samforfatterskap med andre europeiske lands forskere. En mulig forklaring er at mye av den samfunnsvitenskapelige forskningen innen EU hvor Norge er involvert, ofte munnner ut i rapporter som ikke registreres i databasen som ligger til grunn for denne studien. Det er derfor grunn til å understreke at en slik analyse som denne sannsynligvis underestimerer omfanget av samarbeidet både nasjonalt og internasjonalt.

7 Brukerundersøkelsen

Datagrunnlaget

Formålet med brukerundersøkelsen er å gi et bilde av instituttene forhold til deres brukere i offentlig og privat sektor som produsent, overfører og formidler av kunnskap. Med et selvvalgt og begrenset utvalg av respondenter vil det kunne være skjevheter i svarfordelingene med et positivt bias. Utvalget er likevel av den oppfatning at en slik undersøkelse vil kunne gi et bilde av viktige brukeres vurdering av instituttene faglige kvalitet og virksomhetens relevans for dem som brukere.

Instituttene ble bedt om å lage en liste med navn og e-post adresse til inntil de 10 viktigste brukerne. I utgangspunktet fikk vi 79 e-post adresser. 3 adresser var feil uten at vi har kunnet oppspore disse. 4 ønsket ikke å delta og 1 var gått i pensjon. Vi stod da igjen med 71 respondenter. Vi har fått 45 fullstendige svar etter 2 purringer – noe som utgjør en svarprosent på 63. Av disse kommer fire femtedeler fra den offentlige sektor og resten fra privat sektor. Om lag halvparten av respondentene har ledelsesfunksjoner. Hele to tredjedeler av respondentene har kontakt med instituttene hver måned eller hyppigere.

Instituttene forskningsprofil

En stadig tilbakevendende problemstilling i forhold til de anvendte samfunnsvitenskapelige forskningsinstituttene er spørsmålet om de er for orientert mot den akademiske verden – at det er en akademisk drift slik at nytteverdien av forskningen for brukerne er mindre enn den kunne og burde være. Langs en slik dimensjon får instituttene et godt skussmål av brukerne i det flertallet (57 prosent)¹ mener at instituttet har en god balanse mellom både det å være orientert mot samfunnsmessige/politiske spørsmål og den akademiske verden samtidig som de har en god balanse mellom forsknings- og utredningsvirksomhet (84 prosent)². Dette samsvarer godt med de behov brukerne gir uttrykk for i det 53 prosent³ mener de har behov for både instituttets forskningskompetanse og dets utredningskompetanse. Instituttene har således truffet godt med instituttets virksomhetsprofil slik brukerne vurderer dette.

Relevans og kvalitet

Relevans og kvalitet på virksomheten er to avgjørende forhold for et anvendt forskningsinstitutt. Det hjelper lite om forskningen er av god relevans hvis den ikke er av god kvalitet, og omvendt.

¹ Fordeling prosent: orientert mest mot akademisk:21; orientert mest mot samfunnsmessige spørsmål: 22; god balanse:57.

² Fordeling prosent: for forskningsorientert: 2; for utredningsorientert: 4; i god balanse: 84.

³ Fordeling prosent: behov for forskningskompetanse: 39; behov for utredningskompetanse: 9; begge deler: 53.

Tabell 12: Hovedinntrykk av forskningens relevans og kvalitet

Relevans	5,7
Kvalitet	5,8

Gjennomsnittsverdier der 1=svært dårlig, 7=meget god

Også når det gjelder virksomhetens relevans og kvalitet får instituttene en god vurdering. Instituttene får på en skala fra 1 som er svært dårlig til 7 som er meget god, en gjennomsnittsverdi på 5,7 når det gjelder relevans og 5,8 når det gjelder forskningens kvalitet.

For å utdype bildet over ble brukerne bedt om å ta stilling til noen generelle utsagn som karakteriserer instituttets evne til kommunikasjon, kvalitet og behovstilpassing i et oppdragsmarked.

Av tabellen under ser man at instituttene gjennomgående skårer høyt langs disse aksene med et unntak for instituttens prising av deres tjenester.

Tabell 13: Instituttens evne til å kommunisere, kvalitet og behovstilpassing

Gjennomsnittsskåre for instituttene	
Kommuniserer godt med oppdragsgiver	5,4
Høy kvalitet på utredninger/konsulenttj.	5,3
Høy kvalitet på vitenskapelige tjenester	5,6
Høy FoU-kompetanse tilpasset markedet	5,5
Flinke til å overholde avtalte leveringsfrister	5,2
Instituttets priser er rimelige	4,6

Gjennomsnittsverdier der 1=svært liten grad, 7=svært stor grad

Nytte

Nytten brukere kan ha av et institutt kan måles langs flere akser. I undersøkelsen har vi bedt brukerne vurdere betydning av følgende aktiviteter for dem som brukere: Spredning av ny kunnskap, som en del av brukers FoU-nettverk, bruk av resultater fra instituttets utredningsvirksomhet, tilføre kompetanse bruker selv ikke har, relevansen av den anvendte forskningen og den mer grunnleggende forskningen. Tabellen viser instituttens gjennomsnittsskåre langs disse aksene.

Tabell 14: Oppdragsgivernes vurdering av nytten av instituttene

Gjennomsnittsskåre for betydningen av:

Informasjonsspredning av ny kunnskap	5,5
Opptrer som formidlingskanal av ny utenlandsk kunnskap	5,3
Er en viktig del av brukers FoU-nettverk	5,2
Direkte resultater fra utredninger/konsultjenester	4,9
Tilfører FoU-kompetanse man selv ikke har	5,3
Anvendt forskning relevant for utviklingen av institusjonen	5,4
Driver anvendt forsk relevant for bruker	5,7
Driver relevant grunnleggende forskning for bruker	4,9

Gjennomsnittsverdier der 1=ingen betydning, 7=svært stor betydning

Vi har tidligere sett at brukerne oppfatter at instituttene har en god balanse mellom forsknings- og utredningsvirksomhet. Tabellen over nyanserer dette bildet ved at brukerne opplever at nytten av instituttene virksomhet er størst i forbindelse med at de utfører anvendt forskning og vesentlig mindre i tilknytning til utredninger/konsulentvirksomhet og til grunnforskning. For øvrig skårer instituttene høyt langs de andre aksene. En mulig grunn til at brukerne opplever å få mye ut av instituttene er at det er etablert en nær kontakt mellom dem som brukere og instituttene. For det første har man jevnlig kontakt (et flertall har kontakt en gang i måneden eller hyppigere), og for det andre så gir brukerne uttrykk for at de samarbeider godt med det enkelte institutt (80%).

Når det der i mot gjelder samarbeidet mellom instituttene til brukernes fordel, er de mer skeptiske. 38% er av den oppfatning at instituttene har slike samarbeidsrelasjoner, men to tredjedeler mener at de enten ikke har etablert slikt samarbeid eller at de ikke vet. Gitt den nære samarbeidet mellom oppdragsgiverne og instituttene og omfanget av interaksjonen, er det helt åpenbart at instituttene har et stort forbedringspotensial langs denne dimensjonen.

Fremtid

Det er vanskelig å spå om fremtiden spesielt under stor budsjettusikkerhet. Dette preger svarene fra respondentene på spørsmål om hvordan deres bruk av instituttene spesielt og institusjonenes bruk av forskning generelt vil utvikle seg de nærmeste fem årene. To tredjedeler av brukerne mente at bruken av instituttene ville ligge på dagens nivå eller øke noe. Et tilsvarende mønster finner vi for vurderingen av institusjonenes generelle bruk av forskning.

To spørsmål er viktige sett i forhold til brukernes fremtidige kunnskapsbehov: Finnes det kunnskapshull som instituttene nå ikke dekker og som bør dekkes; hvilke tematiske områder blir viktige for oppdragsgiverne i de nærmeste fem til ti år.

Et flertall av oppdragsgiverne (60%) mener at instituttene dekker det kunnskapsbehovet de har og at det ikke er hull som bør fylles. Det er likevel ingen grunn til for instituttene å slå seg til ro i og med at 40% mener det er slike kunnskapshull. Hva som er mer interessant er at disse oppdragsgiverne ikke er helt sikre på at instituttene har den nødvendige

kompetansen til å fylle disse hullene (2/3 til en viss grad). Dette er et klart signal om at instituttene bør drøfte kompetanseprofilene med sentrale oppdragsgivere.

Når instituttene skal utvikle sine kompetanseprofiler, er det viktig at dette skjer i samråd med viktige markedsaktører. I brukerundersøkelsen ble det stilt spørsmål om hvilke tematiske områder som ville bli viktige. Ikke overraskende var det en meget stor variasjonsbredde i hva brukerne fremhevet som viktige. Denne variasjonsbredden gjenspeiler mangfoldet i ansvarsområder som respondentene har, men det gjenspeiler også variasjonsbredden i instituttens virksomhetsprofiler slik at det er et samsvar mellom hva respondentene svarer og det institutt de forholder seg til. Svarene er holdt på et relativt høyt abstraksjonsnivå og samsvarer i hovedtrekk med de vurderinger instituttene selv gir av fremtidige kunnskapsbehov for sektoren som helhet jf. 4.3. En fellesnevner peker seg imidlertid ut og det er studier av samarbeid mellom sektorer og forvaltningsområder og nivåer. Sektorenes virkemidler griper over i hverandre og både forvaltningsområder så vel som nivåer filteres inn i hverandre – dette er et understudert felt og fremheves som ett av de sentrale problemfeltene for fremtidig forskning.

**Instituttgjennomgang av arbeids- og sosialpolitiske institutter.
Underlagsmateriale**

NIFU STEP

November 2006

NIFU STEP – Norsk institutt for studier av forskning og
utdanning / Senter for innovasjonsforskning
Hegdehaugsveien 31
0352 Oslo

ISSN 1504-0887

Forord

NIFU STEP har på oppdrag av Norges forskningsråd foretatt en sammenstilling av informasjon knyttet til de institutter som inngår i gjennomgangen av de arbeids- og sosialpolitiske institutter. Sammenstillingen omfatter instituttene eierform, formål og forskningsprofil. I tillegg presenteres data fra Nøkkeltallsbasen om instituttene finansiering, økonomi, personale og publiseringsvirksomhet. NIFU STEP vil takke de som har bidratt med materiale til dette prosjektet, først og fremst de berørte institutter. Ved NIFU STEP har Bo Sarpebakken og Stig Slipersæter stått for presentasjonen av nøkkeltallene. Karl Erik Brofoss har hatt ansvaret for notatet. NIFU STEP har mottatt nyttige innspill og kommentarer fra Norges forskningsråd ved Ingunn Stangeby, Jorun Thorbjørnsrud og Hege Torp.

Petter Aasen

Randi Søgner

Direktør

Forskningsleder

Innhold

1	Innledning	55
2	Beskrivelse av instituttene	56
2.1	Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI).....	56
2.2	Fafo -Institutt for arbeidslivs-og velferdsforskning AS (Fafo AVF).....	57
2.3	Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning	59
2.4	Institutt for samfunnsforskning (ISF)	60
2.5	Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)	63
2.6	Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier (Rokkansenteret)	65
2.7	SINTEF TEKNOLOGI OG SAMFUNN.....	67
2.8	Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS)	69
2.9	Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)	71
3	Utvalgte nøkkeltall om arbeids- og sosialpolitiske institutter	75
3.1	Innledning	75
3.2	Totale inntekter	75
3.3	Basisfinansiering	77
3.4	Oppdragsinntekter	79
3.5	Finansiering fra Forskningsrådet	79
3.6	Driftsresultat.....	80
3.7	Personale	80
3.8	Publisering	81

1 Innledning

Notatet beskriver nærmere de institutter som er definert å utgjøre kjernegruppen innen det arbeids- og sosialpolitiske forskningsfeltet. Følgende instituttmiljøer inngår:

- Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI)
- Fafo - Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning AS (Fafo AVF)
- Institutt for samfunnsforskning (ISF)
- Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
- Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)
- SINTEF Teknologi og samfunn
- Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS)
- Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier (Rokkansenteret)
- Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Vedlegget gir i kapittel 2 en beskrivelse av instituttene historiske bakgrunn, deres organisatoriske tilknytning, eventuelle nasjonale oppgaver som instituttene har og til slutt en gjennomgang av instituttene tematiske områder. Disse delene bygger i all hovedsak på opplysninger hentet fra instituttene årsmeldinger og lignende for 2004. Kapittel 3 gir en kvantitativ oversikt av instituttene hentet fra nøkkeltallrapporteringen for 2005.

2 Beskrivelse av instituttene

2.1 Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI)

Eierform

Fra 1.juli 2002 er instituttet et heleid statlig aksjeselskap. Statens eierinteresser forvaltes av Kunnskapsdepartementet. Styringsansvaret er imidlertid delegert til høyskolene i Oslo, Agder og Vestfold. Instituttet mottar basisbevilgning fra Norges forskningsråd.

Formål

AFI utvikler forskningsbasert kunnskap om arbeidsmiljø, organisasjon og ledelse. AFI er spesielt opptatt av organisasjons- og ledelsesformer som kan styrke betingelsene for læring, bedriftsutvikling, medvirkning og omstilling i offentlig og privat sektor.

Nasjonale oppgaver

AFI har ingen nasjonale oppgaver.

Forskningsprofil

Instituttet ble etablert i 1964 under navnet Arbeidspsykologisk Institutt. Historisk er instituttet mest kjent for de brede samarbeidsforsøkene som startet på 1960-tallet, da forskningsmiljøet ledet av Einar Thorsrud lanserte nye ideer om organisering av arbeid og utløsning av menneskelige ressurser. LO og NHO (NAF) ga støtte til ulike forsknings- og utviklingsprogram der oppgaven var å prøve ideene ut. Samarbeidsforsøkene var et pionerarbeid i verdenssammenheng, både når det gjaldt de nye organisasjonsformene som ble utviklet og den spesielle formen for forskning dette representerte; den såkalte sosio-tekniske forskningen. Denne utviklingen har senere skapt grobunn for partenes samarbeid omkring utviklingsspørsmål.

AFI driver forskning og utvikling på følgende områder:

- Arbeidsmiljø, integrering og mestring (AIM)
- Bedriftsutvikling og innovasjon (BU&I)
- Politikk, organisering og læring (POL)

Arbeidsmiljø, integrering og mestring (AIM)

AIM foretar kartlegging av organisatorisk arbeidsmiljø og utvikling av tiltak for å bedre dette, fremme helse, redusere sykefravær og hindre utstøting.

Bedriftsutvikling og innovasjon (BU&I)

BU&I driver tverrfaglig arbeidslivsforskning med fokus på virksomhetenes utviklingsbehov.. Instituttet er utviklingspartner for et bredt spektrum av ulike bedrifter, virksomheter, nettverk og arbeidslivets organisasjoner. AFI har i flere tiår vært sentrale i utforming og

gjennomføring av nasjonale FoU-programmer i arbeidslivet. BU&I gruppen fokuserer på omstilling og innovasjon i næringslivet med utgangspunkt i bred medvirkning og læring på arbeidsplassen. Forskningsaktiviteten er organisert rundt følgende områder:

Strategi-, ledelses- og organisasjonsutvikling i enkeltvirksomheter

Organisering av prosesser mellom bedrifter og mellom bedrifter og myndigheter for å fremme regional utvikling og innovasjon

Analyser og evalueringer av organisasjonsformer, bedriftskultur, ledelsesfilosofi, produksjonsmetoder, kundetilfredshet, regionalt samarbeid, globalisering

Politikk, organisering og læring (POL)

POL arbeider med organisering og virkemiddelbruk i offentlig sektor. Gruppen studerer nye organisasjons- og arbeidsformer i velferdstjenestene og i forvaltningen, endringer i utdanningssystemet og i helsesektoren. Ny teknologi, brukermedvirkning og styringsvirkemidler som kvalitetsorganisering er i fokus. Gruppen studerer også

Betingelser for læring i arbeidslivet

2.2 Fafo -Institutt for arbeidslivs-og velferdsforskning AS (Fafo AVF)

Eierform

Fafo -Institutt for arbeidslivs-og velferdsforskning AS er et heleid datterselskap av Forskningsstiftelsen Fafo. Fafo ble grunnlagt av LO i 1982 og ble omdannet til stiftelse i 1993. Stiftere er: LO, Orkla ASA, Umoe AS, Elkem ASA, Coop Norge, Sparebank1 Gruppen, Fagforbundet og Telenor ASA. Fafo er organisert i to institutter: Fafo Institutt for anvendte internasjonale studier (Fafo AIS) og Fafo Institutt for arbeidslivs-og velferdsforskning (Fafo AVF). Fafo AVF mottar via Forskningsstiftelsen Fafo, basisbevilgning fra Norges forskningsråd.

Formål

Forskningsstiftelsen Fafo har som mål å utvikle kunnskap om deltakelse, levekår, demokrati, utvikling og verdiskaping. Basert på høye forskningsetiske og metodiske standarder ønsker Fafo å bidra til samfunnsmessig fornyelse. Med et historisk utgangspunkt i norsk fagbevegelse leverer instituttet kritisk og handlingsorientert forskning om arbeidsliv og velferdspolitik til sentrale beslutningstakere og -prosesser. Fafo arbeider i nær kontakt og dialog med brukere og oppdragsgivere, og samarbeider med et omfattende faglig nettverk. Instituttet legger stor vekt på å skape møteplasser og formidle kunnskap fra instituttets prosjekter. Fafo ønsker å være en åpen og utadvendt forskningsstiftelse basert på oppdrag fra partene i arbeidslivet, bedrifter, offentlig administrasjon, frivillige organisasjoner, internasjonale organisasjoner og fond samt Norges Forskningsråd, EU og andre internasjonale forskningsprogrammer.

Nasjonale oppgaver

Instituttet har ingen nasjonale oppgaver

Forskningsprofil

Fafo AVFs forskningsvirksomhet er organisert i fire områder:

- Arbeidslivsorganisering og arbeidsmarked
- Sosialpolitikk og velferdsproduksjon
- Bedrifts- og virksomhetsstudier
- Arbeid, inkludering og kompetanse

Arbeidslivsorganisering og arbeidsmarked

Målet er å utvikle handlingsorientert forskning om samspillet og sammenhengen mellom arbeidsmarkedets virkemåte, kollektive partsrelasjoner og arbeidslivsinstitusjoner. Europeisk integrasjon, internasjonalisering av selskaper, teknologisk utvikling, økt migrasjon og endringer i arbeidsstyrkens kompetanse og sammensetting endrer vilkårene for politisk styring, kollektiv organisering og individuell atferd i arbeidslivet. De industrialiserte land opplever dyptgripende skift i forholdet mellom produksjon av varer og tjenester, fellesskap og individ, og mellom sentrale og lokale beslutningstakere -innenfor og på tvers av nasjonsgrenser. Områdets forskning analyserer disse endringene.

Sosialpolitikk og velferdsproduksjon

Målsettingen for området er å utvikle handlingsorientert forskning om velferdskonsekvensene av ulike sosialpolitiske løsninger. Vi ser på utviklingstrekk i velferdsstatens ytelser og tjenester. I mange av prosjektene er det et internasjonalt og europeisk perspektiv.

To sentrale spørsmål preger gruppas forskning. Hva er sammenhengen mellom utformingen av tjenester og folks levekår, og hvilke konsekvenser for levekårene har ulike tiltak? Hvordan er samspillet mellom forskjellige velferdspolitiske aktører i utviklingen av velferdstjenestene? Et sammenfattende perspektiv finnes i koblingen mellom arbeidsliv, sosialpolitikk, familien og frivillige, og levekår.

Bedrifts- og virksomhetsstudier

Gruppen er rettet inn mot virksomhetsutvikling og innovasjon i næringslivet og offentlige virksomheter. Forskningsarbeidet er knyttet til den omfattende omstillingen som foregår innenfor norsk arbeids- og næringsliv. En betydelig del av forskningsarbeidet foregår i nettverk av bedrifter der viktig kunnskap utveksles og utvikles på tvers av virksomhetene. Effekter av EU-utvidelsen på norske bedrifters produksjon og arbeidskraftstrategier har i samarbeid med Fafos øvrige forskergrupper stått sentralt i vårt arbeid de siste årene

Arbeid, inkludering og kompetanse

Forskningen er knyttet opp mot arbeidslinjen i norsk arbeids- og velferdspolitik, og belyser vilkårene for deltakelse i arbeidsmarkedet for ulike grupper. Sentrale spørsmål er: Hva kjennetegner et velfungerende arbeidsmarked? Hvordan kan det legges til rette for bedre utvikling og forvaltning av menneskelige ressurser?

2.3 Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

Eierform

Frischsenteret er en uavhengig stiftelse opprettet av Universitetet i Oslo. Frischsenteret utfører anvendt samfunnsøkonomisk forskning i samarbeid med Økonomisk institutt og andre enheter ved universitetet og støtter den utdanningen som gis i samfunnsøkonomi ved Universitetet i Oslo. Senteret mottar ikke grunnbevilgning fra Norges forskningsråd, men har strategiske instituttprogrammer finansiert av Finansdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet..

Nasjonale oppgaver

Frischsenteret har ingen nasjonale oppgaver.

Forskningsprofil

Forskningen ved Frischsenteret dekker en lang rekke felt, men er konsentrert om fire hovedområder: Arbeidsmarked og utdanning, Energi og miljø, Offentlig økonomi og produktivitetsanalyser og Helseøkonomi.

Arbeidsmarked og utdanning

Viktige temaer er forhandlingsstruktur, institusjonelle ordninger, lønnsdannning og arbeidsløshet, utdanning og inntekt, trygdeordninger og ledighetsdynamikk, samt makroøkonomisk politikk og arbeidsmarkedspolitik.

Energi og miljø

Ett viktig tema er internasjonale avtaler om tiltak for å redusere miljøproblemer, som global oppvarming og forsuring. Et annet tema er studier av moralske handlinger og virkninger på miljøet. Et tredje tema er teoretisk og numerisk modellering av virkninger av miljøpolitikken på internasjonale energimarkeder, med vekt på olje-, og gass- og elektrisitetsmarkedene. Sammen med Økonomisk institutt arrangerte Frischsenteret EARE99, den niende årlige konferansen for den Europeiske foreningen for miljø- og ressursøkonomer.

Offentlig økonomi og produktivetsanalyser

En viktig del her er mikroøkonomiske analyser av sektorer som arbeidskontorer, transport og telekommunikasjon, elektrisetsmarkedet, utdanning og pleie og omsorg, koblet til teorier for incentiver, regulering og moderne næringsøkonomi. Problemstillinger knyttet til finansiering av virksomhet som ikke er underlagt privatøkonomiske lønnsomhetsmotive studeres også.

Helseøkonomi

Dette fjerde hovedområdet er nært knyttet til offentlig økonomi og produktivitet, men er organisert som et eget hovedområde gjennom Frischsenterets deltakelse i HERO Helseøkonomisk forskningsprogram ved Universitetet i Oslo sammen med Institutt for helseledelse og helseøkonomi og Økonomisk institutt ved Universitetet i Oslo. Sentrale temaer er finansiering og organisering av helsesektoren; etterspørselen etter helse, helsetjenester og helseforsikring; og prioritering og nyttekostnadsanalyser av helsetiltak.

2.4 Institutt for samfunnsforskning (ISF)

Eierform

ISF er en selvstendig forskningsstiftelse opprettet i 1950. Instituttet mottar basisbevilgning fra Norges forskningsråd.

Instituttet ble stiftet med utspring i miljøet omkring bl.a. Arne Næss, Vilhelm Aubert, Erik Rinde og Stein Rokkan. Rett etter krigen arbeidet disse for å få opprettet universitetsfaget sosiologi, samtidig som de så behovet for å utvikle et redskap for å løse aktuelle problemer i samfunnet. Dette anvendte perspektivet på samfunnsvitenskapene, en tverrfaglig tilnærming til problemer og empirisk metode lå bak stiftelsen av ISF.

Formål

I målsetningsdokumentet for 2006-2008 er det angitt fire overordnede målsettinger:

- Være møteplass for grunnforskning og anvendt forskning.
- Ivareta en tverrfaglig forskningsprofil, slik at de sentrale samfunnsfagene er sterkt nok representert til å ha faglig bærekraft.
- Bidra til rekruttering til forskning og til kvalifisering og kompetanseheving.
- Formidle forskning og bidra til den allmenne samfunnsdebatt.

Nasjonale oppgaver

ISF anser at deres valgforskningsprogram, med regelmessig innsamlet data over snart 50 år, er en nasjonal oppgave for instituttet, med en særskilt bevilgning fra Kommunal- og regionaldepartementet.

Instituttet anser sin bibliotekdrift som en nasjonal oppgave.

Forskningsprofil

Prosjektene kan grupperes innenfor fem hovedområder:

- Sysselsetting og arbeidsvilkår
- Kjønn og samfunn
- Sivilsamfunn i endring
- Politikk, opinion og demokrati
- Internasjonal migrasjon, integrasjon og etniske relasjoner

Mellom enkeltprosjekter er det i mange tilfeller et nært samarbeid. Instituttet ønsker en rimelig balanse mellom integrering av enkeltprosjekter i samlende forskningsprogrammer på den ene siden og åpenhet for å ta opp problemstillinger som faller utenfor de opptrukne rammer på den andre. Forskningen ved ISF omfatter derfor også prosjekter som ikke lar seg plassere naturlig innenfor noen av de fem hovedområdene.

Sysselsetting og arbeidsvilkår

Målet for forskningen er økt innsikt i arbeidstakernes atferd, virksomhetenes tilpasning og arbeidsmarkedets virkemåte, samt hvordan goder og ulemper fordeles gjennom yrkesarbeid. Innsikt i slike forhold er av allmenn interesse som grunnlag for å forstå samfunnsutviklingen. Kunnskap av denne typen er også av stor betydning som grunnlag for beslutninger i politikken, næringslivet og arbeidslivet. Forskningsbasert kunnskap er viktig både for å kunne formulere målsettinger og for å kunne velge de beste virkemidlene.

I skjæringsflaten mot sosialpolitikk har forskergruppen prosjekter om effekter av omstillinger, sykefravær, diskriminering og integrasjon av svake grupper, sammenhengen mellom arbeidsliv og familiepolitikk. Et nytt større prosjekt tar opp muligheten for å få arbeidsledige inn på arbeidsmarkedet.

Kjønn og samfunn

Instituttets forskning har gjennom flere tiår beskrevet og fortolket endring i forståelser og praksis knyttet til kjønn i arbeidsmarked, familie og politikk. Forskningen bidrar med kunnskap om de etter hvert komplekse prosesser som former kjønn som sosial kategori, og de konsekvenser dette har for likestilling mellom kjønnene.

Det postindustrielle arbeidslivets implikasjoner for likestilling er et omfattende forskningsfelt. Her handler det om det kjønnsdelte arbeidsmarkedet i ulike betydninger – med blant annet studier av kvinners og menns arbeidstidsmønstre og karriereløp. Forskningen handler videre om kvinners og menns hierarkiske status i arbeidslivet, om kjønn og ledelse og mer generelt om differensiering og diskriminering. Problemstillinger knyttet til forholdet mellom arbeid og familie er også et viktig felt. Det samme gjelder studiet av kjønnsulikhet i entrepenørskap og forholdet mellom kjønn, kapital og eierskap mer generelt.

Sivilsamfunn i endring

Det sivile feltet omfatter de områdene i samfunnet som ikke faller inn under stat, marked og familie. Det gjelder frivillige organisasjoner, private velferdsorganisasjoner og selvhjelpsgrupper, velforeninger og tiltak i lokalsamfunnet.

Størrelsen og sammensetningen av den frivillige sektoren i Norge kartlegges gjennom en stor internasjonal undersøkelse, der ISF har hovedansvaret for den norske delen. I Norge og det

Øvrige Skandinavia er innslaget av frivillig innsats særlig stort, sammenliknet med andre europeiske land.

I de senere år har ISFs arbeid på dette området vært fokusert på idretten som aktivitets- og integrasjonsarena. Idretten tilkjennes en egenverdi, men har også betydelige virkninger over mot helse- og sosialpolitikk. Det er gjort studier av ulike former for treningsaktivitet, idrettslagenes økonomi, omfanget av frivillig innsats i idretten, demokratiske innslag i idrettens organisasjoner, samt samspillet mellom statlig politikk og selvforvaltning innen idretten.

Samspillet mellom idrett og politikk peker på et mer generelt fenomen som tas opp i ISFs forskning, nemlig den økende sammenfiltringen av offentlig og frivillig virksomhet. Ut fra ideer om partnerskap og brukermedvirkning blir sivile organisasjoner trukket inn som samarbeidspartnere for myndighetene, både lokalt og nasjonalt. Dette legger viktige føringer på utformingen av sosialpolitikken.

Politikk, opinion og makt

Studiet av politisk atferd, offentlig opinion og demokrati har lange røtter ved ISF.

Valgforskningsprogrammet har spilt en sentral rolle siden 1950-tallet. Siden midten av 1990-tallet er studier av stortingsvalg supplert med studier av lokaldemokratiets vilkår i tilknytning til lokalvalgene.

Et viktig fokus har vært å studere samspillet mellom det representative demokratiets aktører og institusjoner både i et historisk og et samtidig perspektiv. I den senere tid er søkelyset satt på samspillet mellom ulike nivåer i det norske politiske systemet; lokalt, regionalt og nasjonalt.

Det er også en viktig målsetning å beskrive og analysere nye former for politisk deltakelse, engasjement og påvirkning både gjennom aksjoner, brukermedvirkning o.l. ikke minst gjennom kanaler skapt av ny teknologi. Generelt sett er det å få bedre innblikk i det som kalles "deltakelsens mekanismer" en viktig forskningsmessig utfordring. Dette omfatter også endringer i velgernes identiteter og preferanser, og hvordan disse påvirkes av mediene. Her er den økte vekten på helse- og sosialpolitikk et sentralt tema.

Internasjonal migrasjon, integrasjon og etniske relasjoner

Gruppens arbeid befinner seg i spenningsfeltet mellom nasjonale og internasjonale forhold. Alle prosjektene forholder seg til utfordringer i flerkulturelle samfunn, enten det gjelder innreisekontroll eller integrasjonspolitik. Mange har også en internasjonal komparativ forankring.

Et overordnet spørsmål er hvordan samfunnet kan organiseres for å realisere målsettinger om likeverdighet, parallelt med aksept for forskjellighet. Samspillet mellom etnisitet (religion og kultur), klasse og kjønn står sentralt i gruppens prosjekter, som i bred forstand omhandler spenninger mellom identitet og interesse; mangfold og nasjonal tradisjon; eksklusjon og innlemming. Demokratisk deltakelse blant minoritetsgrupper er et sentralt spørsmål.

Glidende overganger mellom ulike former for medborgerskap og hvordan disse knyttes til sosiale og politiske rettigheter er et annet. Ulikhet mellom kjønn ut fra religiøse begrunnelser er et tredje.

Det foregår en internasjonalisering av rammebetingelsene for politisk handling samtidig som nasjonale særforhold stadig preger politiske veivalg. Det gjelder i særlig grad asylpolitikken, kontrollregimer knyttet til innvandring, og problemer som oppstår ved tilbakesending av asylsøkere.

2.5 Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)

Eierform

NOVA er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Administrativt er instituttet underlagt Kunnskapsdepartementet. Instituttet mottar grunnbevilgning fra Kunnskapsdepartementet, og har strategiske instituttprogrammer finansiert av Kunnskapsdepartementet.

Formål

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

Innenfor sitt ansvarsområde skal instituttet

- påta seg oppdrag for offentlige myndigheter og private og offentlige organisasjoner
- selv ta initiativ til forskning og utviklingsarbeid
- arbeide utadrettet og skape en bred kontaktflate med ulike brukermiljøer
- drive aktiv publiserings- og formidlingsvirksomhet, og gjennom samarbeid med aktuelle brukere å bidra til at resultatene blir nyttiggjort i samfunnet
- gjennom samarbeid med forskningsinstitusjoner og fagmiljøer i og utenfor Norge arbeide for en høy faglig kompetanse

Nasjonale oppgaver

NOVA ble pålagt særskilte oppgaver da det ble opprettet. Instituttet skulle forske på seksuelle overgrep, bidra til koordineringen av de regionale utviklingssentrene innen barnevern, sette i gang tiltak for informasjonsspredning innen ungdomsforskning og videreutvikle gerontologien som tverrfaglig disiplin. NOVA har et særskilt ansvar for den samfunnsvitenskapelige trygdeforskningen, og instituttet har en avtale med Arbeids- og inkluderingsdepartementet om finansieringen av stillinger innen trygdeforskning. Samme departement finansierer en forskerstilling knyttet til området eldre innvandrere og velferdstjenester. Norges forskningsråd gir støtte til *Tidskrift for ungdomsforskning*, som gis ut av NOVA.

Forskningsprofil

Barn, barnevern

NOVA har et særlig ansvar for å bidra med forskning som styrker kunnskapsgrunnlaget for barnevernstjenestens ivaretagelse av sine kjerneoppgaver, som studier av omsorgssvikt, vold, seksuelle overgrep og atferdsvansker. Aktivitetene skal omfatte grunnforskning, utviklingsrettede prosjekter og evalueringer, og foregå i nær kontakt med barnevernsfeltet. Valget av problemstillinger skal omfatte både prosjekter som har klar relevans for alle beslutningsnivåer i barnevernet, og prosjekter som retter et kritisk søkelys på virksomheten. Det er en styrke for barnevernsforskningen ved NOVA at miljøet gir muligheter for å knytte kunnskap om det særegne ved barn og familier som er i kontakt med barnevernstjenesten, til kunnskap som utvikles om oppvekstvilkår og livssituasjon blant barn i sin alminnelighet.

Ungdom

Instituttet har som ambisjon å være det sentrale miljøet for forskning om ungdom i Norge. Tematisk spenner ungdomsforskningen ved instituttet svært bredt, og dekker de fleste sidene ved oppveksten og livssituasjonen til både majoritets- og minoritetsungdom. Tyngdepunktet i NOVAs egne datainnsamlinger er store tverrsnittssundersøkelser med rundt 10.000 deltakere, både nasjonalt (Ung i Norge-undersøkelsene) og i Oslo, men flere forskere har også en kvalitativ tilnærming. Flere av forskerne arbeider med ungdoms seksualitet, vold og annen problematferd, kroppssopplevelser, idrettsaktiviteter og utvikling til demokratisk deltakelse. NOVA har i økende grad rettet søkelyset mot minoritetsungdom og forholdet mellom majoritet og minoritet i et flerkulturelt samfunn. Videre anses reproduksjon av sosial ulikhet i skolen og mekanismene bak dette som et viktig satsingsområde.

NOVA gir ut *Tidsskrift for Ungdomsforskning* i samarbeid med Fagbokforlaget, med finansiell støtte fra Norges forskningsråd.

Eldre år

Forlengelsen av livet bidrar til at modne og eldre år utgjør en stor og stigende del av livsløpet. I dette ligger en risiko og sårbarhet som må håndteres, men også ressurser og muligheter som bør få spillerom. Vi trenger derfor forskning om aldring som en prosess, om eldre år som en fase av livet og om eldre mennesker som en gruppe i samfunnet. Like viktig er det å studere behov og virkninger av tjenester og tiltak, ikke minst i eldreomsorgen. Vår forskning går langs alle disse linjene.

NOVA er det sentrale miljøet for sosialt forankret aldersforskning i Norge, og har i og med dette et ansvar for gerontologien som fagfelt, for rekruttering til området og for nasjonale og internasjonale nettverk for aldersforskning. I samarbeid med Fagbokforlaget gir instituttet ut det populærvitenskapelige tidsskriftet *Aldring og livsløp*. Den norske studien av livsløp, aldring og generasjon (norLAG) er en storsatsning der vi over tid skal følge ca. 5000 personer i alderen 40 år og over. Overordnede mål er å undersøke forutsetningene for vitalitet og livskvalitet i eldre år og å bidra med kunnskaper for utvikling av en bærekraftig politikk og praksis for et aldrende samfunn. Stabilitet og endring i den andre halvdel av livet studeres

innenfor fire livsområder: arbeid og pensjonering, familie og generasjonsrelasjoner, helse og omsorg, mestring og livskvalitet. Både nasjonale og internasjonale partnere er knyttet til prosjektet.

Migrasjon og minoriteter

Internasjonal migrasjon og konsekvenser for mottaker- og avsendersamfunnene er i dag blant de store samfunnsproblemer. Utfordringen er å finne veier som fører til gode måter å håndtere migrasjon, mangfold og forskjellighet på, og å studere prosesser som kan virke inkluderende eller ekskluderende i forhold til ulike grupper i samfunnet. NOVAs faglige tyngdepunkt ligger i empirisk kunnskap om migrasjon, og om relasjoner mellom migranter og minoriteter og det norske samfunnet. Forskergruppa på området representerer i dag en slik kunnskapsbase knyttet til en rekke minoritetsgrupper med innvandringsbakgrunn, til flerkulturelle ungdomsmiljøer og til homofile/lesbiske miljøer. Instituttet er særlig opptatt av transnasjonale og komparative tilnærminger og av å studere samspillet mellom posisjoner og maktdimensjoner forbundet med kjønn, seksualitet, sosial klasse, rase, alder og etnisitet, for tilgang til ressurser i vid forstand.

Levekår og velferdstjenester

Velferdspolitikken har mange formål. Det gjelder inntektssikring primært gjennom arbeid, gode boliger, adgang til utdanning og tilgang til helse- og omsorgstjenester. Under dette ligger den hensikt å sikre befolkningen gode levekår, helse og livskvalitet. En slik målsetting krever stadig oppdatert kunnskap om velferdsstatens brukere og om befolkningen generelt. Oppdatert kunnskap er nødvendig ikke minst fordi velferdstjenestene er under ombygging, i Norge som i mange andre land. Selv om vi her til lands har en sterk økonomi, vekker utgiftene til velferdstjenestene bekymring. Ikke minst forventes utgiftene å øke framover som følge av den demografiske utviklingen med aldring av befolkningen. Den viktigste omlegging som nå er i gang er NAV-reformen med iverksettingen av den nye arbeids- og velferdsetaten sentralt og samordningen av arbeidsmarkeds-, trygde-, og sosialtjenestene lokalt. Formålet er å få flere i arbeid, gjøre det enklere for brukerne og skape en helhetlig og effektiv forvaltning. Dette gir store forsknings- og evalueringsmessige utfordringer som NOVA er engasjert i og gjerne vil bidra til å løse.

2.6 Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier (Rokkansenteret)

Eierform

Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier, Rokkansenteret, ble etablert i 2002 på grunnlag av Senter for samfunnsforskning, SEFOS og Norsk senter for forskning i ledelse, organisasjon og styring, LOS-senteret. Rokkansenteret er en avdeling i UNIFOB AS, et forskningsselskap der Universitetet i Bergen er hovedeier. Avdelingene i Unifob er faglig,

administrativt og økonomisk selvstendige enheter. Rokkansenteret har 4 forskningsgrupper og driver forskning innenfor et vidt felt av samfunns- og kulturforskning. Forskningen finansieres av prosjekt- og programbevilgninger. Forskningen er konsentrert om tema som demokrati og forvaltning, om sosial og helsepolitiske spørsmål, om helseøkonomi, ledelse, organisasjon, og om kultur, teknologi og arbeidsliv. Avdelingsrådet i Rokkansenteret er oppnevnt av styret i UNIFOB AS. Rokkansenteret er således et randsoneinstitutt⁴. Det vil si at det er et institutt som eies av et universitet og bedriver oppdragsforskning, men som institutt ikke er involvert i universitetets primæroppgaver undervisning og grunnforskning. Senteret mottar ikke basisbevilgning fra Forskningsrådet.

Nasjonale oppgaver

Rokkansenteret har ingen nasjonale oppgaver.

Forskningsprofil

Rokkansenteret er organisert i fire forskningsgrupper:

- Sosial- og helsepolitikk
- Kultur, teknologi og arbeid
- Helseøkonomi, organisasjon og ledelse
- Demokrati, makt og forvaltning

Sosial- og helsepolitikk

Forskergruppen studerer utforming og utvikling av politikk og praksis innen sosial- og helsefeltet. Forskningen er flerfaglig, komparativ og internasjonalt orientert. Deltakerne har bakgrunn i statsvitenskap, sosiologi, historie, antropologi, medisin og kriminologi. I gruppen gjennomføres studier av kunnskaps- og verdileveranser til både politikktutforming og praksisfelt. Flere prosjekter undersøker aktørenes erfaringer og forståelser, og relasjoner mellom brukere, pårørende, ansatte, politikere, profesjoner og institusjoner. Sentrale temaer er helse og sykdom i kulturelt perspektiv, forståelser og konstruksjoner av normalitet og avvik, forebygging og folkehelse, helse- og medisinhistorie, endringer i velferdsinstitusjonene og analyser av velferdsstatens normative grunnlag.

Kultur, teknologi og arbeid

Forskningsgruppen er et møtepunkt mellom humanistiske og samfunnsvitenskapelige fag og består av historikere, etnologer, litteraturvitere, nordister, sosiologer og statsvitere. Viktige studiefelt er politikk, arbeidsliv, kjønn, rett, vitenskap og teknologi. Kulturperspektivet innebærer å studere konstruksjon av mening individuelt og kollektivt, og hvordan sosiale og

⁴ *Sentre og randsoneinstitusjoner ved norske universiteter og vitenskapelige høyskoler* (NIFU: Rapport 13/94):

Det har i de senere årene blitt opprettet en rekke nye sentre og institusjoner rundt universiteter og høyskoler i Norge. Initiativet har dels kommet fra lærestedene, dels fra andre. Det har vært forskjellige motiver bak opprettelsene. Et hovedmotiv har vært å etablere et tilbud fra lærestedene til samfunnet omkring, bl.a. som svar på forespørsler til lærestedene om å påta seg konkrete oppdrag. Resultatet er en rekke enheter med ulike tilknytninger til lærestedet, ulik finansiering, ulike funksjoner og ulik organisering. Det kan ofte være tvil om disse enhetenes forhold til lærestedet. Noen er klart en del av universitetet eller høyskolen, andre er selvstendige i forhold til lærestedet. For en del enheter kan det være vanskelig å skille mellom lærestedets jurisdiksjon og senterets eller institusjonens. Dette juridiske og organisatoriske grenseområdet mellom enheter som er en del av lærestedet på den ene siden, og selvstendige forskningsinstitutter på den andre, betegnes som lærestedenes randsoner.

kulturelle interesser, grupper og kategorier blir konstituert. Historie, kjønn og språk er sentrale dimensjoner. Forskingsgruppen er opptatt av forholdet mellom ekspertise og samfunn, kjønn og likestilling, arbeid og yrkesidentiteter, moral og politikk, teknologi og kultur og normalitet og avvik. Studiet av sosiale og kulturelle vilkår for makt og demokrati er felles fokus for mange prosjekter i gruppen.

Helseøkonomi, organisasjon og ledelse

Gruppen har faglig basis i økonomi, statsvitenskap, sosiologi, sosialantropologi, sosialmedisin og historie. Forskningen dreier seg om organisering, styring og ledelse av foretak og offentlige institusjoner. De fleste pågående forskningsprosjekter analyserer reformer og styringsproblemer i helse- og utdanningsinstitusjoner, men der er også studier av arbeidsmarked og konkurranse i næringslivet. Hovedtyngden av aktiviteten utføres innen tre store programmer, Program for helseøkonomi i Bergen (HEB), et prosjekt som ser på reformprosesser i sykehussektoren (ATM-prosjektet), og en evaluering av kvalitetsreformen i høyere norsk utdanning.

Demokrati, makt og forvaltning

Gruppen har statsvitere og historikere med bred kunnskap om politikk og forvaltning på lokalt, regionalt og statlig nivå. Gjennomgående problemstillinger er: Offentlige institusjoners betydning for politikken utforming og innhold, og samspill og konflikt mellom ulike nivåer i det offentlige styringssystemet. Et annet viktig tema er forholdet mellom fag, forvaltning og politikk. Flere forskningsprosjekter er basert på kryssnasjonal komparasjon eller omhandler internasjonale prosesser og institusjoner. Demokrati-forskningen omfatter studier av folkelig deltakelse, politiske institusjoners virkemåte og relasjoner mellom politiske institusjoner og samfunn. Forvaltningsforskningen omfatter studier av administrative reformer, forvaltningsorganisering og ledelsesformer med vekt på endringsprosesser og effekter av forvaltningspolitiske tiltak.

2.7 SINTEF TEKNOLOGI OG SAMFUNN

Eierform

SINTEF-konsernet består i dag av syv konsernområder med til sammen 2000 ansatte. Et av konsernområdene, SINTEF Teknologi og samfunn, mottar i dag en grunnbevilgning fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet via Norges forskningsråd. De to fagmiljøene som mottar denne grunnbevilgningen er Ny praksis og Sikkerhet og pålitelighet. Avdelingene har sin faglige innretning mot arbeids- og sikkerhetsforskning.

Totalt sett i SINTEF utgjør det samfunnsfaglige forskningspersonell litt over 140 forskere. Med "samfunnsfaglige forskningspersonell" menes de som innehar en grunnleggende samfunnsvitenskapelig eller økonomisk/administrativ grunnutdanning på minst masternivå. Rundt halvparten av samfunnsforskerne jobber i samfunnsvitenskapelige forskningsavdelinger. Resten arbeider i tverrfaglige avdelinger hvor samfunnsforskerne er i mindretall i forhold til, i hovedsak, sine ingeniørvitenskapelig skolerte kolleger.

Formål

Avdelingen Ny praksis er videreføringen av en snart femti år gammel arbeidsforsknings-tradisjon etablert av Einar Thorsrud. Ny praksis har følgende hovedmål med sin forskning:

- Studere ny praksis. Generere kunnskap om endringer i arbeidslivet
- Skape ny praksis. Bidra aktivt i utviklingsarbeid

- Formidle ny praksis. Dele vår kunnskap og være aktiv i samfunnsdebatten.

Avdelingen Sikkerhet og pålitelighet har stått sentralt i oppbyggingen av sikkerhetsforskningen i Norge. Avdelingens analyserer og utvikler

- ny kunnskap om samspillet mellom menneske, teknologi, organisasjon og sikkerhet
- modeller, metoder, databaser og standarder for effektiv proaktiv håndtering av sikkerhet og pålitelighet.

Nasjonale oppgaver

Avdelingene har ingen nasjonale oppgaver

Forskningsprofil

- Arbeidspraksis i en globalisert verden.
- Den norske samarbeidsmodellen i det globale arbeidsliv.
- Robuste organisasjoner, ivaretagelse av arbeidsmiljø og sikkerhet i forbindelse med bransjevis omstillingsprosesser.

Arbeidspraksis i en globalisert verden

Bedrifter i global konkurranse befinner seg i en situasjon der de må forholde seg til kontinuerlig forandring, når det gjelder teknologi, markeder, arbeidsprosesser og samarbeidsformer. Måten de fleste bedrifter ledes og organiseres på er i betydelig grad basert på modeller utviklet fra tidligere erfaringer og fra historisk kunnskap. I praksis viser det seg at eksisterende modeller, begreper og forståelsesrammer ofte er utilstrekkelige for å forklare og forholde seg til dagens utfordringer.

Tradisjonelt tar forskningen på arbeidsmiljø utgangspunkt i interne forhold i bedriften og studerer de påvirkningene arbeidstakerne er utsatt for på arbeidsplassen. På et overordnet nivå handler arbeidsmiljø, både som faglig tema og som organisatorisk praksis, om hvordan en skal forebygge helsemessige skadevirkninger for den enkelte arbeidstaker, dvs hindre uhelse. Det perspektivet er viktig, men utilstrekkelig. Det er i dag nødvendig å forstå arbeidsmiljø og arbeidsvilkår i en helhetlig sammenheng, hvor man må forstå at arbeidsmiljøtilstanden også henger sammen med f eks virksomhetens økonomi, samspillet mellom organisasjon og teknologi og virksomhetens ytre rammebetingelser.

Den norske samarbeidsmodellen i det globale arbeidsliv

Ny praksis sin forskning er rettet mot å forstå bedre det nære samarbeidet mellom arbeidsgivere og arbeidstakere i å utvikle virksomhetene – bedriftsutvikling som et samarbeidsprosjekt mellom ledelse og fagforeninger der begge parter tar ansvar, har klare roller (balanserer mellom samarbeidsområder og konfliktområder) og god forståelsen av forholdet mellom medvirkning og styringsrett.

Kunnskap om den norske samarbeidsmodellens konkurransefortrinn får økt oppmerksomhet i et globalisert arbeidsliv. Nasjonen er ikke tjent med at amerikanskutviklede ledelses- og

utviklingsmodeller blir ennå mer enerådende i norsk arbeidsliv og blir dominerende på norske læresteder. Ny praksis opplever en økende interesse omkring det ulike fagmiljø i EU kaller den tredje utviklingsvei: Hvordan har de nordiske land maktet å holde lav arbeidsledighet og høy økonomisk vekst? Det er viktig at også forskningsmiljø bidrar til å spre kunnskap om og erfaringer med den norske samarbeidsmodellen i andre europeiske forskningsmiljø.

Robuste organisasjoner, ivaretagelse av arbeidsmiljø og sikkerhet i forbindelse med bransjevise omstillingsprosesser, inkl offentlige reguleringer og tilsyn.

Bransjevise omstillingsprosesser kan utløses av politiske beslutninger (for eksempel beslutning om å deregulere sivil luftfart) eller som følge av endrede rammebetingelser (for eksempel stramt norsk arbeidsmarked kombinert med økt bevegelighet av østeuropeisk arbeidskraft innen byggebransjen). Sentrale problemstillinger som avdelingen adresserer er: 1) Hvordan kan bransjevise omstillingsprosesser true arbeidsmiljø og sikkerhet og hvordan kan potensielle trusler motarbeides?, 2) Hvilke muligheter gir bransjevise omstillingsprosesser for å styrke arbeidsmiljø og sikkerhet?, 3) Hvordan kan tilsynsoppgaver best ivaretas i forbindelse med bransjevise omstillingsprosesser?, 4) Hvilke utfordringer står man overfor i arbeidet med å føre tilsyn med virksomheter som kjennetegnes av mange aktører, komplekse ansvarsforhold og en internasjonal arbeidsstyrke?

2.8 Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS)

Eierform

SIRUS ble opprettet i 2001 ved en sammenslåing av Statens institutt for alkohol- og narkotika forskning (SIFA) og dokumentasjonsseksjonen og biblioteket i det daværende Rusmiddeldirektoratet. Fra 1.januar 2002 omfatter forskningsområdet også tobakk. Etter hvert har også prosjekter knyttet til pengespill kommet til. Instituttet er en forskningsfaglig selvstendig institusjon – med et eget fagråd som blant annet skal være med på å trekke opp hovedlinjene for instituttets faglige virksomhet. Samtidig er SIRUS et statlig forvaltningsorgan underlagt Helse- og omsorgsdepartementet. Fra 2006 ble ansvaret for alkohol- og narkotikapolitikken – og etatsstyringsansvaret for SIRUS – overført fra Arbeids- og sosialdepartementet til Helse- og omsorgsdepartementet. Instituttet finansieres i hovedsak direkte over statsbudsjettet (Helse- og omsorgsdepartementet).

Nasjonale oppgaver

SIRUS har en nasjonal oppgave å forske på rusmiddelproblematikken. Instituttet er også Norges kontaktpunkt for Det europeiske narkotikaovervåkningscenter i Lisboa, EMCDDA.

Forskningsprofil

SIRUS har som formål å utføre og formidle forskning og dokumentasjon omkring rusmiddelspørsmål, med særlig vekt på samfunnsvitenskapelige problemstillinger. Instituttet skal kartlegge sosiale og helsemessige skadevirkninger som bruken av rusmidler fører til, problemenes årsaker og hvordan disse skal kunne løses eller reduseres gjennom offentlig og privat innsats. Det skal bidra med kunnskap av betydning for arbeidet med å forebygge misbruk av rusmidler. Det skal kartlegge virkninger av eksisterende ordninger og muligheter for forbedringer. Instituttet skal også vurdere sammenhenger og muligheter på tvers av

gjeldende inndeling i forvaltningssektorer og nivåer. Det skal sikre at kunnskap gjøres tilgjengelig.

SIRUS Forskningsprosjektene kan inndeles i fem hovedområder:

- Rusmiddelmarkedet (5 prosjekter)
- Rusmiddelbruk og rusmiddelkultur (19 prosjekter)
- Forebyggende tiltak (12 prosjekter)
- Konsekvenser av rusmiddelbruk (11 prosjekter)
- Behandling og omsorg (5 prosjekter)

Rusmiddelmarkedet

Rusmiddelmarkedet er et område med stor politisk relevans. På alkoholsiden har vi et legalt marked som er regulert gjennom en lang rekke lover, forskrifter og tiltak. I tillegg er det et relativt stort uregistrert marked, som dels er legalt og dels illegalt. På narkotikasiden er hele markedet illegalt, noe som gjør det ekstra vanskelig å skaffe gode data. Etter at tobakksforskning ble et ansvarsområde for SIRUS er det inngått en avtale med Sosial- og helsedirektoratet om at datagrunnlaget for beregning av tobakksforbruket blir overført til SIRUS. Denne avtalen fornyes for hvert år. Den forskningsmessige utfordring består i å beskrive utviklingen og de faktorer som påvirker utviklingen i alle disse markedene. To prosjekt skal belyse utviklingen av det uregistrerte forbruket av tobakk og utviklingen når det gjelder bruken av snus.

Rusmiddelbruk og rusmiddelkultur

Området rusmiddelbruk og rusmiddelkultur (herunder også tobakksbruk og –kultur) spenner vidt og omfatter epidemiologi, via lærings- og sosialiseringsteori til kulturhistorie, kultursosiologi og antropologi, semiotisk analyse og innholdsanalyse. Instituttet har på dette området hovedsakelig konsentrert seg om epidemiologiske undersøkelser. Slike undersøkelser utfyller det bildet som framkommer av offisiell statistikk, og gir dessuten et inntrykk av mørketallenes størrelse. Kunnskap om rusmiddelbruken i befolkningen danner grunnlag for studiet av skader, forebygging og behandling.

Forebyggende tiltak

Forebygging omfatter mange ulike tiltak, både på tilbudssiden og etterspørselssiden. Studier av effekter av forebyggende tiltak har gjennom mange år stått sentralt i instituttets forskningsprogram, særlig effekten av rusmiddelpolitiske tiltak. Det mest omfattende prosjektet er en pågående evaluering av den nye røykeloven. Et annet prosjekt har studert virkningene på drikkemønsteret og grensehandelen av at det er etablert vinmonopolutsalg i Trysil. Resultatene viste at dette førte til en økning i forbruket av brennevin blant mannlige stordrikkere og en økning av vinforbruket blant kvinnelige høykonsumenter av vin. I et annet prosjekt skal man studere de virkninger den vedtatte etableringen av 70 nye vinmonopolbutikker rundt om i landet vil få.

Forskningsvirksomheten begynte i 2004 å bli betydelig preget av en rekke evalueringsprosjekt knyttet til Regjeringens handlingsplan mot rusmiddelproblemer 2003-5. Det gjelder først og fremst det såkalte Regionprosjektet som skal evaluere hvorvidt ekstra tilførsel av økonomiske ressurser til forebygging fører til nedgang i konsumet av alkohol og rusrelaterte skader og om dette fører til endrede kommunale prioriteringer over tid.

Konsekvenser av rusmiddelbruk

Forskning omkring konsekvenser av rusmiddelbruk er spesielt fremhevet i instituttets vedtekter og da særlig problemaspektet idet forskning på dette området har stor praktisk interesse. Mange forskningsoppgaver på dette feltet vil være av biomedisinsk art, men instituttet avgrensner seg til det som er knyttet til det samfunnsvitenskapelige området. I et prosjekt er det utført studier av både akutte og kroniske skader, dels på individnivå og dels på befolkningsnivå. Både helsemessige og sosiale skadevirkninger av rusmiddelbruk er studert.

Behandling og omsorg

I årene etter krigen har det foregått en stor utbygging av hjelpeapparatet slik at det i dag finnes mange ulike behandlingstilbud. Dette utgjør nå en betydelig sektor også økonomisk. Effektene av behandlingen er imidlertid lite dokumentert og er et vanskelig tema både praktisk, metodisk og etisk. Spørsmålet om hvilken effekt ulike behandlingsformer har i forhold til de økonomiske midler som settes inn er ofte reist fra politisk hold. En omfattende kostnad-nytte-analyse av ulike behandlingstilbud for narkomane har pågått i flere år og en rapport ble publisert i 2003. En seks års etterundersøkelse er under arbeid. Prosjektet har i tillegg generert problemstillinger av mer grunnleggende karakter som er belyst i en doktoravhandling.

Ny organisering av SIRUS

Forsknings- og dokumentasjonsvirksomheten er fra 1.3. 2006 inndelt i tre faggrupper (se nedenfor) som hver ledes av en forskningsleder. Faggruppene skal tydeliggjøre SIRUS sin strategiske rolle som kunnskapsprodusent, dvs. hva slags kunnskap som skal produseres og strategisk fordeling av denne. Den bærende ideen bak faggruppeinndelingen er at et anvendt samfunnsvitenskapelig institutt med forskningsmessig ansvar for et problemområde av stor samfunnsmessig betydning skal produsere tre typer av kunnskap: (i) kunnskap om problemets størrelse og fordeling, (ii) kunnskap om problemenes årsaker, og (iii) kunnskap om tiltak og virkemidler for å redusere problemene.

Gruppe for dokumentasjon og deskriptive studier

Gruppe for forklaringer og konsekvenser

Gruppe for virkemiddelforskning

2.9 Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)

Eierform

SNF ble formelt opprettet i 1991 som en forskningsstiftelse med faglig tilknytning til Norges Handelshøyskole (NHH). Opprettelsen skjedde ved at tre oppdragsfinansierte forskningsenheter, som alle var lokalisert nær NHH, slo seg sammen. Det gjaldt

- 1 *Senter for anvendt forskning*, som ble vedtatt opprettet som et forskningssenter ved NHH i 1973, og som ble skilt ut i en egen forskningsstiftelse i 1984
- 2 *Industriøkonomisk institutt* (senere Næringsøkonomisk institutt), som ble etablert som en forskningsenhet under Industridepartementet i 1975
- 3 *Center for International Business*, som ble etablert som en forskningsstiftelse med tilknytning til NHH i 1986.

I 2002 ble forskningsstiftelsen SNF omorganisert. De forskningsutførende oppgavene ble ført videre i aksjeselskapet SNF (SNF AS). De fondsbestyrende oppgavene ivaretas fortsatt av en stiftelse, Stiftelsen SNF. SNF er en del av NHH-miljøet, med ansvar for å initiere, tilrettelegge, gjennomføre og formidle oppdragsfinansiert forskning og forskningsbaserte utredninger innen de økonomisk-administrative fagområder. Selv om Stiftelsen SNF er største aksjonær i aksjeselskapet, er eierforholdene lagt opp slik at NHH i strategisk forstand er hovedeier og UiB deleier.

Instituttet mottar basisbevilgning fra Norges forskningsråd.

Nasjonale oppgaver

SNF har ingen nasjonale oppgaver.

Forskningsprofil

Forskningen i SNF tar utgangspunkt i teori og metode på de økonomisk-administrative fagområder, og anvender dette for å vinne økt innsikt i spørsmål som vedrører verdiskapning, velferd og økonomisk utvikling. Settet av problemstillinger favner vidt, og kan kombineres på mange ulike måter for å beskrive tema, eller områder som det forskes på.

Forskningen ved SNF er organisert i fem forskningssentre:

- CASE – Centre for Advanced Studies in Economics
- Senter for økonomisk politikk (ØP)
- Senter for fiskeriøkonomi (FISK)
- Senter for strategi og ledelse (SOL)
- Senter for finansiell økonomi (FINANS)

CASE – Centre for Advanced Studies in Economics

Senteret ble opprettet i 2006. Forskningscenteret samler solid samfunnsøkonomisk kompetanse på tvers av fagfelt, og arbeider med alle typer spørsmål knyttet til samfunnsøkonomiske problemstillinger. Senteret har særskilt kompetanse på områdene internasjonal økonomi, næringsøkonomi, arbeidsmarked, handel, faktorbevegelser, økonomisk integrasjon, næringspolitikk, internasjonal makroøkonomi og skattepolitikk. CASE har sitt utspring i tidligere Senter for internasjonal økonomi og skipsfart (SIØS) og deler av Senter for Økonomisk Politikk (ØP).

Senter for økonomisk politikk (ØP)

Forskningen i ØP favner vidt, fra studier som fokuserer på enkeltbedrifters beslutninger, næringsstruktur i spesifikke markeder og regionalpolitiske problemstillinger, til overordnet politikk-utforming. Senteret består av fire faggrupper, og virksomheten har basis i det samfunnsøkonomiske fagområdet, herunder økonomisk geografi. Senteret er delt inn i fire ulike fagområder:

4 Innovasjon og regional næringsutvikling

- 5 Offentlig økonomi
- 6 Energiøkonomi
- 7 Jordbruksøkonomi

Senter for fiskeriøkonomi (FISK)

FISK driver anvendt forskning på problemstillinger knyttet til fiskeri- og havbrukssektoren, både i Norge og i utlandet. Det er et felles-senter mellom NHH og SNF. Virksomheten har basis i det samfunnsøkonomiske fagområdet. De viktigste arbeidsområdene ved senteret er optimal forvaltning av fiskeressurser, næringsøkonomisk analyse av fiske og oppdrett samt analyse av fiskemarkeder.

Senter for strategi og ledelse (SOL)

SOL tilbyr næringsliv og forvaltning anvendt forskning innen feltene strategi, organisasjon, markedsføring og informasjonsbehandling. Virksomheten har basis i bedriftsøkonomiske atferdsfag. Forskningen ved senteret kan deles inn i fem hovedområder. Senteret utfører en rekke prosjekter innen hvert av disse områdene. Samtidig er det mange prosjekter og større programmer som trekker på kompetanse fra flere av hovedområdene.

- 8 Samarbeid, allianser og nettverk
- 9 Fleksibel organisering og kompetanseledelse
- 10 Elektronisk handel
- 11 Arbeid og velferd
- 12 Branding og merkevareledelse

Både arbeidsliv og velferdsordninger er i betydelig endring. Senter for strategi og ledelse har i lang tid drevet forskning på ulike problemstillinger om arbeid og velferd. Et gjennomgående tema er å analysere hvilke prosesser som fører til overgang fra arbeid til en midlertidig eller varig trygdetilværelse, og omvendt betingelsene for overgang fra trygd til arbeid. Et annet tema er hvordan velferdssystemet og andre institusjonelle forhold henger sammen med organisering av arbeid i virksomheter. Det belyses hvordan virksomheter bruker midlertidig ansatte og innleie av arbeidskraft samt hvilken betydning dette har for jobbsikkerhet blant arbeidstakere. Sammenlikninger på tvers av land står sentralt. Forskningen analyserer hvilke effekter trekk ved: 1) det nye arbeidslivet (tidsklemme, innvandring, nye arbeidskontrakter, globalisering etc.), og 2) velferdsordningene, har på fravær, helse og pensjonering.

Senter for finansiell økonomi (FINANS)

Senteret konsentrerer sin aktivitet omkring større programområder. Den faglige aktiviteten kan grupperes i en rekke tematiske områder:

- 13 Offentlig økonomistyring og forvaltning:
- 14 Helseøkonomi

SNF har i samarbeid med Universitetet i Bergen ansvaret for å utføre en rekke aktiviteter innenfor det helseøkonomiske forskningsprogrammet i Norges forskningsråd. Senter for finansiell økonomi har ansvaret for den bedriftsøkonomiske satsingen innenfor Program for helseøkonomi, og det utføres for tiden en rekke delprosjekter her.

- 15 Næringsøkonomisk forskning:
- 16 Energiøkonomi:
- 17 Økonomisk kriminalitet
- 18 Finansiell forvaltning

3 Utvalgte nøkkeltall om arbeids- og sosialpolitiske institutter

3.1 Innledning

I det følgende presenteres utvalgte nøkkeltall for arbeids- og sosialpolitiske institutter. Datamateriale er basert på de data om virksomheten som årlig leveres av alle forskningsinstitutter underlagt Retningslinjer for statlig finansiering av forskningsinstitutter. Innsamlingen av nøkkeltall foretas av NIFU STEP på oppdrag fra Norges forskningsråd gjennom et standardisert rapporteringsskjema til alle instituttene. Videre er instituttene heterogene med hensyn til historie, finansieringsstruktur, oppgavetyper og annet, og tallene kan dessuten skjule ulike tolkninger av begreper og kategorier. Det er viktig at datamaterialet leses med disse forhold in mente.

Tallmaterialet omfatter ni forskningsinstitutter:

- Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI)
- Fafo - Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning AS (Fafo AVF)
- Institutt for samfunnsforskning (ISF)
- Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
- Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)
- SINTEF Teknologi og samfunn
- Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS)
- Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier (Rokkansenteret)
- Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning

3.2 Totale inntekter

De ni arbeids- og sosialpolitiske instituttene hadde driftsinntekter på 387 millioner kroner i 2005, se tabell 5. Total omsetning ved samtlige samfunnsvitenskapelige forskningsinstitutter var til sammenligning nær 960 millioner kroner. Dersom vi inkluderer randsonemiljøene i totaltallet, er det grunn til å anslå at om lag en tredel av den samlede virksomheten ved de samfunnsvitenskapelige forskningsinstituttene blir utført ved arbeids- og sosialpolitiske kjerneinstitutter.

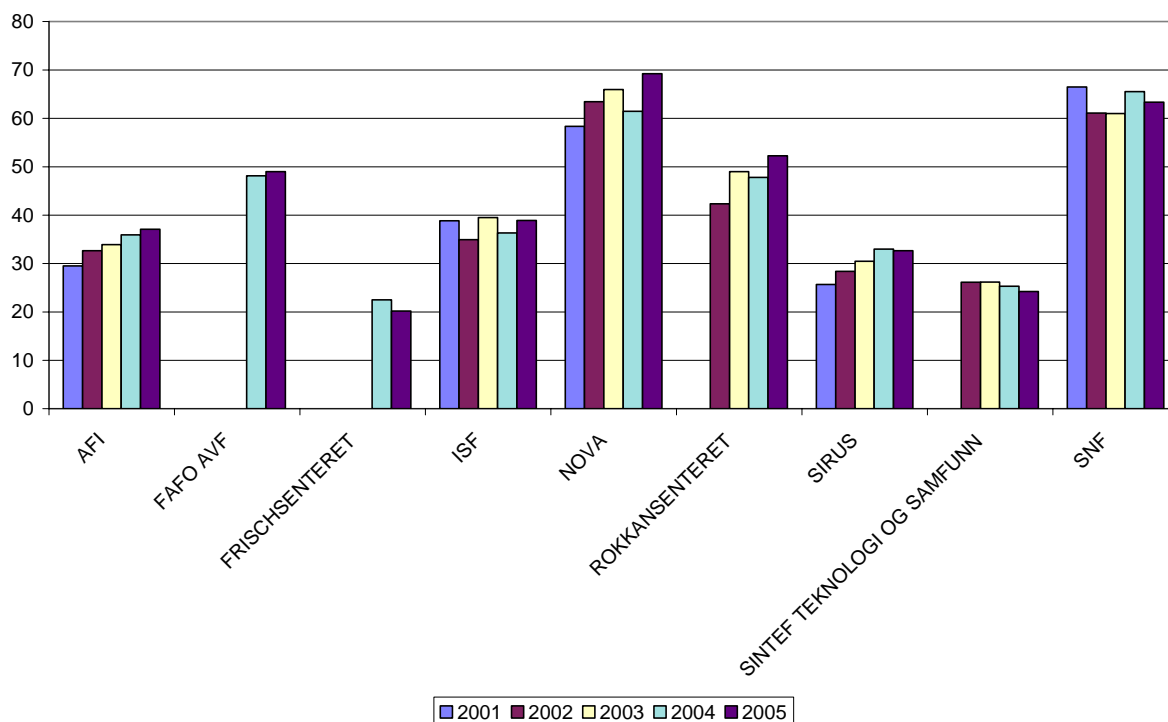
De siste fem årene har driftsinntektene ved arbeids- og sosialpolitiske institutter samlet hatt en liten nominell økning. Inntektsvolumet i 2005 var om lag 10 prosent høyere enn i 2001 ved de institutter der tall finnes for begge år. På instituttnivå har den relative økningen i driftsinntekter i 5-årsperioden vært størst ved SIRUS og AFI, driftsinntektene ved NOVA har også økt noe mer enn gjennomsnittet for alle instituttene, mens driftsinntektene ved ISF og SNF har vært tilnærmet uendret, se figur 1.

Tabell 5 Hovedtall for arbeids- og sosialpolitiske institutters virksomhet i 2005 ¹⁾

	Basisbevilgning				Andel av totale drifts- inntekter	F.rådets andel av totale drifts- inntekter	Årsverk				
	Totale drifts- inntekter	Drifts- resultat	Grunn- bevilgning	Strategiske institutt- program			Totalt	Herav kvinner	Forskere /faglig pers.	Herav kvinner	Forskere i % av total
	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr			Prosent	Prosent	Antall	Antall	Antall
AFI	37,1	1,0	5,9	1,4	20%	49%	45	29	36	20	80 %
FAFO AVF	49,0	0,6	4,5	2,2	14%	37%	57	32	47	25	83 %
FRISCHSENTERET	20,2	0,1		2,4	12%	86%	21	5	19	4	91 %
ISF	38,9	0,2	6,9	1,9	22%	51%	52	24	36	17	70 %
NOVA	69,2	0,2	16,5	6,7	31%	19%	78	46	67	40	86 %
ROKKANSENTERET	52,3	0,0	0,0	0,0		64%	59	27	49	19	82 %
SIRUS	32,6	0,4	28,1	0,0	86%	5%	36	24	30	20	83 %
SINTEF TS	24,2	-1,3	3,2	0,0	13%	44%	29	17	27	15	93 %
SNF	63,3	-0,1	4,2	2,8	11%	63%	57	18	46	10	80 %
TOTALT	386,9	1,1	69,3	17,4	22%	44%	433	220	356	169	82 %
ALLE SAMFUNNSVITEN- SKAPELIGE INSTITUTTER	957,9	-0,9	167,8	48,8	23%	34%	1058	491	849	362	80 %

¹⁾ Tallene er basert på foreløpig regnskap.

Figur 1 Samlede driftsinntekter ved arbeids- og sosialpolitiske institutter 2001-2005. Millioner kroner.

I Retningslinjer for statlig finansiering av forskningsinstitutter skilles det mellom basisbevilgninger, bestående av grunnbevilgninger og strategiske instituttprogrammer (SIP) på den ene siden, og forskningsprogrammer og FoU-prosjekter på den andre. I tillegg kommer andre inntekter, dvs. finansinntekter og ekstraordinære inntekter.

3.3 Basisfinansiering

Samlet mottok de arbeids- og sosialpolitiske instituttene basisbevilgninger på 87 millioner kroner i 2005. Fem institutter, AFI, Fafo AVF, ISF, Sintef Teknologi og samfunn og SNF, mottok grunnbevilgning fra Norges forskningsråd, mens NOVA fikk sin grunnbevilgning direkte fra Utdannings- og forskningsdepartementet (Kunnskapsdepartementet fra 2006). SIRUS får sin grunnfinansiering gjennom statstilskuddet fra Helse- og omsorgsdepartementet. Ransonemiljøene Rokkansenteret og Frischsenteret mottar ikke grunnbevilgning, men Frischsenteret hadde strategiske instituttprogrammer finansiert av FIN og AID.

Basisbevilgningene utgjorde i gjennomsnitt 22 prosent av instituttenes samlede driftsinntekter i 2005. Basisbevilgningsandelen lå dermed på nivå med gjennomsnittet for alle samfunnsvitenskapelige institutter. Den høyeste basisbevilgningsandelen finner vi ved SIRUS (86%), fulgt av NOVA (32%), ISF (22%) og AFI (20%). De laveste andelene hadde Fafo AVF (14%), SINTEF Teknologi og samfunn (13%), Frischsenteret (12%) og SNF (11%). Rokkansenteret hadde verken grunnbevilgning eller SIP' midler.

Tabell 6 Inntekter ved arbeids- og sosialpolitiske institutter i 2005. Etter type inntekt og finansieringskilde. Millioner kroner ¹⁾

	Basisbevilgning og andre generelle bevilgninger				Oppdragsinntekter						Andre inntekter ²⁾	TOTALT
	Grunnbevilgning	SIP	Andre generelle midler	Sum	Forskningsrådet	Offentlig forvaltning	Næringsliv	Utlandet	Andre	Sum		
AFI	5,9	1,4	0,0	7,4	10,9	9,7	4,4	3,8	1,0	29,7	0,4	37,5
FAFO AVF	4,5	2,2	0,0	6,7	11,2	12,5	9,5	0,7	8,4	42,3	0,1	49,1
FRISCHSENTERET		2,4		2,4	15,0	2,1	0,0	0,8	0,0	17,8	1,4	21,6
ISF	6,9	1,9	0,0	8,7	11,1	15,5	1,9	0,8	0,8	30,2	0,3	39,2
NOVA	16,5	6,7	0,0	23,2	13,5	21,0	0,0	1,6	10,0	46,0	4,5	73,7
ROKKANSENTERET			2,2	2,2	33,2	13,8	0,4	2,4	0,2	50,1	0,0	52,3
SIRUS	28,1	0,0	0,0	28,1	1,5	2,7	0,0	0,2	0,1	4,5	0,0	32,6
SINTEF TS	3,2	0,0	0,0	3,2	7,5	6,7	6,2	0,6	0,0	21,0	0,0	24,2
SNF	4,2	2,8	0,0	7,0	32,9	4,8	10,4	3,1	5,2	56,4	0,1	63,5
TOTALT	69,3	17,4	2,2	88,8	136,7	88,8	32,9	14,1	25,6	298,1	6,8	393,7

¹⁾ Regnskapstillene er basert på foreløpig regnskap.

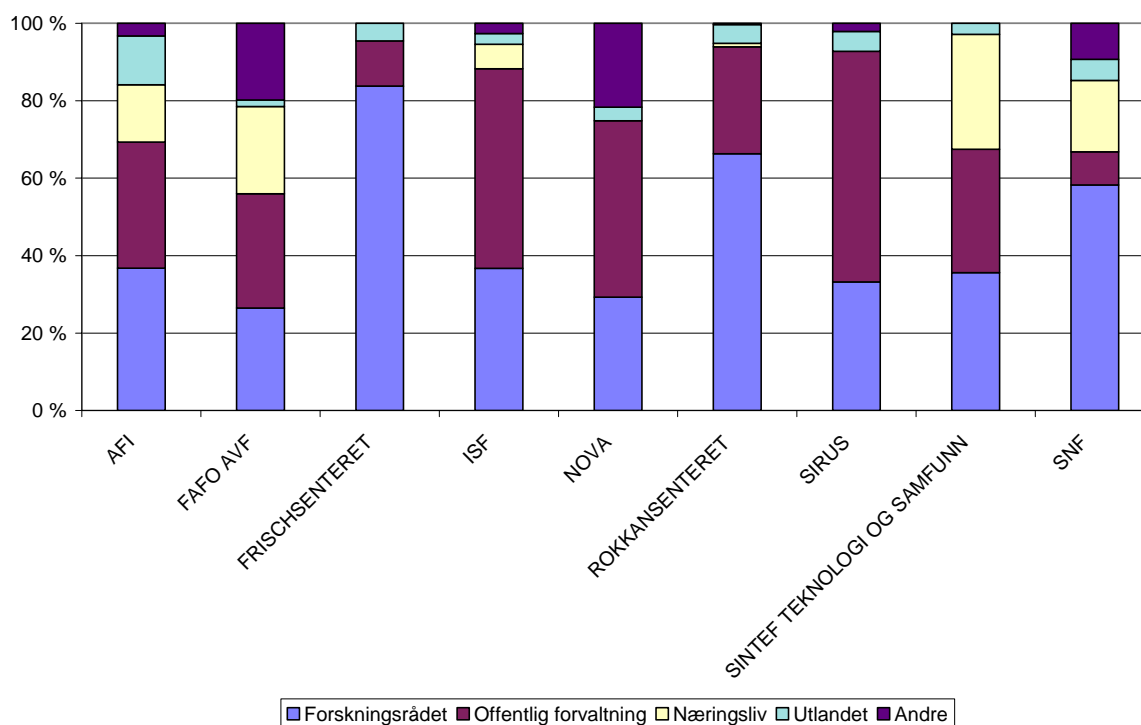
²⁾ Finansinntekter og ekstraordinære inntekter.

3.4 Oppdragsinntekter

Oppdragsinntektene utgjorde 298 millioner kroner i 2005, eller drøyt tre fjerdedeler av instituttens samlede driftsinntekter dette året.

Forskningsrådet finansierte 137 millioner kroner eller 46 prosent av instituttens samlede oppdragsinntekter i 2005, mens øvrige offentlige kilder stod for 89 millioner eller 30 prosent. Næringslivets andel var 11 prosent, andre innenlandske kilder utgjorde 9 prosent, mens utenlandske kilder bidro med 5 prosent av oppdragsinntektene. Finansieringsprofilen er ganske lik for de fleste instituttene. Ved alle instituttene utgjorde offentlige midler (inklusive Forskningsrådet) minst halvparten av oppdragsinntektene. Fafo AVF, SNF og SINTEF Teknologi og samfunn hadde størst innslag av inntekter fra andre oppdragsgivere, mens den offentlige finansieringen utgjorde mer enn 90 prosent ved Frischsenteret, Rokkansenteret og SIRUS.

Figur 2 Oppdragsinntekter 2005 relativt fordelt på finansieringskilder.

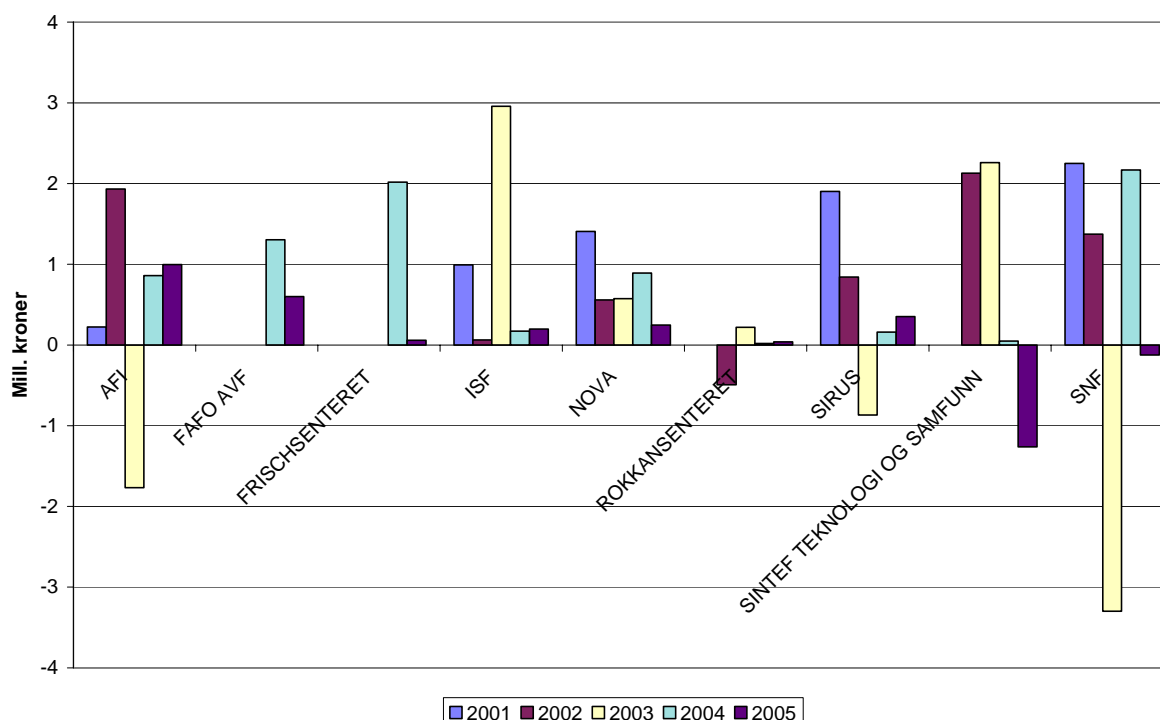
3.5 Finansiering fra Forskningsrådet

Forskningsrådets finansiering omfatter på den ene siden basisbevilgninger, bestående av grunnbevilgning og strategiske instituttprogrammer (SIP), og på den andre siden forskningsprogrammer og FoU-prosjekter. Samlet finansierte Forskningsrådet 169 millioner kroner ved disse instituttene i 2005. Dette utgjorde 44 prosent av instituttens samlede driftsinntekter i 2005. Forskningsrådsfinansiering utgjorde høyest andel av samlet omsetning ved randsoneenhetene Frischsenteret og Rokkansenteret med henholdsvis 86 og 64 prosent, og den var lavest ved SIRUS med 5 prosent.

3.6 Driftsresultat

Instituttens driftsregnskaper for 2005 viste til sammen et positivt resultat på 1,1 millioner kroner i 2005. Tilsvarende var samlet overskudd året før 7,6 millioner kroner. Bortsett fra SINTEF Teknologi og samfunn som hadde et driftsunderskudd på 1,3 mill. kroner i 2005 og SNF, som hadde et lite driftsunderskudd samme år, har ingen institutter hatt negative driftsresultater de siste to regnskapsårene.

Figur 3 Driftsresultat ved arbeids- og sosialpolitiske institutter 2001-2005. Millioner kroner.

3.7 Personale

Det ble til sammen utført 433 årsverk ved instituttene i 2005. Av dette stod forskere og annet faglig personale for 356 årsverk, eller 82 prosent av total årsverksinnsats, for øvrig om lag samme andel som ved samtlige samfunnsvitenskapelige forskningsinstitutter sett under ett. Andelen årsverk utført av forskere og annet faglig personale er generelt høy og relativt lik ved instituttene. Vel halvparten av alle årsverkene i 2005 ble utført av kvinner, mens for årsverk utført av forskere og annet faglig personale var kvinneandelen 47 prosent. Mer enn halvparten av forskerårsverkene ved flere institutter ble utført av kvinner, mens økonomimiljøene Frischsenteret og SNF var mer mannsdominert, se tabell 5

I alt hadde 171 av de ansatte med hovedstilling ved instituttene i 2005 en doktorgrad, se tabell 7. Det var dermed 0,48 personer med doktorgrad per forskerårsverk. Doktorgradsandelen varierer en del mellom instituttene, fra 0,81 ved ISF til 0,23 ved Fafo AVF. Tilsvarende gjennomsnittstall for alle samfunnsvitenskapelige forskningsinstitutter var til sammenligning 0,34.

Tabell 7 Ansatte i hovedstilling med doktorgrad. 2005. Antall etter kjønn, og antall per årsverk utført av forskere/faglig personale.

	Menn	Kvinner	Totalt	Per årsverk utført av forskere/faglig personale
AFI	6	3	9	0,25
FAFO AVF	5	6	11	0,23
FRISCHSENERET	8	1	9	0,48
ISF	16	13	29	0,81
NOVA	15	19	34	0,51
ROKKANSENERET	22	13	35	0,72
SIRUS	2	6	8	0,27
SINTEF TS	8	6	14	0,52
SNF	14	8	22	0,48
TOTALT	96	75	171	0,48

Ved utgangen av 2005 hadde til sammen 54 doktorgradsstipendiater arbeidsplass ved instituttene. Det var flest doktorgradsstipendiater ved Rokkansenteret og NOVA. I tillegg til stipendiatene var det 23 andre ansatte som arbeidet med en doktorgrad ved instituttene. I alt ble det avlagt 18 doktorgrader av ansatte ved instituttene i 2005. Instituttene bidro med veiledning ved 13 doktorgrader avlagt dette året.

92 ansatte ved instituttene deltok i faglig veiledning av hovedfags- og doktorgradskandidater i 2005. Til sammen var instituttene arbeids- eller praksisplass for 36 hovedfags- og diplomstudenter.

3.8 Publisering

Ansatte ved instituttene publiserte til sammen 222 vitenskapelige artikler i tidsskrifter med fagfelleevaluering i 2005, se tabell 8. 153 av artiklene ble publisert i internasjonale tidsskrifter, mens 69 var i norske tidsskrifter med fagfelleevaluering. I 2005 utgjorde den vitenskapelige publiseringen i gjennomsnitt 0,62 artikler per forskerårsverk. Publiseringshyppigheten per årsverk varierte fra 1,22 (Frischsenteret) til 0,06 (Fafø AVF). Tilsvarende gjennomsnittstall for alle samfunnsvitenskapelige forskningsinstitutter var til sammenligning 0,47.

Tabell 8 Vitenskapelige artikler i tidsskrifter med fagfelleevaluering i 2005. Antall og antall per årsverk utført av forskere/faglig personale.

	Antall vitenskapelige artikler publisert i tidsskrift med fagfelleevaluering	Vitenskapelige artikler publisert i tidsskrift med fagfelleevaluering per årsverk utført av forskere/faglig personale
AFI	10	0,28
FAFO AVF	3	0,06
FRISCHSENERET	23	1,22
ISF	28	0,78
NOVA	38	0,57
ROKKANSENERET	38	0,78
SIRUS	22	0,73
SINTEF TS	7	0,26
SNF	53	1,16
TOTALT	222	0,62

Tabell 8 viser helhetsbildet av publiserings- og formidlingsvirksomheten ved instituttene i 2005. Det ble levert 45 bidrag til fagbøker, lærebøker og andre selvstendige utgivelser i 2005. Instituttene bidro dessuten med nesten 280 kapitler og artikler i lærebøker og andre bøker, allmenntidsskrifter m.m. Utover dette publiserte instituttene nærmere 450 rapporter i egne eller eksterne serier eller for oppdragsgivere. Instituttansatte holdt om lag 750 foredrag og presentasjoner av papers eller posters og nesten like mange populærvitenskapelige presentasjoner. Instituttene medarbeidere bidro i tillegg med 265 kommentarer, anmeldelser, kronikker og lignende. Instituttene medvirket også som arrangør ved 74 konferanser og seminarer av minst en dags varighet.

Tabell 9 Publisering og formidling ved arbeids- og sosialpolitiske institutter 2005.

	Artikler				Rapporter		
	Internasjonale tidsskrifter med fagfelle-vurdering	Norske tidsskrifter med fagfelle-vurdering	Fagbøker, lærebøker, andre selvstendige utgivelser	Kapitler og artikler i fagbøker, lærebøker, fagtidsskrifter med mer	Egen rapport-serie	Ekstern rapportserie	Til oppdrags-givere
AFI	6	4	4	36	7	6	20
FAFO AVF	2	1		19	47	12	14
FRISCHSENTERET	18	5		5	5	14	
ISF	18	10	12	34	11	11	1
NOVA	27	11	10	106	33	14	5
ROKKANSENTERET	19	19	10	43	43	12	3
SIRUS	17	5	3	6	12	6	
SINTEF TS	6	1		9	16	9	
SNF	40	13	6	20	128	14	
TOTALT	153	69	45	278	302	98	43

Spørreskjema brukerundersøkelse

1. Vil du karakterisere din virksomhet som..

- Offentlig virksomhet
Privat næringsliv
Privat organisasjon/forening
Annet

2. Hva er din stilling i institusjonen/bedriften?

- Direktør/ekspedisjonssjef
Avd.direktør/leder, seksjonssjef/
prosjektleder
Rådgiver/konsulent
Forsker/forskningsadministrator
Annet

3. Hvor mange år har du hatt kontakt med instituttet?

Rullgardin

4. Er instituttet etter din/deres mening for mye forsknings- eller utredningsorientert?

- For mye forskningsorientert
For mye utredningsorientert
Nei, i god balanse
Vet ikke

5. Er det forsknings- eller utredningskompetansen dere har mest bruk for?

- Forskningskompetanse
Utredningskompetanse
Begge deler

6. Er instituttet etter din/deres mening mest orientert mot den akademiske verden eller mot samfunnsmessige/politiske spørsmål?

- Mest mot den akademiske verden
Mest mot samfunnsmessige/politiske spørsmål
Begge deler

7. Vurder betydningen av instituttets aktiviteter for deg/dere som bruker innenfor ditt/deres felt

	Ingen betydning		Middels betydning			Svært stor betydning	
	1	2	3	4	5	6	7
Informasjonsspredning/ formidling av ny kunnskap		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Formidlingskanal i Norge for ny kunnskap generert i utlandet		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Viktig del av din/deres kontaktflate/FoU-nettverk		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Direkte resultater fra utredninger og konsulenttjenester		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tilfører FoU-kompetanse du/ dere selv ikke har		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Driver anvendt forskning relevant for din/deres institusjons virksomhet		☐	☐	☐	☐	☐	☐
Driver grunnleggende forskning med langsiktig nytte for institusjonen		☐	☐	☐	☐	☐	☐

8. Hvilket hovedinntrykk har du/dere av instituttets forskningsaktivitet?

	1	Svært dårlig		4	Middels		7	Svært god
	1	2	3	4	5	6	7	
Relevans for deg/dere som bruker		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kvalitet for deg/dere som bruker		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Ut i fra den erfaring du/dere har; karakteriser instituttet generelt vha. følgende utsagn:

	1	Svært uenig		4	Middels		7	Svært enig
		2	3		5	6		
Kommuniserer godt med oppdragsgiver		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har høy kvalitet på <i>utrednings/konsulenttjenester</i>		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har høy kvalitet på <i>vitenskapelige tjenester</i>		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Har høy FoU kompetanse tilpasset <i>brukernes behov</i>		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er nyttig for utviklingen av din/deres egenkompetanse		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er flinke til å overholde avtalte leveringsfrister		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Holder rimelige priser i forhold til andre institutter		☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. Når du vurderer instituttets virksomhetsprofil i forhold til ditt/deres kunnskapsbehov, er det kunnskapshull som instituttet burde fylle?

Ja Nei Hvis nei, gå til spm.

Hvis ja, hvilke:

11. Har instituttet den nødvendige kompetanse til å fylle disse hullene?

Svært liten grad I noen grad Svært stor grad
1 2 3 4 5 6 7

12. Hvis du ser fem år frem i tid, hvordan vil din/deres bruk av instituttet utvikle seg?

Avta
 Være på samme nivå som i dag
 Øke noe
 Øke sterkt

Vet ikke

Begrunnelse?

13. Hvis du ser fem år frem i tid, hvordan vil din/deres bruk av eksterne FoU-tjenester generelt utvikle seg?

Avta
Være på samme nivå som i dag
Øke noe
Øke sterkt
Vet ikke

Begrunnelse?

14. Er det et godt samspill/samarbeid mellom dere som oppdragsgivere og instituttet?

Svært liten grad			I noen grad		Svært stor grad	
1	2	3	4	5	6	7
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

15. Har instituttet etablert faglige samarbeidsrelasjoner med andre institutter innen sektoren som kommer dere som oppdragsgivere til gode?

Svært liten grad			I noen grad		Svært stor grad	
1	2	3	4	5	6	7
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Hvilke tematiske områder vil bli viktige for deg/din institusjon i de nærmeste fem til ti år?

a) åpent spørsmål

Hvis flere, hvilke er de to viktigste temaene?

Vedlegg 3

Oslo, 30. mai 2006
Norges forskningsråd

Notat:

Gjennomgang av instituttene som arbeider innenfor områdene arbeids- og sosialpolitikk og utenriks- og sikkerhetspolitikk

1. Bakgrunn

I Forskningsmeldingen, St. meld. Nr. 20 (2004-2005) *Vilje til forskning*, kapittel 10.8.2 heter det:

”Det bør være et mål at de samfunnsvitenskapelige instituttene er robuste forskningsmiljøer med høy kvalitet, har kompetanse som ivaretar sentrale brukeres behov og at de er internasjonalt konkurranse-dyktige. Regjeringen mener det er nødvendig å fremme nye vurderinger av hvordan disse instituttene nå står seg, og vil derfor be Norges forskningsråd om å foreta en gjennomgang, i første omgang avgrenset til instituttene innenfor områdene utenriks- og sikkerhetspolitikk og arbeids- og sosialpolitikk. Gjennomgangen skal også foreslå tiltak der den identifiserer forbedringspotensial.”

På denne bakgrunn mottok Forskningsrådet en henvendelse fra *Kunnskapsdepartementet* (KD - daværende UFD) av 08.09.2005 om å foreta en slik gjennomgang.

2. Formålet med gjennomgangen

Formålet med gjennomgangen er å vurdere instituttsektoren på områdene utenriks- og sikkerhetspolitikk og arbeids- og sosialpolitikk, hovedsakelig ut fra kriteriene faglig kvalitet, relevans og effektivitet i systemet. Gjennomgangen skal ha fokus på instituttsektorens struktur og helhet innenfor hvert av de to forskningsområdene. Det skal ikke gjøres en inngående evaluering av den faglige virksomheten ved hvert enkelt institutt. Gjennomgangen skal identifisere mulige forbedringspunkter, og komme med forslag til tiltak og konkrete virkemidler for å realisere potensialet for forbedring.

Gjennomgangen skal kartlegge og vurdere samarbeid, arbeidsdeling og konkurranse mellom instituttene, og mellom instituttene og andre FoU-miljøer, for eksempel universitets- og høyskolesektoren med randsoneinstitutter.

Forvaltningsoppgaver og andre nasjonale oppgaver som ivaretas av instituttene skal kartlegges, samt finansieringen av disse oppgavene. Dagens organisering og finansiering av disse oppgavene skal vurderes.

I den grad strukturelle problemstillinger knyttet til samorganisering av institutter kommer opp, skal eventuelle anbefalinger ha som mål å få til en effektiv organisering av forskningsmiljøene som kan styrke de respektive forskningsområdene.

Gjennomgangen skal ha et framtidsrettet perspektiv, der framtidige kunnskapsbehov vurderes. Utviklingen i instituttens markedssituasjon bør drøftes.

Sluttproduktet skal være en rapport til Kunnskapsdepartementet. Rapporten skal ut på høring blant de berørte institutter for kommentarer før den ferdigstilles og gjøres offentlig tilgjengelig. Foruten KD vil relevante sektordepartementer samt andre oppdragsgivere og Forskningsrådet være brukere av rapporten. Gjennomgangen skal utformes og gjennomføres slik at den

- gir et bilde av hvordan instituttsektoren står seg faglig, strukturelt og organisatorisk, innenfor områdene arbeids- og sosialpolitikk og utenriks- og sikkerhetspolitikk
- kan være til nytte for instituttene i deres arbeid med forskningsstrategi og organisasjonsutvikling
- gir instituttene, Forskningsrådet og departementene et redskap for å vurdere framtidig forskningssamarbeid, organisering og eierskap.

Etter gjennomgangen vil Forskningsrådet legge til rette for en prosess hvor instituttene i samarbeid med relevante departementer og Forskningsrådet identifiserer viktige oppfølgingspunkter som krever en samordnet innsats fra flere instanser.

3. Avgrensning

Avgrensningen av institutter som skal omfattes av gjennomgangen foretas ut fra formålet med gjennomgangen. Det innebærer at instituttene skal ha en vesentlig FoU-aktivitet på (minst) ett av politikkområdene.

Hvilke institutter som til slutt skal omfattes av gjennomgangen blir bestemt etter at det er gjennomført en nettverksanalyse (se pkt. 4 under), hvor de mest sentrale miljøene informerer om hvilke FoU-miljøer de samarbeider og konkurrerer med. Deretter vil Forskningsrådet sette opp en liste over institutter som vil inngå i utvalgets vurdering. Vedlagt en foreløpig liste over aktuelle institutter.

4. Organisering

Gjennomgangen vil bli organisert i to faser: En kartleggingsfase og en vurderingsfase.

Kartleggingsfasen

I kartleggingsfasen systematiseres statistikk og annet foreliggende materiale om aktuelle institutter, det innhentes ytterligere informasjon om instituttene, hvilke institutter som skal omfattes av gjennomgangen defineres og begrunnes.

Systematiseringen omfatter opplysninger om instituttene aktiviteter og ressurser, rammebetingelser, eierforhold, styringsforhold, finansieringsstrømmer samt pålagte eller selvdefinerte nasjonale oppgaver (for eksempel forvaltningsoppgaver, nasjonale informasjons- og formidlingsoppgaver, databaser etc.).

Videre vil det bli gjennomført en nettverksanalyse for å kartlegge samarbeids- og konkurranseforhold innenfor hvert av de to områdene. Resultater fra kartleggingsfasen blir samlet i et notat, som vil utgjøre en viktig del av grunnlaget for arbeidet i vurderingsfasen.

Vurderingsfasen

Til vurderingsfasen vil det vil bli satt ned to eksterne utvalg,

- ett utvalg som gjennomgår institutter som arbeider innenfor området utenriks- og sikkerhetspolitikk
- ett utvalg som gjennomgår institutter som arbeider innenfor området arbeids- og sosialpolitikk.

Utvalgenes oppgave vil være å gjøre de vurderinger og gi de forslag og anbefalinger som følger av formålet (se avsnitt 2) for gjennomgangen og utvalgenes mandat (se avsnitt 5).

Utvalget skal ta utgangspunkt i skriftlig materiale tilrettelagt og innsamlet spesielt for gjennomgangen (se materiale nevnt under avsnittet Kartleggingsfasen over). Materialet vil i hovedsak dekke perioden 2002-2005. Utvalget kan også benytte seg av tidligere evalueringer og annet bakgrunnsmateriale.

5. Mandat for utvalgets (utvalgenes) arbeid

Utvalgets oppgave er - med utgangspunkt i formålet med gjennomgangen - å gi en samlet vurdering av forskningen i instituttsektoren på området utenriks- og sikkerhetspolitikk (Utvalg I)/ arbeids- og sosialpolitikk (Utvalg II) basert på informasjon om instituttene og forskningsaktiviteten i perioden 2002-2005. Formålet er gjengitt i eget punkt.

Utvalget skal trekke sine konklusjoner og legge fram sine anbefalinger på grunnlag av vurderinger av

- om arbeidsdelingen, samarbeidet og konkurransen internt mellom instituttene, og mellom instituttene og andre FoU-miljøer bidrar til å styrke forskningsområdet,
- om instituttene har faglig kvalitet og kompetanse til å tilby forskning som er tilstrekkelig relevant i forhold til sentrale brukeres etterspørsel og behov for grunnleggende og anvendt forskning, også tverrfaglig forskning,
- om instituttene har faglig kvalitet og kompetanse til å delta i internasjonalt forskningssamarbeid,
- om instituttene har den nødvendige kompetanse og relevans til å bidra til politikktutforming og innovasjon,
- om de aktuelle instituttene evner å ivareta en kritisk og uavhengig rolle
 - i forhold til sine oppdragsgivere og
 - i forhold til den generelle samfunnsdebatt,
- om instituttene ivaretar sine nasjonale oppgaver og forvaltningsoppgaver på en god måte, samt om dagens finansieringsordning og organisasjonsmåte for disse oppgavene er hensiktsmessig.

Utvalget skal identifisere mulige forbedringspunkter, og komme med forslag til tiltak og konkrete virkemidler for å realisere potensialet for forbedring organisatorisk og strukturelt. Dette kan være tiltak og virkemidler som instituttene og deres eiere selv rår over, eller tiltak og virkemidler som departementene eller Forskningsrådet rår over.

I sine vurderinger og konklusjoner må utvalget ta hensyn til instituttens formål og rolle i forskningssystemet, samt instituttens historiske bakgrunn, eierforhold og rammebetingelser.

Utvalgets arbeidsform

Utvalgets vurderinger og konklusjoner skal legges fram i form av en rapport. Rapporten vil være todelt: én beskrivende del basert på kartleggingsfasen og én analytisk del med forslag til tiltak basert på vurderingsfasen. Rapporten skal høres i de berørte forskningsmiljøene.

Utvalget skal be instituttene levere en *egenvurdering* hvor instituttet selv gjør rede for FoU-kvalitet, kompetanse- og forskningsprofil, rutiner og systemer for kvalitetssikring, brukerkontakt, forskningsformidling, organisering og ledelse.

Utvalget skal selv utforme en *brukerundersøkelse* blant instituttens sentrale oppdragsgivere. Resultatene skal inngå i utvalgets vurderingsgrunnlag.

Utvalget skal også basere sine vurderinger på *dialog med miljøene*. Utvalget bestemmer selv hvordan dialogen skal organiseres.

Utvalget vil få en sekretær med evalueringskompetanse og innsikt i den norske instituttsektoren til rådighet. Forskningsrådets administrasjon vil følge utvalgenes arbeid og bistå med kunnskap og foreliggende materiale. Utvalget legger selv en plan for gjennomføring av arbeidet.

Tidsplan, ressursbruk og honorar

Utvalgets rapport skal foreligge innen utgangen av 2006.

Forventet tidsbruk per utvalgsmedlem er 2-3 ukeverk. Leder av utvalget antas å bruke 3-4 ukeverk.

Arbeidet honoreres i samsvar med Forskningsrådets gjeldende regler for komitéarbeid: Leder av utvalg får et honorar på kr 365 per time, mens utvalgsmedlemmer får kr 275 pr time.

6. Utvalgenes sammensetning

Utvalgene skal foreta et relativt omfattende arbeid på kort tid. For at arbeidet skal bli mest mulig effektivitet, bør utvalgene ikke være for store (fire-fem medlemmer). På den annen side er det viktig at utvalgene har den nødvendige bredden når det gjelder kompetanse: Hvert utvalg bør ha forskerrepresentanter med innsikt i forskningsområdene, samt medlemmer med kunnskap om instituttsektoren og oppdragsmarkedet i Norge. Av habilitetsgrunner vil det være fordelaktig å benytte fagpersoner fra de andre nordiske land (som kan lese norsk). Utvalgene bør også ha brukerrepresentanter med kjennskap til de aktuelle politikkområdene. Ved oppnevning utpekes ett medlem i hvert utvalg til leder.

Følgende personer oppnevnes til medlemmer av

Utvalget for gjennomgang av institutter som arbeider innenfor området arbeids- og sosialpolitikk:

Niels Ploug, forskningssjef, Socialforskningsinstituttet, København, leder

Synnøva Aga, bedriftsrådgiver, NHO Luftfart

Gunnar Aronsson, professor, Arbeidslivsinstituttet, Stockholm

Knud Knudsen, professor i sosiologi, Universitetet i Stavanger

Jorun Nygård, avdelingsdirektør, Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Utvalget for gjennomgang av institutter som arbeider innenfor området utenriks- og sikkerhetspolitikk:

Håkan Wiberg, seniorforsker, Dansk Institut for Internationale Studier, leder

Sverre Jervell, seniorrådgiver, Utenriksdepartementet

Paal Sigurd Hilde, seniorrådgiver, Forsvarsdepartementet

Anne Sæterdal, seniorrådgiver, Norsk institutt for kulturminneforskning

Tarja Väyrynen, professor, Tampere Peace Research Institute

Aktuelle institutter

Utenriks- og sikkerhetspolitikk

Christian Michelsens Institutt (CMI)
Fafo - Institutt for anvendte internasjonale studier AS
Fridtjof Nansens Institutt (FNI)
Institutt for fredsforskning (PRIO)
Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI)
Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI) – Avd. analyse

Arbeids- og sosialpolitikk

Arbeidsforskningsinstituttet AS (AFI)
Fafo – Institutt for arbeidslivs- og velferdspolitikkk AS
Institutt for samfunnsforskning (ISF)
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA)
Statens institutt for rusforskning (SIRUS)
SINTEF Teknologi og samfunn
Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF)
Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning
Rokkansenteret

Norges forskningsråd

Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
N-0131 Oslo

ISBN 82-12-02381-8 (trykksak)
ISBN 82-12-02382-6 (pdf)